yazko

somut

28 EKİM 1983
70 LİRA
Yıl: 3 Sayı: 39

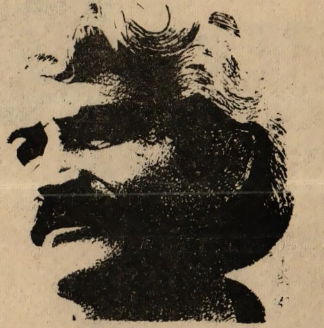
HAFTALIK SANAT VE KÜLTÜR GAZETESİ

nasılsınız

Devletin koruyucuları, tarla, ev ve para sahibi oldukları anda koruyuculuktan çıkıp evcimen kesilirler; ve, devletin savunurları iken, zorbaları ve düşmanları haline gelirler. Nefret edip edilerek, av hayvanları gibi kovalayıp kovalanarak geçirecekłerdir tüm hayatlarını; dıştaki düşmanlarından daha çok ve gittikçe daha sık , içteki düşmanlarından korkacaklardır. Böylelikle de hem kendilerini hem devleti, kaçınılmaz bir şekilde, uçuruma sürükleyeceklerdir.

PLATON

Ozanımıza sahip çıkalım

Hasan Hüseyin'in bakım masraflarına katkıda bulunmak isteyen okuyucularımız için;

Türkiye İş Bankası Cağaloğlu şubesinde 2188 nolu hesap açtırılmıştır.

Nasıl bir hükümet?

Halk hükümeti

● **Efendiler! Biz bu hakkımızı mahfuz bulundurmak, istiklâlimizi emin bulundurabilmek için heyet-i umumiyemizce, heyet-i millîyemizce bizi mahvetmek isteyen emperyalizme karşı ve bizi yutmak isteyen kapitalizme karşı heyet-i millîyece mücahedeyi caiz gören bir mesleği takip eden insanlarız.**

● **Efendiler bizim hükümetimiz demokratik bir hükümet değildir, sosyalist bir hükümet değildir. Ve hakikaten kitaplarda mevcut olan hükümetlerin, mahiyet-i ilmiyesi itibariyle, hiçbirine benzemiyen bir hükümettir. Fakat hakimiyet-i milliyeyi, irade-i milliyeyi yegane tecelli ettiren bir hükümettir, bu mahiyette bir hükümettir! İlmi, içtimai noktasından bizim hükümetimizi ifade etmek lazım gelirse ''halk hükümeti'' deriz.**

(Yazısı 3. Sayfada)

Balıkesir Barosu seçkin hukukçuları tanıtıyor

Balıkesir Barosu'nun, Cumhuriyet'in ve Balıkesir Barosu'nun kuruluşunun 60. yılı nedeniyle düzenlediği çalışmaların sonuçları 28 Ekimde açıklanıyor.

Baro'nun düzenlediği yarışmanın konusu ''Türk Yargısının Ana Sorunları'' seçim kampanyasının konusu ise ''Cumhuriyet Döneminde Yaşamış ve Yaşamakta Bulunan 10 Anıtlaşmış Hukukçu'' oiarak saptanmıştı.

Balıkesir Baro'su tarafından düzenlenen bu çalışmalar, Adalet Bakanlığı'nca da benimsenerek duyurusu yapılmıştı.

İstanbul Tabib Odası ''Tıp Katoloğu 84-85''i yayıma hazırlıyor

İstanbul Tabip Odası, tüm üyelerini ve sağlık sektöründeki tüm sağlık kurum ve kuruluşlarını içinde toplayan İSTANBUL TIP KATALOĞU 84-85'i yayına hazırlıyor.

Katalog; resmi ve özel kurumlarda çalışan tüm doktorların, hastanelerin, kliniklerin, dis panserlerin alfabetik listesini de içine alacak ve sağlık alanına yönelik tüm hizmet ve ürünlerin tanımına da özellikle yer verecek.

Katalog, Nisan 1984'de hazır olacak.

Seyyit Nezir YAZKO Y. K. üyeliğinden ayrıldı

''Genç''Cumhuriyet 61 yaşında

● **Altmış yıllık bir zaman parçası, birden bire 1920'lerin genç cumhuriyetini, yeryüzünün en yaşlı cumhuriyetleri arasına sokuvermiştir.**

29 Ekim 1923 günü, yeryüzü yuvarlağındaki devletler arasına, rejimini Cumhuriyet olarak belirleyen Türkiye de katılırken, gepgenç, yepyeni ve geçmişinde büyük deneyimler olmayan bir sistemin başlangıcı söz konusu idi... Çünkü, dünya devletler sisteminde, krallık biliniyordu, meşrutiyet en az krallık kadar biliniyordu. Az bilineni Cumhuriyet'ti...

1923 öncesine şöyle bir bakacak olursak, Cumhuriyet sıfatını taşıyan devlet sayısı, bir elin parmaklarını bile ancak doldurur. ABD, Fransa, İsviçre, Sovyetler Birliği ve Meksika diye sayabilirsiniz... Hatta mutlaka çoğaltmak niyetindeyseniz Güney Amerika'nın başka ülkelerini de ekleyebilirsiniz. Ancak öyle bile olsa, çoğunun süren savaşımları, kesin bir değerlendirme yapmayı önleyebilir.

Türkiye Cumhuriyeti, yüzyılımıza doğarken böyle bir deneyimsizlik ortamına girme cesaretini göstermiştir. Çünkü, rejimin yapısını belirleyen büyük ve korkunç bir savaştan çıkıp gelmenin gücü-yüzünün en yaşlı cumhuriyetleri arasına sokuvermiştir.

Ve bu altmış yıl, çeşitli kesintiler, çeşitli bunalımlar ve ekonomi-politik çalkantılarla geçmiş olsa da, günümüze gelip dayanmıştır. Cumhuriyetimiz, altmışbirinci yılının ilk haftasını yeni bir anayasa uyarınca oluşacak yeni bir parlamento ile karşılayacaktır. Böyle bir yapı, kim ne derse desin ÜÇÜNCÜ CUMHURİYET'i oluşturacaktır. Ancak, unutmamak gerekli ki, parlamenter yapı, kesintiye uğrasa bile sürekliliğini koruyup, sürdürdükçe, rejimin başat özelliği de sürekliliği olacaktır.

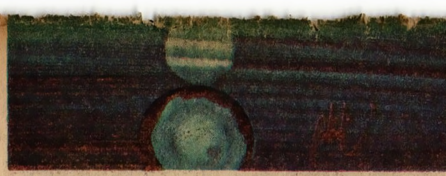
Bir dahaki on yıllarda, kesintisiz kutlamalar dileğiyle, dünyanın en yaşlı cumhuriyetlerinden birine nice yıllara diyebiliyoruz.

Hasan Hüseyin için kitap haftası düzenleniyor

Şair ve yayıncı Seyyit Nezir, YAZKO Yönetim Kurulu'ndaki görevinden istifa etti. Bilindiği gibi, YAZKO'nun 23 Nisan 1983 günü yaptığı olağanüstü kongrede seçilen Yönetim Kurulu; Erol Toy, Salim Şengil, Bertan Onaran, Abdülkadir Bulut ve Seyyit Nezir'den oluşuyordu.

Seyyit Nezir'den boşalan üyeliğe Can Yücel getirildi.

Abidin Dino'nun "D" Grubu üzerine yazısı 12. Sayfamızda.

Belleklerimizi tazelerken

Olaylar eskiyince, bellekleri de zayıflatıyor olmalı...

Bu öyle bir zayıflık ki, kendileride içinden geçtikleri koşullar yinelense bile, bir yabancı gibi bakabilmesinden kaynaklanıyor. Sanki dünya dönmemiştir... Sanki insan düşüncesi dediğimiz o pırıl pırıl akan ırmak donmuştur... Ve sanki, çevremizde olup bitenler, bize uzatılan ilk gözlükle görebileceğimiz bir oyundur...

Bellek zayıflığı, çağdaş iletişimin olanaklarıyla birleşince, salt yakın çevremize değil, kendimize bile yabancılaştığımızı sezemiyoruz. Sezemediğimiz için de, yabancılarla bütünleşerek, pek çok şeyi, gerçekçi değerlendirmelerin dışında tutuyoruz.

Bir örnek vermek gerekirse, haftanın gündemine yeniden gelip oturan Lübnan olaylarını gösterebiliriz.

Olaylar üzerinde fikir yürütmeden, bir bellek tazelemesine girişmek istiyoruz.

1920'lere şöyle bir göz atalım:

Türkiye, bir savaşın yorgunluğundan soluklanmadan, dört bir yanından işgale uğramıştır. İşgal orduları, o günlerin değerlendirmesiyle, "Medeniyet denilen tek dişi kalmış canavar"dır... Yani, çağının en güçlü devletleridir. Peki Yunanistan demeyiniz. O da, o güçlerin donanımında bir büyük orduya sahiptir. Üstüne üstlük, içerde ülkenin başına efendi diye geçirilmiş kişilerle, uşakları da, kan ve ateş içindeki bu yoksul ve yorgun halka hıyanetin doruğundadırlar. Saltanatlarının sürmesi adına işgale razı olmuşlar, egemenliklerini sürdürebilmek için düşmanla vuruşan insanları hainlikle damgalamışlardır. Çıkardıkları fetvalar, öldürenin sevap kazanacağını açıklamaktadır.

Halk bu koşullara karşın, topraklarını işgal eden askerlerle, boğaz boğaza savaşmaktadır. Antep, Maraş ve İstanbul'un dar sokakları yabancı işgal ordularının neferlerine ölüm kusmaktadır. Ama aynı ölüm yurtseverlerin başını da taçlandırmaktadır. Ege bölgesinde yangın ve sabotaj düşman karakolunu basmak ve askerini öldürmek yaşayanların göğüslerine "İstiklâl Madalyası" takılmasının gerekçesidir.

Aynı yılların emperyalist belgelerine bakarsanız, madalyonun öteki yüzünü de görmekte gecikmezsiniz. Ülkesi için vuruşanlar, "Caniler, katiller ve hainlerdir. Acımasız katliamlarla, Anadolu kıyılarına turistik (!) geziye gelmiş masum gençleri kıymaktadırlar. Gözlerini kırpmadan, bir karakol dolusu İngiliz, Fransız ya da Yunan askerini öldürmektedirler... Bütün bir uygar dünya, bu kıyıma son vermek için en öldürücü araçlarla, o sergerdelerin hakkından gelmelidir!.."

İç ve dış düşmanların el ele yoketmeyi amaçladığı bu canavar sürüsü, Anadolu'nun yurtsever halkıdır. Ve o halk, bütün bu saldırılara, bütün bu acımasız değerlendirmelere karşın, özgürlüğünü ve bağımsızlığını kazanmakta gecikmez. Çünkü kararlıdır ve çünkü güçlüdür...

Kararlı ve güçlü olabilen bütün halklar, eninde sonunda, emperyalizmin bütün oyunlarını bozacaklardır. Bu dün böyle olmuştur. Yarın da böyle olacaktır. Viet-Nam'dan Lübnan'a bir çizgi çekildiğinde, yaşamın bütün sıcaklığıyla, işgalin ve içişlerine müdahale ile yurtseverliğin fotoğrafını çekmek olasıdır. Elbette, yabancı gözlüklerle bakmıyor ve belleğimizi taze tutabiliyorsak.

O zaman göreceğiniz şudur... Altmış yıl önce, bizim başımızdan geçenler, yenileştirme gereği görülmeden başka halkların yüzüne çarpılmaktadır. Eğer o halklar, uyuşturulabilir emperyalizmin dayattıklarını kabul ederlerse, başlarındakiler allanıp pullanarak bütün dünyanın gözünde sevimli hale getirilmektedir. Yok, halk denilen o korkunç gücün sahibi, emperyalizmin dayatmasına başkaldırdı mı, anında kan emici, kıyım uzmanı, canavar oluvermektedir. Çünkü efendileriyle, efendisi olmaya niyetlenenleri sırtından bir kene gibi koparıp atmaya karar vermiştir. Haydi vur abalıya...

Nasılsa, acıma duygusuyla , senin uygarlık şarkılarına katılacak bir dünya da çığırtkan var... Vahşetinden, acımasızlığına senin bestelediğin şarkıyı, ajanslarının, televizyon ve radyolarının kanallarından birer ninni gibi akıt. Ve aynı durumla karşılaşmış olan halkların bile basın yayın organlarında tam istediğin gibi boygöster...

Yok, o kadar değil... Kan ve ateş içinden geçip gelerek kurulmuş bir Cumhuriyet'in, altmışıncı yılında, yanıbaşındaki bir komşunun toprakları üstünde oynanmaya çalışılan aynı oyun, Türkiye'de tutmaz. Lübnan toprakları, işgal güçlerinin çizmelerinden kurtulmadıkça, o halkın yabancılara karşı her davranışı, nasıl gösterilmek istenirse istensin, yurtseverliktir...

Bunu en çok haykırması gereken de, Türkiye'nin insanları olmalıdır. Çünkü, Cumhuriyet'i altmışbirinci yaşına girerken, altmışbeş yıl önce aynı senaryonun sözcükleriyle suçlanıp da, şimdi törenlere göğsünde madalyayla katılan yurttaşlarına karşı borcunu ancak böyle ödeyebilir. Yoksa, onların yüzlerine bakmaktan utanç duyacaktır.

somut

ne ve bilinçine sahiptir. Türkiye halkı, ülkesini işgal eden küçüklü büyüklü ama, yeryüzünün en büyük güçlerini temsil eden bütün ordularına karşı savaşarak elde ettiği bir bilinçtir bu. Hem içindeki işbirlikçileri alaşağı etmiştir, hem dış düşmanlarını yenmiştir. Bu nedenle de, deneyimsizliğine karşın, yepyeni bir devlet yapısını benimsemekte duraksamamıştır.

Altmış yılın özetine kalkışmak yersiz. Şöyle bakışlarımızı kendi ömür sürecimizle kısıtlayıp, gerilere bir bakıvermek, çok şeyi anımsamamızı sağlar. Ama biraz da kendi dışımıza kaldırdığımız gözlerimiz, 1923'lerin koşullarına göre bambaşka bir dünya ile karşılaşır. 1923'lerde, yeryüzündeki cumhuriyetlerin sayısı, iki elin parmaklarıyla sayılabilecek düzeyde iken, günümüzde, eğer aynı hesabı kullanacak olursak, beş-altı insanın bütün parmaklarının yetmeyeceği bir düzeydedir.

Altmış yıllık bir zaman parçası, birden bire 1920'lerin genç cumhuriyetini, yer-

A. Özyalçıner'in toplu öyküleri yayımlanıyor

Adnan Özyalçıner'in toplu öyküleri Yazko Yayınları arasında yayımlanmaya başlandı.

Toplu öykülerin ilk kitabı olan "Panayır/Sur" Özyalçıner'in yeni basımı yapılan ilk iki kitabındaki öykülerden oluşuyor. Özyalçıner, ekim ayında yayımlanan 1. kitapta yer alan "Sur" adlı kitapla daha önce 1964 Sait Faik Hikâye Armağanı'nı almıştı.

Toplu öykülerin 3. kitabı olan "Gözleri Bağlı Adam/Yağma"nın ise yeni basımı kasım ayında yapılacaktır.

Özyalçıner, "Gözleri Bağlı Adam" adlı kitabıyla 1978 Sait Faik Hikâye Armağanı'nı, "Yağma" ile de 1972 Türk Dil Kurumu Hikâye Ödülü'nü kazanmıştı.

Toplu öykülerin 2. kitabını oluşturan "Yıkım Günleri"nin yeni basımı ise 1984 mayıs ayında çıkacaktır.

Böylece Özyalçıner'in 1960-1977 yılları arasında yayımlanan 5 öykü kitabı 3 kitaplık toplu öyküler dizisini oluşturmaktadır.

1983 Frankfurt kitap fuarında Türk pavyonu düzenlendi

35. Frankfurt Kitap Fuarı, 12-17 Ekim tarihleri arasında Federal Almanya'da açıldı. Fuara bu yıl 79 ülkeden 5700'den fazla yayınevi katıldı. Fuarda; kitap, dergi, gazete, takvim, sanat resimleri, okul kitapları sergilerinin yanında örnek olarak düzenlenmiş kitapçı dükkanları, kitapçılar için özel mobilyalar, kompüterler yer aldı.

Fuara ülkemizden; Adam Yayıncılık, Altın Kitaplar, Barın Cilt ve Yazı Atölyesi, E Yayınları, Fono, Gelişim, Kelebek, Hürriyet Yayınları ve Ulun Yayınevi, F. Almanya'dan Anadolu Verlag, Ararat Verlag ve Kaynar Kitapevi katıldı.

Bu yıl Türk Pavyonu'nu Kaynar Kitapevi ve Altın Kitaplar Yayınevi ortaklaşa hazırladılar.

İzmir'de "Aydın Kitabevi", 7-14 Kasım 1983 günlerini "HASAN HÜSEYİN KİTAPLARI HAFTASI" olarak düzenleyecek.

Ayrıca, İzmir'de bulunan "Ankara Birlik Tiyatrosu" yönetmeni Zeki Göker, "Hafta'ya katkıda bulunmak amacıyla İzmir'de bir salonda "Hastane mi, Kestane mi?" adlı oyunlarını sergileyeceklerini açıkladı.

Zonaro /İhtiyar Adam/ kâğıt üzerine yağlı boya. 63x42.5cm

AFSAD ve Kent Koop'un "Ankara" sergisi açıldı

Abdullah Ersoy

Serginin hazırlık çalışmalarında 30 AFSAD üyesi 4000 kareden fazla fotoğraf çekti.

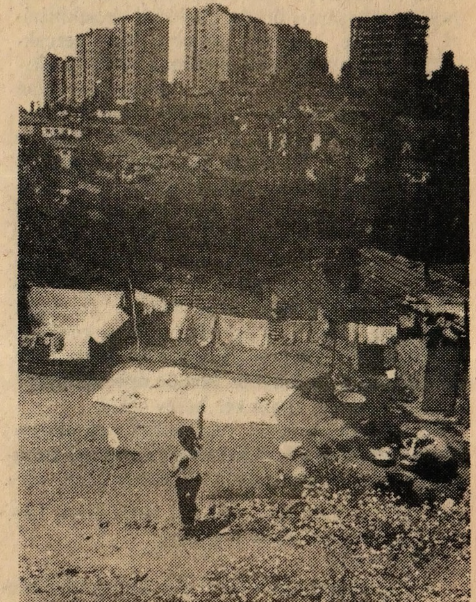
Ankara Fotoğraf Sanatçıları Derneği ve Kent Koop'un işbirliği içinde gerçekleştirdikleri 'ANKARA' adlı belgesel fotoğraf sergisi 17 Ekim'de Ankara Devlet Güzel Sanatlar Galerisi'nde açıldı. 1983 Ankara'sını tüm yönleriyle belgeleme çalışması, AFSAD ve KENT KOOP'un hazırladıkları bir projeye uygun olarak mayıs ayında başlamıştı. KENT konusunda fotoğrafçıları eğitecek bir dizi konferans, ODTÜ öğretim üyeleri tarafından verilmiş, daha sonra fotoğrafçılar eski Ankara, gelişen Ankara, ulaşım, günlük yaşam, ticaret ve alışveriş merkezleri, Ankara'da konut gibi konular çerçevesinde çekimler yapmışlardı. Çalışmalara 30 AFSAD üyesi aktif olarak katılmış, 4000 kareden fazla fotoğraf çekilmiştir. Çalışma giderleri KENT KOOP tarafından karşılanmıştır. Bu çalışma ile oluşan arşiv AFSAD tarafından korunacaktır. Seçilen 150'den fazla fotoğraf, KENT KOOP kuruluş yıldönümüne rastlayan 17 Ekim'den başlamak üzere 24 Ekim tarihine kadar sergilenecektir, daha sonra başka kentlerde de sergi yinelenecektir. Sergi, fotoğrafın toplumsal işlevini yaşama geçiren bir örnek olarak değerlendirilmiştir. Önümüzdeki aylarda çalışmadan seçilen fotoğraflarla bir kent albümü hazırlanacağı öğrenilmiştir.

CAZZZZZZZZ

Erol Pekcan'a

İki yıl önce diktiydim seni toprağın o köşeciğine,
Bire hanımeli ne hızlı büyüdün!
Deme sen de "Can çok küçüldün!"
Bakma bana nolur, daha, daha büyü!
Balkona tırman yavaş yavaş!
Kapıyı aç!
Ben yerde yatıyorum sarhoş,
İlkin bacaklarıma sarıl!
Belime sarıl!
Daha, daha yukarı çık, memelerimi okşayarak!
Boynuma sarıl!
Ama iyice!
En büyük iyilik bana bu!
Boğ beni, boğ!
Hanımeli,
Boğ beni,
Boğ,
Boğ,
Boy!...

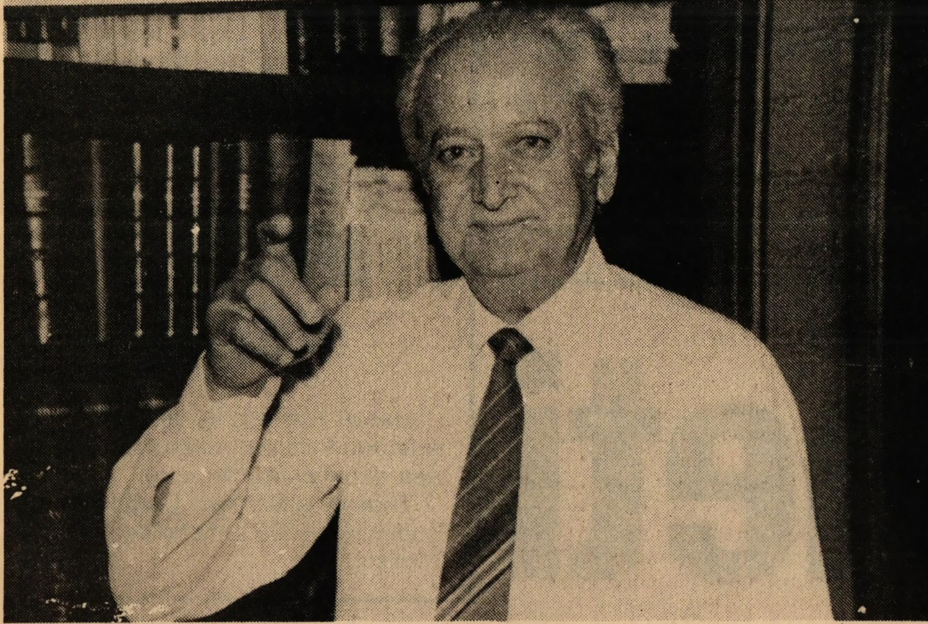
CAN YÜCEL

Tayfun Özel

Sabahattin Selek, Cumhuriyet'i anlatıyor

"Atatürk, Cumhuriyet'i kurmakla yetinecek bir devrimci değildi"

Mustafa Kemal Paşa bütün Doğuluların en kıdemli ve en başarılı Cumhuriyetçisidir.

Fotoğraflar ve yazı: **ŞAHAP BALCIOĞLU**

Cumhuriyetin altmışıncı yıldönümünü yarın kutlayacağız. Türk toplumu cumhuriyet rejimine, çatır çatır çöken, yenik düşen, parçalanan Osmanlı İmparatorluğunun Anavatanında gerçekleştirilen bir Kurtuluş Savaşı'ndan sonra ulaştı. Kolay kazanılmadı o savaş. Türlü yokluklar, türlü ihanetler, türlü alçaklıklar, türlü acılar içinde, her zorluğa katlanarak şahl anan bu ulus, Mustafa Kemal Paşanın önderliğinde, kanıyla, canıyla yazdığı bir Kurtuluş Savaşı Destanından sonra vardı hedefine.

Cumhuriyetin, bağımsızlığın, özgürlüğün anlamını iyice bilmek, ona her zamankinden daha sıkıca sarılmak zorundayız.

Ve o niyetle de şimdi, Bostancı'daki evinde karşı karşıyayız Sabahattin Selek'le.

Kimdir Selek?

Sabahattin Selek, atmışiki yılı bulan geçmişinde bir tek leke bulunmayan adamdır. Bugün emekli milletvekilidir. "Oraya nereden geldi?" Diye sorarsanız, anlatayım: Selek, Erzincan'daki Askeri Ortaokulu, Bursa'daki Işıklar Askeri Lisesini, 1939'da da Harbokulunu bitirip süvari subayı olarak Orduya katıldı. Teğmenken kendi isteğiyle 1943'de Ordudan ayrıldı. Bursa'daki "And" gazetesinde yeni mesleğine atıldı. Onu Bâbıâlide, İkinci Dünya Savaşını izleyen yıllarda tanıdım. Sendikalar Yasası çıkmıştı. CHP tarafından İstanbul'da görevlendirilmişti. Sendikaların, esnaf dernekleri ve kooperatifin kurulmasıyla uğraştı. 1950'de tek parti yönetimi bitince, o da kendi ekmek kavgasına girişti. Basımcılık, yayımcılık yaptı. Bir ara Cemil Sait Barlasla birleşip "Pazar Postası" dergisini çıkarttılar. Zorlu ve sıkıntılı yıllar geçti. Deneyimsizdi. Güzel çalışmalar yaptı ama, para kazanmak şöyle dursun, üstelik zarar etti. 1960 Devrimi onu basın yaşamında buldu. Bu kez, Cemil Sait Barlas ve Haluk Akgün'ün de katılmalarıyla "Son Havadis" gazetesini Ankara'dan getirip İstanbul'da yayınladılar. O da bir süre gitti, pil bitti. Ardından, Basın İlân Kurumu'nun Genel Müdürü oldu. Bu zor ve belalı görevi oniki yıl kusursuz yürüttü. 1971'de istifa etti. Anadolu yakasında, Bağdat Caddesi'nde "Batı Dilleri Merkezi"ni kurdu. Peşinden 1973'de CHP'den Ankara Milletvekili oldu. 77'de o görevden ayrıldı. Se-Ka'da üç yıl Yönetim Kurulu üyeliği yaptı. Şimdi evinde oturuyor.

anlamış. Ahmet İzzet Paşayı ziyaret ettiği bir gün, sohbet sırasında: "Cumhuriyet yapacaklar, cumhuriyet !" Diye bağırmıştır. İstanbul'daki işgal kuvvetleri, Anadolu İhtilâlinin hızla amacına doğru ilerlediğini Türklerden daha iyi seziyorlardı. Birkaç örnek verelim: 17 Eylül 1919'da, İstanbul'daki İngiliz Yüksek Komiseri De Robeck'in raporunda şunlar yazılı: "İhtihatçılar'ın evlâdı olan Mustafa Kemal'le müzakare ümitsizdir. Altıncı Mehmet Vahdettin tahttan inmek niyetindedir."Milne'in raporundaysa şu satırlar göze çarpıyor: "Bağdaştırılamayacak üç görevim var: 1— Resmi Otoriteyi desteklemek. 2-Mütareke şartlarını uygulamak. 3— Milliyetçilerin kötüniyeti karşısında tarafsız ve pasif kalmak. Hükümet ve İtilâf Devletleri güçsüzdürler. Mustafa Kemal'in hareketi Anadoluda bağımsız bir cumhuriyet'e doğru gelişiyor." 22 Eylül 1919'da "The Times" gazetesi "Sivastaki Anadolu cumhuriyeti" diyordu.

Anlamlı anlamlı baktı:

— Atatürk biyogrofisi yazarı Lord Kinross, Mustafa Kemal Paşadan söz ederken "cumhuriyet fikri, yazın, daha Lozan Koferansı sürüp gittiği sırada kafasında belirli bir biçim almıştı" diyor. Ne büyük bir yanılgı! Lord hazretleri, onun, daha genç subaylığından beri Osmanlı Monarşisine karşı nice savaşımlar verdiğini hatırlamıyor. Mustafa Kemal Paşanın nasıl kararlı bir cumhuriyetçi olduğunun farkında değildi.

Bir sigara daha tazelendi:

— Şimdi Lozan Konferansının günlerini bıraka-

vazgeçmiş değillerdir gene de. Mecliste ve halk arasındaki cumhuriyetçi düşünceler henüz yaygın değildir. 26 Ağustos 1789'da "İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisi" yayınlanır. Eylül 1791'de Anayasa kabul edilerek "sınırlı bir monarşi" kurulur. Türk Devrimindeyse, Mustafa Kemal Paşa 1919'da işe başladı, meşrutiyetçileri de peşine takarak, Büyük Millet Meclisinin bir oturumunda saltanatı kaldırdı, Osmanlı Hanedanının kökünü söküp attı. Cumhuriyetin ilânıysa bir gecede kararlaştırıldı ve ertesi gün alkışlarla gerçekleşti.

Cumhuriyetin ana ilkeleri

— 1924 Anayasasından bir yıl önce, ama 1921 Anayasasına dayanarak ilân edilen yeni rejimin ulusal ve değişmezlik taşıyan ilkeleri sizce nelerdir?

— Anladığıma göre, rejime sürekli bir güvence arıyorsunuz. 1924Anayasası ihtilâlci bir anayasadır. Aslında Cumhuriyet, Türk Ulusunun ve yeni Türk Devletinin, değişmez, kalıcı koşulu olarak kabul edilmiş ve 1924 Anayasasının 102'inci maddesinin bir fıkrasıyla kesin bir güvenceye bağlanmıştır. Bu fıkra aynen şöyledir: "İşbu kanunun şekli, Devletin Cumhuriyet olduğuna dair birinci maddesinin değiştirilmesi ve bozulması, hiçbir suretle teklif dahi edilemez." 1924 Anayasasının, genel esasları açıklayan maddeleri şöyledir: "I'inci maddeye göre Türkiye Devleti bir Cumhuriyettir.

mayı, milletimizin çağdaş medeniyet yolunda ilerlemesi için başlıca şartlardan sayar."

Uygarlık değiştirmenin, çağ değiştirmekten de güç olduğu bir gerçektir. Ancak, şu da gerçektir ki, laik düşünce topluma mal edilmedikçe, uygarlık değiştirmek de olanaksızdır. Anadolu ihtilali laik bir devlet kurabilmiş, fakat laik bir toplum yaratamamıştır.

Durdu. Gözleri daldı. Biraz düşündü, sonra sürdürdü:

Cumhuriyetin ilanından günümüze kadar yaşanılan altmış yıl, ülkemiz bakımından geleceğe umut bağlatacak bir gelişme göstermemiştir. Savaş yılları, partilerarası kavgalar, onar-yıl arayla sürüp giden askeri müdahaleler ve hele iç savaşa yaklaşan anarşik eylemler nedeniyle bu dönem, büyük sorunlar bırakarak kapanmaktadır.

Gözlerime baktı:

Şimdi, bu gerçeklerden sonra, çağdaş uygarlık düzeyine ulaşmaktan nasıl söz edebiliriz? Sorunuza soruyla cevap verdiğimi sanırım.

Ankara'nın Başkent oluşu

— Epeydir kafamı kurcalayan bir konu var, dedim. Atatürk, yeni Türkiye Devletine yönetim biçimi olarak Cumhuriyet'i getirmekle, İstanbul yerine Ankara'yı Başkent yapmakla, kendisi Başkan mı olmak

> Cumhuriyet'in ilanından günümüze kadar yaşanılan altmış yıl, ülkemiz bakımından geleceğe umut bağlatacak bir gelişme göstermemiştir. Savaş yılları, partilerarası kavgalar, onar yıl arayla sürüp giden askeri müdahaleler ve hele iç savaşa yaklaşan anarşik eylemler nedeniyle bu dönem, büyük sorunlar bırakarak kapanmaktadır.

2'inci maddede Türk Devletinin dininin İslâm, dilinin Türkçe, Başkentinin Ankara olduğu belirtilmektedir. Başkentin "Ankara" olarak kabulünün gerçekleşmesi, devrim açısından önemli bir aşamaydı. Anayasanın 3'üncü ve 4'üncü maddeleri, egemenliğin kayıtsız şartsız Türk Ulusuna ait olduğu, bu egemenliğin tek temsilcisinin T.B.M.M. bulunduğu hükme bağlanmaktadır. Bütün bunlar, sanırım ki, rejimi sağlama bağlamaya yeter.

— Büyük Nutuk'da, Atatürk, Cumhuriyeti Türk Gençliğine emanet etmişti, dedim Cumhuriyet anlayışı o denli karmaşık ve çetrefil mi ki, gençler kamplara bölünerek birbirlerine kurşun sıktılar?

Atatürk'ün gençlik hakkında, değişik zamanlarda söylediği sözler üzerinde dikkatle durulunca, "gençlik" deyimiyle yirmili yaşlardaki-

istiyordu? Ülke için daha ileri hedefleri mi vardı?

— Atatürk'e karşı sayısız Saltanat hayranları çıktı, diye girişti. Halk arasında da, Mecliste de bu gibi kişilere her zaman, her yerde rastlamak mümkündü. Din yobazları da Atatürk düşmanlığında ötekilerden geri kalmıyorlardı. İşte bütün bunlara göre Atatürk, kendi saltanatını kurmak için manevralar yapıyordu. Halbuki Atatürk o kadar güçlüydü ki, isteseydi Padişah olup Hanedanlık bile kurabilirdi. Kaldı ki, Milli Mücadele süresince, savaşın da başı, Kuvayı Milliye'nin başı oydu. Gerçek şudur ki, Atatürk, Cumhuriyeti kurmakla yetinecek bir devrimci değildi. Türkiyeyi, ulusu yüceltecek birçok tasarıları vardı. Ankara'nın Başkent olmasına gelince, bunu da İsmet Paşanın ağzından dinleyelim. İnönü şöyle anlatı-

İnönü'nün konuşmasını okumaya devam etti:

"Ankara'nın başkent olması sorunun görünürde hilâfetle bir ilgisi yoktu. Fakat Ankara başkent olunca, hilâfet, bir bakıma devletin dışına atılmış oluyordu. Hilâfet merkezinin İstanbul'da bulunması, ondan kurtulmak için, ayrıca işi çabuklaştıracak bir vesile olacak diye düşünülüyordu. O sıralarda sefaretler hâlâ İstanbul'daydı. Ve sefaretlerin Ankara'ya taşınmasından endişe ediliyordu. Fakat kısa bir zamanda Ankara'yı benimsemeye başlamışlar, sefaret binası derdine düşmüşlerdir. Teşvik olur düşüncesiyle hükümet, sefaretlere bedava yer vermiştir. İlk olarak da Ruslar Ankara'da sefaret binası yapmışlardır. İlk sefarethaneyi Rusların yapması, diğer sefaretleri başka çare olmadığına ikna etmek için etken olmuştur.

rinden olanın "öbür tarafa" geçmesine kızmış, kimi de aynı şeyi yapamamanın üzüntüsünü duymuştur."

Bu satırları okuduktan sonra:

Batılıların Türk Cumhuriyeti için gösterdikleri tepkiler ve özellikle bir Türk cumhuriyetinin olabileceği hakkında besledikleri şüpheler, anlamlarını çok kısa bir sürede yitirdiler, dedi. İsmet Paşa'nın bir Batılı diplomatla yaptığı kısa konuşmayı, onun sözleriyle dile getireceğim: "Cumhuriyet ilân edildi. Fakat Cumhuriyet, uzun müddet,hayatiyetini yaşama kudretinde olduğunu bütün dünyaya ispat etmek mecburiyetinde kalmıştır. Ankaranın Hükümet merkezi olması münasebetiyle Amiral Bristolle yaptığım bir görüşmeden bahsetmiştim. Amerikan Sefiriyle konuşurken sordum: "Siz, Cumhuriyet ilan ettiğiniz zaman, ne kadar

Sabahattin Selek evinde eşiyle

Rejimin toplu değerlendirmesi

Görüşmemizi noktalamadan önce, altmışıncı Yıldönümünde Cumhuriyetin toplu bir değerlendirmesini yapar mısınız? Dedim.

Konuşmamızın başından beri dördüncü sigarasını yaktı. Notlarını karıştırdı:

Konuya, İngiliz tarihçi Toynbee'nin şu sözleriyle başlamak istiyorum: "Birinci Dünya Savaşı, Avrupada dört büyük imparatorluğun sonunu getirmiştir. Osmanlı İmparatorluğu, Avusturya — Macaristan İmparatorluğu, Al-

müddetle dünyaya o kanaati verdiniz ki, temellisiniz, kalıcısınız, Evet dedi, esas mesele bu. Bu kanaati vermek lazımdır. Ne kadar zaman mı Yirmi sene sürer." Amiral Bristole "Biz yirmi sene sürdürmeyiz" dediğimi hatırlarım.

Türkiye Cumhuriyeti öylesine sağlıklı doğmuştu ki, İsmet Paşa'nın Amiral Bristol'e söylediği gibi Türkiye, daha 1924—25 yıllarında, dünyanın değişik bölgelerindeki kırktan fazla devlet tarafından tanınmıştır. Böylece, Cumhuriyet kalıcılığını bütün dünya kabullenmiş oluyordu.

Sabahattin Selek'in bu yaşam grafiğini çok kimse bilmez. Toplum onu, "Anadolu İhtilâli"nin ünlü yazarı olarak tanır. 1963'de çıkan ve büyük gürültüler koparan o yapıt, bugüne kadar 7 baskı yaptı. Türkiye için, bu tür kitaba gösterilen o ilgi, rekor düzeydedir. Ardından "İnönünün Hâtıraları"nı yayınladı. Yazık ki o ilginç anıların sadece birinci cildi elimizde. İnönü'yü yitirdik. Anıların yayını orada kaldı. önceki yıl "Milli Mücadele" çıktı. Bunda "Anadolu İhtilâli"ne girmeyen ayrıntılar yer aldı. Şimdi de "Saltanattan Cumhuriyete-Olaylar ve Kişiler"i bitirmek üzere. Ve sanırım, üzerinde gene çok laf edilecek.

Cumhuriyet fikri nasıl doğdu?

Lâfa Samsun'dan başlasak, dedim. Mustafa Kemal Paşa 19 Mayıs 1919'da Samsun'a ayak bastığı gün, Milli Mücadeleyi kazanacak olursa, ardından Cumhuriyeti getireceğini hesaplamış mıydı? Bir devrimci ve bir kurmay subay olarak böyle bir planı var mıydı? Elinizdeki belgeler ve veriler bu konuda size ne söylüyor?

Arkasına yaslandı. Sigarasını yaktı. Masanın üstü belge yığınlarıyla doluydu.

— Mustafa Kemal Paşa, Dokuzuncu Ordu Müfettişi olarak Anadoluya giderken, kafasındaki düşünceleri sonradan şöyle yazdı: "Osmanlı Devletinin temelleri çökmüş, ömrü tamam olmuştu. Osmanlı memleketleri parçalanmıştı. Ortada bir avuç Türkün barındığı bir Atayurdu kalmıştı. Osmanlı Devleti, onun bağımsızlığı, Padişah, Halife, Hükümet, bunların hepsi, bir takım anlamı kalmamış sözler-

İnönü'nün anılarını alırken bir resim çekilmişti.

kalım da, geriye bir dönüş yaparak, cumhuriyetçi nasıl olurmuş, onu Erzurum'da görelim: Erzurum Kongresi bitmiş, Sivas Kongresinin hazırlıklarıyla uğraşılıyor. İşte bugünlerde bir gece, Mustafa Kemal Paşa, yakın arkadaşı Bitlis eski Valisi Mazhar Müfit Beyi (Kansu) çağırır ve: "Not defterini getir" der. Mazhar Bey defteri açar. Mustafa Kemal Paşa: "Yaz," der. Bundan sonrasını Mahzar Müfit Beyden dinleyelim: "Zaferden sonra hükümet şekli cum-

---

Uygarlık değiştirmenin, çağ değiştirmekten de güç olduğu bir gerçektir. Ancak, şu da gerçektir ki, lâik düşünce topluma mal edilmedikçe, uygarlık değiştirmek de olanaksızdır. Anadolu ihtilâli lâik bir devlet kurabilmiş, fakat lâik bir toplum yaratamamıştır.

---

den ibaretti. Bu durum karşısında bir tek karar vardı. O da, ulusal egemenliğe dayalı tam bağımsız yeni bir Türk Devleti kurmak!" Sonra da şöyle diyordu: "Osmanlı Hükümetine, Osmanlı Padişahına ve müslimin Halifesine isyan etmek ve bütün milleti ve Orduyu isyan ettirmek lâzım geliyordu." Cumhuriyet'e giden yolun başlangıcıydı bu kararlar. Mustafa Kemal Paşa, başlattığı devrimin gelişme sürecini de şöyle açıklar: "Beliren ulusal savaşın asıl amacı, yurdu dış saldırıdan korumak olduğu halde, bu savaşın, başarıya ulaştıkça, ulus iradesine dayanan yönetimin bütün ilkelerini ve şekillerini, evre evre, bugünkü döneme değin gerçekleştirilmesi olağan ve kaçınılmaz bir tarih akışıydı. Bu kaçınılmaz akışını, gelenekten gelen alışkanlığıyla hemen sezinleyen Padişah soyu, ilk andan başlayarak ulusal savaşın amansız düşmanı oldu. Bu kaçınılmaz tarih akışını ilk anda ben de gördüm ve sezinledim. Ama, baştan sona bütün evreleri kapsayan sezgilerimizi, ilk anda bütünüyle açığa vuramadık ve söylemedik. İleride olabilecekler üzerine çok konuşmak, gerçek ve maddesel girişime boş kuruntular niteliği verebilirdi. Başarı için pratik ve güvenilir yol, her evreyi vakti geldikçe uygulamaktı. Ulusun gelişmesi ve yükselmesi için esenlik yolu buydu. Ben de öyle yaptım."

Sigarasından derin bir nefes çekti:

— Şimdi bu evrelerin bazı durak noktalarını hatırlayalım: Amasya kararları, Erzurum kongresi, Sivas kongresi Büyük Millet Meclisinin açılışı, 1921 Anayasası, Ankara Hükümeti, Lozan Barışını ve daha diğerleri.

Gülümsedi:

— Devrimin sürdüğünü çok kimse fark edememişti. İlk olarak, Sadrazam Ali Rıza Paşa bu gelişmenin nereye varacağını

huriyet olacaktır. Bunu size daha önce de bir sorunumuz dolayısiyle söylemiştim. Bu, bir. İki Padişah ve hanedan hakkında zamanı gelince gerekli işlem yapılacaktır. Üç: Tesettür (kadınların sıkı sıkıya kapalı giyinmeleri ve erkeklerden kaçması) kalkacaktır. Dört: Fes kalkacak, uygar uluslar gibi şapka giyilecektir." "Bu anda elimden kalem düştü. Yüzüne baktım. O da benim yüzüme baktı. Bu, gözlerin bir takılışta, birbirine çok şeyler anlatan konuşmasıydı. Paşayla zaman zaman senli benli konuşmaktan çekinmezdim. "Neden durakladın?" Deyince: "Darılma ama paşam, sizin de hayalci yanlarınız var" dedim. Gülerek: "Bunu zaman belirtir, sen yaz" dedi. Yazmaya devam ettim: "Beş: Lâtin harfleri kabul edilecek." "Paşam, yeter, yeter!" Dedim ve biraz da hayalle uğraşmaktan bıkmış bir insan edasıyla: "Cumhuriyetin ilânını başaralım da, üst yanı yeter" diyerek defterimi kapattım."

Daha sonraları Mazhar Müfit Bey, devrimler sırayla gerçekleştikçe, mahçup olduğunu yazmaktadır.

Keyiflenmişti. Kahvesinden bir yudum aldı. Benimle konuşurken, lord sesleniyordu sanki:

— Lord Kinroos hazïretleri! Görüyorsunuz ki, Batılı olmayan herkese aynı gözle bakılmamalıdır. Biliniz ki, Mustafa Kemal Paşa bütün doğuluların en kıdemli ve en başarılı cumhuriyetçisidir. Türkiyenin cumhuriyetçileri de, enaz Fransız Devriminin cumhuriyetçileri kadar bilinçlidir. Hadi, şimdi, bir de Fransız devrimcileriyle Türk devrimcilerini karşılaştıralım: Fransa'da, Anayasayı hazırlayacak olan Millet Meclisi, 9 Temmuz 1789'da "Kurucu Meclis" adını alır. Kendilerini milletin temsilcileri olarak ilân ederler. Yasama gücünü ele geçirmekle beraber, İktidarı kralla paylaşmaktan

lerden çok, gelecek kuşakları kastettiği anlaşılıyor, dedi. Nitekim, 30 Ağustos 1924'de, Dumlupınarda, Başkumandanlık Meydan Muharebesinin ikinci yıldönümü nedeniyle söylediği nutukta "Gençler!" Diye seslendikten sonra, "ey yükselen yeni nesil istikbal sizindir. Cumhuriyeti biz kurduk, onu yükseltecek ve sürdürecek sizsiniz" demektedir. Büyük Nutkun sonunda "Ey Türk Gençliği" diye başlayan ünlü seslenişinin son cümlesinde de, gene gelecek kuşakları kastettiğini belirten şu sözler vardır: "Ey Türk İstakbalinin evladı! "Atatürk, 24 Mayıs 1918'de imzalayıp Ruşen Eşref Ünaydın'a verdiği fotografisine şu sözleri yazmıştır: "Herşeye rağmen, muhakkak bir nura doğru yürümekteyiz. Ben de bu imanı yaşatan kuvvet, yalnız aziz memleket ve milletim hakkındaki payansız muhabbetim değil, bugünün karanlıkları, ahlaksızlıkları içinde sırf vatan ve hakikat aşkiyle ziya serpmeye ve aramaya çalışan bir gençlik gördüğümdendir." Cumhuriyetin bir sağlam güvencesi de, Atatürkün çok sevdiği Ordusuydu. Bu güvence yazılı olarak Ordu Iç Hizmet Kanununda ifadesini bulmaktadır. Şimdi ona bir göz atalım: "Madde 34 ordunun görevi, Türk yurdunu ve Anayasayla belirlenmiş olan Türk Cumhuriyetini kollamak ve korumaktır. Madde 35- (..) Milletime ve Cumhuriyetime doğruluk ve muhabbetle hizmet edeceğime, (...) Cumhuriyet ve vazife uğrunda namusum üzerine and içerim. Madde 36- Cumhuriyete bağlılık, vatana muhabbet...

Görülüyor ki, İç Hizmet Kanununun 34.35 ve 36'ıncı maddelerinde dört defa "Cumhuriyet" sözcüğü geçmektedir. Gençlerin kamplara bölünmesi ve birbirlerine kurşun sıkmasıysa Atatürk'ün yanılgısı anlamına gelmez. Bu olaylar, yaşadığımız son onbeş yılın ürünüdür. Atatürk'ün Büyük nutuk'u okuduğu tarihten sonraki kuşak, Cumhuriyete sahip çıkmakta kusur etmememiştir kanısındayım.

Gelişim olumlu değil

— Atatürk'ün 1933'de, Onuncu Yıl konuşmasında gönül verdiği dile getirdiği "çağın uygarlık düzeyine" ulaşılmış mıdır sizce?

"Lâiklik", yalnız din ve devlet işlerinin birbirinden ayrılması anlamına alınmamıştır.

CHP'nin 1927 Kurultayında kabul edilen ilk programının okuyacağım maddesinden de anlaşılacağı gibi, lâiklik, Türk toplumunun islam uygarlığından Batı uygarlığına geçebilme şartıydı. Madde aynen şöyle: "Parti, bütün kanunların ve usullerin yapılmasında ve tatbikinde en son ilmi ve teknik esaslarıyla yüzyılın ihtiyaçlarına uyulmasını prensip olarak kabul etmiştir. Din, bir vicdan işi olduğundan, Parti, dini, dünya ve devlet işleriyle politikadan ayrı tut-

yor. Lozan'da, [illegible] uzmanları, diplomatlarıyla görüşüyorum. Bunlar, İstanbul Hükümetini, İstanbul muhitini tanıyan insanlar ve yeni Devletin, o muhitin insanlarına göre kurulmasını arzu ediyorlar. Bunu her hallerinden anlıyorum. Her konuşmamızda hükümet merkezi bahsi geçiyor. "Ankara'da kalacak mısınız, kalınabilir mi, sonra nasıl olacak? Ankarada kalırsanız, biz oraya nasıl gideriz?" Diyorlar. Düşünceleri ve telkinleri böyle. Bizim bakımımızdan meselenin daha önemli ve değişik yönleri var. Bir defa, Boğazlar askeri bakımından tamamiyle açık, tamamiyle emniyetsiz. Lozan Andlaşmasıyla elde edebildiğimiz sonuçlar ve tarihi koşullar bizi kuşkuya düşürüyor. Biz, Anadolu'nun ortasında bulunarak, bir Anadolu Hükümeti olarak yeni Devleti çalıştırmak istiyoruz. Buna karşılık, İstanbul "entellekt"i olarak, İstanbul etrafında bir Türkiye Devletinin kurulmasını istiyor. Gerçi bunun kötüniyetle hiçbir münasebeti yoktur. Görünürdeki hayat şartları Başkentin İstanbul olmasını zorluyordu. O zamanki Ankarayı hatırlamak lazım. Biz, evimize ata binip geliyorduk. Bize soruyorlar, "siz bu darlıkta, bu sıkıntı içinde nasıl yaşayacak, nasıl çalışacaksınız?" Hülâsa, bütün şartlar Ankara için aleyhte görülüyor. Fakat biz, vaziyete tamamiyle hâkim bulunuyoruz. İstanbul'un Hükümet Merkezi olması halinde, "Babıali Kadrosu" diye muayen bir şeyden ürküttüğümüz yok. Yalnız Babıali insanlarının değil, İstanbul "entellekt"'inin, geçmiş devrin tanınmış simalarının bütün hayatları İstanbul'da geçmiş. Bizim düşüncelerimizi anlamalarına ihtimal yok. Bunlarla bir araya gelip anlaşmamız mümkün olmadığı gibi, Ankara'nın neden hükümet Merkezi olması gerektiğini de kavrayamazlardı. İstanbul basını kıyamet koparıyor. Şahıslara girmek istemiyorum. Şu kadarını söyliyeyim ki, Atatürk'ün kanaatince Refet Paşa da Ankara'nın

Bu gerçeklerden sonra, çağdaş uygarlık düzeyine erişmekten nasıl söz edebiliriz?

Başkent olması fikrinin kesin olarak karşısındaydı. O, bu esnada İstanbulda oturuyor ve her gün, herkese bunu söylüyordu. Nutuk'da anlattığı üzere, Atatürk de, karşı görüşte olanların tezlerini açıklarken "Payitaht" deyimini kullanmalarına tahammül edemiyordu. Özellikle de Refet Paşaya kızdığı anlaşılıyor. Atatürk bu konuyu şu sözlerle kapatır: "... Zaten kararlaştırılmış olan nokta-i nazarımızı resmen ve kanunen teyit ettirerek "Payitaht" tâbirinin de Türkiye Devletinde mâna ve istimal mahalli kalmadığını göstermek lazım geldi. Hariciye Vekili İsmet Paşa, 9 Ekim 1923'de bir maddelik kanun teklif etti. Altında daha ondört kadar kişinin imzası olan bu kanun teklifi 13 Ekim 1923'de uzun müzakere ve münakaşalardan sonra büyük ekseriyetle kabul edildi.

Kanun teklifi şudur: "Türkiye Devletinin makarrı idaresi Ankara şehridir.."

man İmparatorluğu ve Rusya İmparatorluğu büyük kıyametin kurbanlarıdırlar Yıkılan bu imparatorlukların enkazından, Batılı siyasal düşünceye uygun yeni devletler doğmuştur. Türkiye, Almanya ve Avusturya, Ulusal tekdüzeleri kapsamına girmiyen topraklarını kaybederek birer cumhuriyet olmuşlardır. Rusyaysa, imparatorluğunu koruyup topraklarını elden kaçırmamak başarısını göstererek bir sosyalist cumhuriyet biçimine girmiştir. Rusyanın yeni rejiminin çok özel bir durumu olduğu için -buna hiç dokunmadan- öbür üç imparatorluğun aldığı yeni kimliğin dünyada yarattığı tepkiler incelendiğinde, en çok sözü edilmeye değer ülkenin Türkiye olduğu görülür. Modern çağın ilk ve en büyük siyasal hareketi olan Fransız Devrimi, Batıda heyecan yaratmış, fakat yadırganmamıştır. Fransız Devrimini oluşturan düşünceler öbür Batı ülkelerinde de aynı zamanda gelişmiştir. Birinci Dünya Savaşı sonunda Almanya ve Avusturya İmparatorlukları Cumhuriyet rejimine geçtikleri zaman kimseyi şaşırtmamışlardır. Yalnız eskinin tantanasını yaşamış olanlar, bir "vah vah" demekle yetinmişlerdir. Türk ulusuysa Osmanlı İmparatorluğunun yıkıntısından bir cumhuriyetle çıkınca, dünyadaki tepkisi çok değişik olmuştur. Modern dünyanın, uyulması gereken ölçülerini tayin etme durumuna gelmiş Batılılar için Türkler, kendilerinden olmayan insanlardı. Dilleri onlarınkine hiç benzemiyordu, dinleri ayrıydı, aynı kültür içinde yetişmemişlerdi. Değişik gelenekleri vardı. Batı ölçülerinin dışında kalmış oldukları için, "barbar" da sayılabilirlerdi. Doğulu Osmanlı İmparatorluğunun içinden Batılı bir cumhuriyetin çıkması, işte bu yüzden dünyada şaşkınlık uyandırmış ve çeşitli tepkilere yol açmıştır. Tepkiler, takdirden şüpheye ve küçümsemeye, kıskançlıktan gıptaya kadar derece derece değişmiştir. Batılıların kimi hayret, kimi takdir, kimi şühpe etmiş, Doğulularsa, kimi, kendile-

Gene gözlerimin içine baktı:

— Bu konuşmalarımızdan sonra, Atatürk ve devrimleriyle ilgili olarak, onun ölümünü izleyen onbeş yıllık bir dönemin serüvenini de hatırlatmakta yarar görüyorum. Şimdi ben konuşmayacağım. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Hukuk Tarihi Kürsüsü öğretim görevlilerinden Doçent Doktor Ahmet Mumcu'yu dile getireceğim. Doçent Mumcu, "Tarih Açısından Türk Devriminin temelleri ve Gelişimi" adlı yapıtının 197-198'inci sayfalarında şöyle diyor:

"Tam on yıl süren DP iktidarı, Türkiye Cumhuriyeti tarihinin en sert demokrasi kavgasının yapıldığı bir devir getirmiştir. Bu devrin iç siyasetteki en belirgin noktaları, plansız bir iktisat rejiminin uygulanması, iktidarı mutlak olarak elde tutmak için baskı yollarına başvurulması ve devrimler üzerinde 1945'ten sonra başlayan tavizciliğin en ileri biçimine ulaşmasıdır. Bu üç siyaset dayanağının odak noktasını da 1946'dan sonra başlayan "mümkün olduğu kadar çok oy toplama" isteği oluşturur. Bu devrede oy toplama uğruna gerekli, gereksiz fabrikalar açılmış, bu uğurda baskı yoluna gidilmiş, bu amaçla Atatürk'ün büyük eseri parçalanmıştır. 29 Mayıs günü TBMM'nde okunan hükümet programında Atatürk'ün adından ve anısından hiç söz edilmemesi çok acıydı. İlk adım, DP'nin iktidara gelmesinden bir ay sonra, 17 Haziranda, ezanın "Arapça" okunmasının bırakılmasıyla atıldı. Yurdun pek çok sorunu çözümlenmek için sıra beklerken, Atatürk'ün büyük eserinin, oy potansiyelini elinde tutan çevrelere hoş görünmek için hırpalanmaya başlanması iyi bir işaret sayılmazdı. Sanıldı ki, artık Atatürkçülük yok olacak, anısı silinecek. Büyük Önder'in anısına başlayan saldırılar birdenbire fazlalaştı. Her yandaki büst ve heykelleri kırılmaya, dinamitlenmeye başlandı. Bu, doğrudan doğruya lâik devlet düzenine karşı girişilmiş bir eylemdi. İlk zamanlar bu eylemlere ses çıkartmayan hükümet, daha sonra, görülmemiş bir çare bulunduğunu sanarak, Atatürk'ün anısını kanunla koruma yolunu tuttu. 25Temmuz 1951'de "Atatürk Aleyhine İşlenen Suçlar" hakkında kanun çıkarıldı. Hayatı boyunca ulusu için çalışmış, Türkçülüğü yüceltmek, halkı uygarlaştırmak için elinden geleni yapmış, Büyük Önder'in anısını kanun yoluyla korumak pek acı ve hazindir. DP, bu kanunun ardına sığınarak devrim tavizciliğini kendi hesabına başarıyla yürütmüştür. 24 Aralık 1954'te Anayasa'nın dili değiştirildi. Bu olay, aslında çok önemlidir. DP'nin yönetici kadrosunun devrim anlayışını yansıtmaktadır. 13 Eylül 1956'da din dersleri ortaokullara da konuldu. Seçim propagandasında din adamları kullanıldı. Türk Devrimi en ıssız yurt köşelerine varıncaya değin kötülendi. Geçmiş olaylar bahane edilerek köy enstitüleri kapatıldı. Toprak reformunun sözünü bile etmek suç sayıldı."

Kitabı kapatıp yanına koydu. Gülümsedi:

— Yeter mi su sözler?

— Yeter, dedim. Yeter de artar bile.

somut

HAFTALIK SANAT VE KÜLTÜR GAZETESİ

Yıl: 3
Sayı: 39
Fiyatı: 70 lira
Tarihi: 28 Ekim 1983

S.S. Yazar ve Çevirmenler Yayın Üretim Kooperatifi-YAZKO adına Sahibi ve Genel Yayın Müdürü: Erol Toy / Sorumlu Yazı İşleri Müdürü: Hayati Asılyazıcı / Müessese Müdürü: Hayri Eroğlu / Teknik Yönetmen: Refik Sinan / İlan Müdürü: Nuri Dikeç / Ankara Temsilcisi: Ali Alkan İnal / Yönetim Yeri: Türkocağı Caddesi No: 17 Kat: 2 Cağaloğlu / Yazışma ve Havale Adresi: YAZKO, P.K. 442 Sirkeci, İstanbul / Telefon: 522 78 45 / Abone Koşulları: 6 aylık: 1750 lira, 12 aylık: 3500 lira / Yurtdışı için iki katıdır / İlan sayfalarında santim / sütun:1600 lira, diğer sayfalarda santim / sütun: 2000 lira / Dizgi film, ofset hazırlık: Çağdaş Yayıncılık ve Basın Sanayii A.Ş. / Baskı: Hürriyet Gazetecilik ve Matbaacılık A.Ş. / Dağıtım: Hürriyet

Nasıl bir hükümet?

Atatürk'ün, Bakanlar Kurulu'nun Görev ve Yetkisini belirten kanun teklifi dolayısıyla T.B.M. Meclisi'nde yaptığı konuşma.

1 Aralık 1921

Efendiler! Millet bizi buraya gönderdi. Fakat ilâahirilömür biz burada ve bu milletin idaresini ve hâkimiyetini mal-i mevrus gibi temsil etmek için toplanmış değiliz. Ve sizi toplamak ve dağıtmak hakkını hiç kimse haiz değildir. Millet bilmelidir ki, bir günde vekillerini toplar ve gönderir. Burayı hiçbir kimsenin takyidetmeğe hak ve salâhiyeti yoktur ve olmamalıdır. Fakat Teşkilât-ı Esasiye Kanununda bir mebde gösterilmiş olması, zannetmeyiniz ki kavanin-i esasiyenin ruhundan doğmuş bir meseledir. Yalnız idari bir meseledir. Ve o madde idareten vaz'olunduktan sonra kesb-i kanuniyet etmiştir. Bu bir inzıbati meseledir. Fakat o muayyen olan şey tebeddül edemez. Millet vekillerini gönderir. Efendiler! İnsanlar kuvvet istimaline ve bahusus başkalarının kuvvetini istimale fıtreten mütemayil oldukça bu kaideyi çok kıskanç olarak muhafaza etmekte musır olmalısınız. Şimdiye kadar bu milletin meclisinin devam edememesi, bu "indellüzum Meclisin feshi" kaydının bu yapraklarda, bu kitaplarda ve bu dünyada mevcudiyetinden neşet etmiştir. Bu salâhiyeti istediğiniz heyete veriniz, sui-istimal eder. Padişahlar işte bu noktaya istinaden milletimizin meclislerini tahkir ederek koğmuşlardır. Binaenaleyh böyle bir kayıt ve şartın esasat-ı kanuniyede hiçbir vakit de yeri olmıyacaktır (alkışlar)! İşte bu nokta Efendiler, hem bunun şeklini, hem de milletin hâkimiyetini tahrip etmiş olmak itibariyle katiyen merduttur. İkinci maddesi hakikaten Heyeti Vekilenin vezaifinden birini gösteren bir maddedir. Fakat üçüncü maddesi Efendiler; yine heyet-i celilenize millet tarafından mevdu salâhiyeti gasbeden bir maddedir. Hem, Teşkilât-ı esasiyenin yedinci maddesinde: "Bilcümle hukuk-u esasiye Meclise aittir" deniliyor, hem de bu hukuk-u esasiyeden bir tanesi Heyeti Vekileye veriliyor. "İdam hükümleri derecat-ı mehakimden geçerek son hükmü Heyeti Vekile verecektir" deniyor. Halbuki o hükmü ancak heyet-i celileniz verir.

Binaenalyh işte bu madde dahi hem ruhu hâkimiyeti, hem de bu maddeyi tahrip ediyor. Ondan sonraki madde Heyeti Vekileye verilebilecek bir vazifedir. Fakat bundan sonraki maddelerin hepsi Heyeti Vekilenin vazife ve salâhiyetiyle alâkadar olmıyan şeydir!

Şimdiye kadar bu milletin meclisinin devam edememesi, bu "indellüzum Meclisin feshi" kaydının bu yapraklarda , bu kitaplarda ve bu dünyada mevcudiyetinden neşet etmiştir. Bu selâhiyeti istediğiniz heyete veriniz, suiistimal eder.

si Reisini posta müvezii mevkiine indirmek demektir (hâşâ sesleri). Maddede (reis gerek meclisin, gerek Heyeti Vekilenin kararlarını makamat-ı aidesine tebliğ ile mükelleftir) deniyor. Efendiler! Heyeti Vekile mukarreratını Heyeti Vekile Reisinin kalem-i mahsusu tebliğ eder. Ve heyet-i âliyenizin mukarreratını, başkitabetin maiyetindeki aklâm-ı muhtelife vardır, onlar yapar. Meclisi âlinizin reisi mukarreratı tasdik eder ve nam-ı âlinize imzasını koyar; yoksa tevziat yapmaz. Bunun hiç lüzumu yoktur ve Heyeti Vekilenin vazife ve salâhiyeti ile cihet-i taallûkunu anlıyamadım.

Ondan sonraki madde pek tabiidir. Ondan sonra vekillere de bir şey caiz değildir. Bunlar dahi Heyeti Vekilenin vazife ve Salâhiyeti ile alâkadar olan maddeler değildir. Divan-ı riyaseti teşkil eden zevat hakkında bir kanun yapacak iseniz bunlar o zaman konulacak ve düşünülecek şeylerdir. Ondan sonraki 10'uncu madde dahi bir defa şekil itibarıyle Teşkilât-ı Esasiye maddesini nakzediyor. Bu, ruh itibariyle çok derin bir tarzda yine Teşkilât-ı Esasiye Kanunumuzu tahrip eden bir maddedir! Teşkilât-ı Esasiye Kanunumuzun demin okuduğum sekizinci maddesinde heyet-i celilemizin teferruat-ı icraiyeyi kimlerle ve ne suretle ifa edeceğine dair sarahat-i kâfiye mevcuttur. O ise bunu tebdil etmiştir. Bu dahi bunu nakizdir. Başka mütalâamı da ayrıca söyliyeceğim. Hulâsa Efendiler, daha çok sizi yormıyayım, fakat bundan sonraki maddeler zaten Teşkilât-ı Esasiye Kanunumuzun ruhunu iptal eden esastır. O halde bu kanun hakikaten bizim aradığımız kanun değildir. Ve bu kanunun o kanun olmadığını ispat etmek için, bu mevaddı kanuniye için menşe ittihaz edilmiş olan eski Kanunu Esasi'yi irae edeceğim! Bu kitap yapılırken dahi yine nazırların ve heyeti vükelânın ve Heyeti Vekilede ifa-yı hizmet edecek olan adamların vazifesi, salâhiyetleri nedir ve bunları ne suretle istimal edecek meselesi mevzuubahis olmuş ve fakat yapamamışlar, onlar da tutmuşlar, buraya demişlerdir ki: Bu mesalihin enva ve derecat-ı kanunu mahsusla tâyin olunacaktır! Onların yapamadığı şeyi biz dahi bunların safsatasına kapılarak maatteesüf bu şekilde yapmış bulunuyoruz. Yapılacak şey, Efendiler, onların dahi henüz yapmamış olduğu şeydir. Nedir? bunları kim ve ne suretle istimal eder ve ne dereceye kadar mezundur, hangi noktada heyet-i celilenizin huzuruna gelmek mecburiyetindedir? Bu lâyihada bunlar var mıdır? Efendiler, yoktur, yapılmamıştır, çünkü yapılmamış olan bir esastan alınmıştır!

Efendiler! Yalnız bu kadar tasdiatımla bu mevaddı kanuniyenin Teşkilât-ı Esasiye Kanunumuzu tahrip eden birtakım mevaddı ihtiva ettiğini ve fakat maatteesüf buna mukabil hakikaten lâyiha-i kanuniye vekillerinize tâyin ve tahsis olunacak vazifelerin neden

Bir Heyet-i Vekile ki irade-i milliyenin mümessili olacaktır. İspat edeceğim: Onun eline salâhiyet verdiğimiz zaman o istediğini yapacaktır. Ve haberiniz olmayacaktır. Sorarım size: "Heyeti Vekile sizin buradan dağıtılmanıza karar verirse, siz ne yapacaksınız?"

mıştır. Mukavelât-ı esasiye yapmıştır, muahedat-ı siyasiye yapmıştır. Nam-ı âlinize vaz'ı imza eden adamın imzasını ilâahiriddem muteber tutmaya söz vermiştir (alkışlar). Şekli, vaziyeti, mahiyeti meçhul olan bir hükûmet karşısına hangi medeni devlet geçer Efendiler? Hangi medeni devlet onların sözüne emniyet ve itimadeder Efendiler? Halbuki bu vâkidir! Tarihe geçmiştir! Ve daima bâki kalacaktır (İnşallah sadaları)! Efendiler, hâdiseten, hakikaten mevcut olan Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükûmetinin şekli ve vaziyeti, mahiyeti, kanunen, ilmen ve hâdiseten müberhen olan bir şeydir, bedihiyattan olan bir şeydir! Fakat böyle olmakla beraber mademki bu bir vesikadır ve cihan da okunmuştur ve bundan mülhem birtakım fikirler vardır; o halde bütün bunları söylemek lâzımdır! Efendim içinizde kanunşinasan çoktur! Sorarım, bir hükûmetin teşekkül etmesi için âmil olan fiil nedir? Müsaadenizle ben tekrar edeyim; bu

hakikaten kitaplarda mevcut olan hükûmetlerin, mahiyet-i ilmiyesi itibariyle, hiçbirine benzemeyen bir hukûmettir. Fakat hâkimiyet-i milliyeyi, irade-i milliyeyi yegane tecelli ettiren bir hükûmettir, bu mahiyette bir hükûmettir! İlmi, içtimai noktasından bizim hükûmetimizi ifade etmek lâzım gelirse "halk hükûmeti" deriz. Teşkilât-ı Esasiye Kanunumuzun birinciden dördüncüye kadar olan maddeleri hükumetin ne olduğunu, kimin tarafından idare olunduğunu, idare eden heyetin kuvvet ve salâhiyetini tasrih etmiştir. Şekil ve sureti tesbit olunmuştur. Fakat mesleki içtimai itibariyle dahi düşündüğümüz zaman, biz hayatını, istiklâlini kurtarmak için çalışan erbab-ı sâyiz, zavallı bir halkız! Mahiyetimizi bilelim. Kurtulmak yaşamak için çalışan ve çalışmaya mecbur olan bir halkız! Binaenaleyh her birimizin hakkı vardır. Salâhiyeti vardır. Fakat çalışmak sayesinde bir hakkı iktisap ederiz. Yoksa arka üstü yatmak ve hayatını sayden muarra geçirmek isteyen

Binaenaleyh bu ve bu gibi teşvikatla ve izahatla hükümetimizin istinadettiği esasın, ilmi içtimaiye müstenit bir esas olduğunu bâriz bir surette görürüz! Fakat ne yapalım ki demokrasiye benzemiyormuş, sosyalizme benzemiyormuş, hiçbir şeye benzemiyormuş! Efendiler, biz benzememekle ve benzetmemekle iftihar etmeliyiz! Çünkü biz bize benziyoruz Efendiler (alkışlar)!

saltanata ait olan maddeleri, muhtac-ı müzakere ve münakaşa olmıyan bu esasatın aynen baki kaldığını ifade eden bir nokta.. Vakaa mazbata muharriri Beyefendi bundaki hatayı takdir buyurdular ve bunu buradan kaldırarak yerine heyet-i celileniz tarafından esas olarak kabul edilmiş olan ifadeyi kabul buyurdular. Onun için bunun hakikat olmadığını ispata lüzum görmüyorum. Çünkü aksini, yazan zat kabul etmiştir. Yoksa hatırlatacaktım ki bu mahz-ı hatadır. Vakaa heyet-i celileniz yerine bir madde koymadıkça, feshedecek bir karar olmadıkça kavanin-i mevcudenin yerine kanunlar konuncaya kadar berdevam olması tabiat-i idare muktazası görülür. Ve bu meyanda Kanun-u Esasi'de aynı kararın tahtında bulunacağına şüphe etmemek lâzım gelir.

Fakat Efendiler! Meclisi âliniz böyle bir karar ittihaz etmeden çok evvel diğer bir karar almıştır. Onu bazı sebeplerle ve bilhassa mazbata muharriri Bey kendileri irae ve ifade buyurdular ki: "Makam-ı hilâfet ve saltanatı işgal eden zevat her türlü cebir ve ikrahtan azade olarak ağuş-u samimi-i millette kendini gördüğü gün yalnız ve ancak heyet-i celilenizin vaz'edeceği esasat dairesinde vaz'ı meşruunu alacaktır" ifadesinden ibarettir. Elbette heyet-i celileniz bu kararı ittihaz ettikten sonra Efendiler, bu eski kitabın baş tarafındaki hukuku ifade eder diye mevzuubahis olan bu maddelerin münakaşadan katiyen vareste olduğunu söylemek lâzım gelir. Ve bunun aynen ipkasını ifade etmek bittabi doğru birşey değildir. Bu, karar-ı âlinizede mugayir bir şeydir. Hakikat değildir. Her halde Efendiler, bu mevat, heyet-i celileniz tarafından zamanında kemal-i dikkat ve ehemmiyetle münakaşa edilecek, muhakeme edilecek ve icabeden şekil ve suret-i mâkulü bulacaktır. Yalnız Beyefendi hazretleri bu hatayı tashih ederken ikinci bir noktaya temas buyurdular ki başlı başına o nokta dahi mevzuubahis olmak değerini haizdir. Efendiler, mazbata muharriri Beyefendi bu yazıları buraya yazmak ve bu mütalâatı buraya dercetmek için bir hissin tahtı tesirinde olduklarını itiraf buyurdular. Ve bu mütalâalarını da bugün gördüm, gazete sütunlarına geçmiş ve cihana malûm olmuştur. Bu noktayı iki istikametten mütalâa edeceğim: Bir defa mazbata muharriri Beyefendi bu eserin birtakım hissiyatın tahtı tesirinde yapılmış olduğunu beyan buyurdular. Efendiier, erbab-ı ihtisasça malûmdur ki vaz-ı kanun olan insanlar birtakım evsaf-ı mümtazeye malik olmamak mecburiyetindedirler. O evsaftan birincisi şudur Efendiler: Kanun teklif eden, kanun yapan, kanun vaz'eden bir insan beşeriyetin bütün hissiyatına, bütün ihtirasatına herkesten daha çok nafiz ve vâkıf olur. Fakat nefsini herkesten ziyade ve tamamen, bütün şümuliyle, bunlardan tecridetmek kudret ve kabiliyetine malik olmalıdır (alkışlar). Bu hassa-i mümtazeye malik olamıyan insanlar cemiyet-i beşeriye için kanun yapmak hak ve salâhiyetinden memnudur. Efendiler! Kanunlar hissiyata iptina ve ittiba olunarak yapılamaz. Yalnız bu sebepten dolayı hissi-

lifede vücuda getirmiş oldukları heyeti içtimaiyenin müstakilen yaşamasını isteriz. Bununla ali bir zevk ve saadet duyarız. Bütün beşeriyet-i islâmiyenin, dünya-yı İslâmiyetin refah ve saadeti kendi refah ve saadetimiz gibi kıymetlidir! Ve bununla çok alâkadarız. Ve bütün onların dahi aynı suretle bizim saademizle alâkadar olduklarına şahidiz. Ve bu her gün münceli-dir. Fakat Efendiler! Bu heyeti içtimaiyenin büyük bir imparatorluk, maddi bir imparatorluk halinde bir noktadan sevk ve idaresini düşünmek istiyorsak bu bir hayaldir! ilme, mantığa, fenne muhalif bir şeydir! Efendiler dikkat buyurunuz ve bir hakikat-i tarihiye, bir hakikat-i fenniye ve ilmiye olarak hududunu geçemiyeceği bir gaye-i kuvva vardır. Nasıl ki bir insanınhüsn-ü teşekkülü için birtakım mâkul ve tabii hatlar vardır. Eğer bu hatlarda gayri tabiilik olursa, eğer teşekkülü beşeride bu hatların tecavüz edilmesi mevzuubahis olursa o zaman karşımızda ya sıfıra müncer olmuş bir cüce, veyahut dev gibi birşey görürsünüz! Teşekkülü insani için böyle olduğu gibi insanlardan mürekkep olan cemiyetlerde de bu kaide aynen baki ve caridir.

Efendiler! Birkaç asır evvelki vaziyetimize irca-ı nazar buyurunuz: Afrikalar, Suriyeler, Iraklar, Makedonyalar, Bulgaristan, Sırbistan ve ilâahır... Bütün bu akşam-ı memaliki nazarı dikkate alınız. Ve ondan sonra bugünkü vaziyetimizi nazar-ı dikkate alınız. Efendiler, bütün bu muhit , bu vâsi daire içersinde iklimi muhtelif ve orada sakin olan akvamın tabayii muhtelif, her şey muhtelif olduktan sonra bunların heyeti umumiyesini bir imparatorluk altında bulundurmak ve yaşatmak mümkün müydü?

Tabiata, akla ve kanun-u tabiata mugayir olduğundan dolayı neticenin ne olduğunu görüyorsunuz! Herhalde Afrika'da başka, Suriye'de başka bir şey olacak, Irak'ta başka bir şey olacak, her yerde başka bir şey olacak, bizim muhitimizde başka bir şey olacak!.. Bunların birinin diğerine benzetilmesi, benzetilmeğe kalkışılması doğru değildir. Fakat islâm olan içtimai kütlelerin, dediğim tarz-ı tabiide taazzuv ve teşekkülünü ve muhafaza-i istiklâlini temenni ederek imrar-ı hayat eylemesini ve mesut olmasını -tekrar

Milletimiz ve bu milleti vücuda getiren halk efradının beheri kendi kendine, kalbinden ve vicdanından, nasıl idare olunmak lâzım geleceğini düşündü.

ediyorum- kendi saadetimiz gibi telâkki eden bir milletiz. Biz ve bütün âlem-i islâm için mübeccel ve mukaddes ve mânevi bir nokta-i istinat olan makam-ı hilâfet dahi bütün âlem-

Bakınız beşinci maddeye; bu madde dahi bir defa şekl-i mevzuu ile Teşkilât-ı esasiyenizin ifade olunmuş şeklini tebdil ediyor. Dokuzuncu maddede reisin salâhiyeti ifade olunmuştur. "Meclis namına vaz'ı imza eder. Heyeti Vekile mukarreratını tasdik eder". Bunu bu madde tahrip etmiştir.Ve o surete tahrip etmiştir ki reis ister tasdik etsin, isterse etmesin, Heyeti Vekile derhal mukarreratını yapar!.. Efendiler, bu madde ile, emin olunuz ki, bindiğiniz dalı baltalamaktasınız. Efendiler, emin olasınız ki bu madde ile makam-ı riyasetinize ik'ad ettiğiniz bir zatın taallûku yoktur. Yalnız sizin doğrudan doğruya taallûkunuz vardır ve yalnız sizin alâkanız vardır. Ve yalnız milletle sizin alâkanız vardır (bravo sesleri).

Efendiler, Meclis Reisinin Heyeti Vekile mukarreratını tasdik etmesi ne demektir? Heyeti Vekile Mukarreratının nokta-i nazarı âlinize tevafuk ve tetabukunu tetkik etmek, Heyeti Vekile mukarreratının âmali hakikiye-i milliyesini heyet-i celileniz de temsil ediyor, ona mutabakatini tetkik etmek ve yalnız bunu tetkik ve tasdik etmektir. Yoksa onların teferruat-ı umurda hatalarını bir adamın bertaraf etmesi imkânı yoktur. Fakat reisiniz vasıtasiyle heyet-i celileniz bu iki istikamet-i mühimmenin daimi nâzımı olmak mecburiyetindedir! Bir Heyeti Vekile ki irade-i milliyenin mümessili olacaktır. İspat edeceğim: Onun eline salâhiyet verdiğiniz zaman o istediğini yapacaktır. Ve haberiniz olmayacaktır. Sorarım size: "Heyeti Vekile sizin buradan dağıtılmanıza karar verirse siz ne yapacaksınız?"

Hüseyin Avni Bey (Erzurum) — Güleriz!

Mustafa Kemal Paşa (devamla) — Gülemezsiniz! İstanbul Meclisi Mebusana giden zatıâliniz o zaman da "güleriz" dediniz ama bunu yapamadınız! Kulaklarınızdan tutup kapıdan dışarı atmışlardı!

Hüseyin Avni Bey (Erzurum) — Yapanlar saray kumandanı idi. Halbuki bizi tutanlar milli kuvvet ve milli kumandanlardır. Binaenaleyh kimse atamaz.

Mustafa Kemal Paşa (devamla) — İşte bunu o saray ihdas etmiştir. Şimdi millet kumandanları var. Efendiler, heyet-i celileniz behemehal bu vazifeyi birine yaptırmak mecburiyetindedir. Binaenaleyh kime yaptırmak lâzımdır? En çok ve her nokta-i nazardan şâmil bir emniyet ve itimada lâyık gördüğü bir adam kim olabilir? O adam, işte makam-ı riyasetiniz için intihap edeceğiniz zattır. Eğer bu maddeyi koymaktan maksat, Efendiler, reise karşı bir vesvese beslemekse katiyen varit olamaz. Böyle bir vesvese hâsıl olduğu gün imha edilmeğe mahkûm olacaktır. Yoksa felâkettir.

Hüseyin Avni Bey (Erzurum) — İmha etmeğe kudretimiz olmadığını beyan etmekle beraber itimadımız da vardır.

Mustafa Kemal Paşa (devamla) — Hele yalnız senin yoktur.

Binaenaleyh bu madde dahi Teşkilât-ı Esasiyemizin şeklini, ruhunu ve Meclisi âlinizin hikmeti mevcudiyetini bozan bir maddedir! Ve Heyeti Vekilenin vezaifi ile, Salâhiyeti ile bir alâkası yoktur.

Ondan sonraki maddenin yalnız son cümlesi zaittir. "Reisin reyi ancak istişari olur" bu zaittir. Bu, makam-ı riyasetinize intihap edeceğiniz zatın şeref ve haysiyet-i zatiyesini tenkisten başka bir faideyi temin edemez. Burada yeri olmamak lâzım gelir. Bundan sonraki maddeye bakacak olursak, Efendiler, bu madde, Türkiye Büyük Millet Mecli-

ibaret olduğunu göstermekte de sâmit kalmış olduğunu görüyoruz!.. Binaenaleyh bu vazifeyi bittabi yapmak lâzımdır. Ve bu vazife elbette yapılacaktır. Ancak mesele bu mevaddı mukayyedenin muhteviyatından ziyade buna takaddüm eden esbab-ı mucibe lâyihasının bazı noktalariyle daha ziyade ehemmiyet kesbetmiş ve âdeta bir mahiyet-i siyasiye iktisap eylemiştir. Gerçi bu kanunun müdafaasını deruhde buyurmuş olan Salâhattin Beyefendi bu kanunun esbab-ı mucibesinden sarf-ı nazar etmiş olduklarını buyurmuşlardır. Bu itibarla mevzuubahis olmaması hatıra gelir. Halbuki, zannederim, öyle değildir. Efendiler! Bir kanun birtakım esbaba, birtakım muciplere istinadeder! Mucibi olmayan şeyin lüzumu olmaz, icap yoksa lüzum kalmaz! Binaenaleyh bu mevat nedir ve ne gibi esbaptan ve icabattan dolayı lâzımdır. Bunu ifade etmek lâzımdır ve zaruridir. Başka türlü kanun nâtamamdır ve onun için bu bir mevcudiyettir. Esbab-ı mucibe lâyihası mevcut olmuş bir şeydir! Malûm-u âliniz, mevcut olan şey mevcut kalır. Bu bir vesikadır ki heyet-i celilenizin tarihinde yeri olacaktır! Bu itibarla bunun üzerinde beyan-ı mütalâa etmeksizin geçmek doğru olamaz, bahusus iktisap etmiş olduğu mahiyet-i siyasiye itibariyle!

Efendiler! Bu esbab-ı mucibe lâyihası dikkatle tetkik olunursa bazı noktaların cidden bir zihniyet-i mahsusanın muhassalası olduğunu görürüz. Bu ifadenin, medar-ı teyit olmak üzere, bir noktasını alıyorum: Bunu yapan encümen âzası beyninde vukubulan ilk münakaşatta Heyeti Vekilenin merbut ve mensup olduğu hükümetin şekil ve vaziyetinin tasrihi ve kuva-yi âliye-i devletin buna göre tevzini düşünülmüştür. Dûr-udıraz münakaşattan sonra bu noktayı halledemiyerek muzlim ve metruk bırakmışlardır. Hakikat böyle midir, Efendiler? Mevcudiyetiniz muğ-

Efendiler, bu madde ile, emin olunuz ki, bindiğiniz dalı baltalamaktasınız. Efendiler, emin olasınız ki bu madde ile makam-ı riyasetinize ik'ad ettiğiniz bir zatın taallûku yoktur. Yalnız sizin doğrudan doğruya taallûkunuz vardır ve yalnız sizin alâkanız vardır. Ve yalnız milletle sizin alâkanız vardır (bravo sesleri).

lak mıdır, müphem midir, Efendiler (hayır sadaları). Haşa! Şeklinizin kanuniyeti ve meşruiyeti muzlim midir Efendiler? Bunu söylemek için cesaret lâzımdır Efendiler. Bu, katiyen merduttur. hakikaten merduttur Efendiler. Bunu nasıl söyler, nasıl söyler bir arkadaş!

Salahattin Bey (Mersin) — Söylemekle müftehirim ve arzederim..

Hüseyin Avni Bey (Erzurum) — Keza.

Reis Paşa Hazretleri — İftiharınızın mahiyetini tarih ve zaman gösterecektir. Efendiler! Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükûmeti mevcuttur, meşrudur ve kanunidir. Bunu bütün milletimiz tanımıştır. Ve bütün dünya tanımıştır(alkışlar)! İşte böyle bütün dünyaca tanınmak mefharet-i hakikiyesine malik olan hükûmet-i celileniz birçok medeni hükûmetlerle münasebet-ı siyasiyeye giriş-

1921 Meclisi üyeleri, Meclis kapısının önünde.

Mesleki içtimai itibariyle dahi düşündüğümüz zaman, biz hayatını, istiklâlini kurtarmak için çalışan erbab-ı sâyiz, zavallı bir halkız! Mahiyetimizi bilelim. Kurtulmak, yaşamak için çalışan ve çalışmıya mecbur olan bir halkız! Binaenaleyh her birimizin hakkı vardır. Salâhiyeti vardır. Fakat çalışmak sayesinde bir hakkı iktisap ederiz. Yoksa arka üstü yatmak ve hayatını sâyden muarra geçirmek isteyen insanların, bizim heyet-i içtimaiyemiz içerisinde yeri yoktur, hakkı yoktur (alkışlar)!

fiil, kanun yapmadan ve kanunu infâz etmeden mürekkep bir fiili muhtelittir! Hâkimiyet işte bu fiillerden birincisini kullanarak kanununu yapar, yani "şekli hükûmet böyle olacaktır" der. Yahut "şöyle olacaktır" der. İşte o, bir kanundur. Hâkimiyetin bu ifadesi bir kanundur. Ahali işte bu kanuna tevfikan kabul edilen o müessese-i hükûmeti tedvir edecek zevatı intihap ve tâyin eder. Fiilin ikincisi bir kanun değildir. Fakat kanunun netice-i tabiiyesi, vazaifi hükûmettir.

Efendiler, bu hakikat-ı kanuniyeyi kendi şeklimize tatbik edelim: Bu hükûmet nasıl teşekkül etmiştir? Pek âlâ biliyorsunuz ki hâkimiyet-i milliyemiz kendini tahtı tehditte bulunduran mevanii bertaraf ettikten sonra tecelli etti. Bunun tecellisiyle bu kuvvetin bu hâkimiyetin sahip-i hakikisi olan milletimiz ve bu milleti vücuda getiren halk efradının beheri kendi kendine, kalbinden ve vicdanından, nasıl idare olunmak lâzım geleceğini düşündü. Ve düşünür. Daima böyledir. Kavanin-i esasiye ve kavanin-i hakikiye işte böyle kanunlara denir Efendiler! Bu devirde idi ki millete dendi: "Bilâ kayd-ü şart hâkimiyetinizi ve iradenizi elinizde tutmak lâzım ve bunun için sizi temsil edecek şahısları bir araya getirerek bir Meclis toplayınız ve bu Meclis bilâ kayd-ü şart memleket ve milletin umuruna, vezaifine vazıülyed olacaktır". Millet bu tenevvür ve tebellür eden fikre, teklife, teklif-i tabii kanuniye fiilen cevap vermekle o teklifi kabul ve tasdik etti. Hakikaten Meclisi âlinizi teşkil eden âza-yı kiramın beheri bu saydığım salâhiyetlerle buraya geldi. Ve hükûmet teşekkül etti. Hükûmet heyet-i celilenizdir ve heyet-i celileniz bütün kuvvetleri bilâ kayd-ü şart bizzat istimâl eder. Heyet-i celileniz toplandıktan sonra milletin size vermiş olduğu vazifeyi ve binaenaleyh hikmet-i mevcudiyetinizi, mahiyet-i salâhiyetinizi bir defa düşününüz, tekrar ediniz. Cümlenizin hatırındadır ki, zannederim ikinci içtimaımızda üç dakika devam eden alkışlar arasında, müttefikan kabul ettiğiniz esasat bundan ibaret idi! O halde şekil ve mahiyetimiz vardır ve kanun-u hakikiye ve şer'i mübin-i islâme tamamen mutabıktır. Bunun şekli yoktur, vaziyeti yoktur. Meşkûktur müphemdir demek elbette musip olamaz. Fakat ihtimal ki rüfeka-yı kiramımızdan bazılariyle mazbata muharriri Beyefendinin söylemek istediği başka bir şeydir. Yani: "Bu hukûmet demokrat bir hükûmet midir, sosyalist bir hükûmet midir, yani şimdiye kadar okuduğumuz kitaplarda ismi zikredilen hükûmetlerden hangisidir?" Buyurdular! Efendiler bizim hükûmetimiz demokratik bir hükûmet değildir, sosyalist bir hükûmet değildir. Ve

insanların bizim heyet-i içtimaiyemiz içersinde yeri yoktur, hakkı yoktur (alkışlar)! O halde ifade ediniz Efendiler! Halkçılık, nizam-ı içtimaisini sâyine, hukukuna istinadettirmek isteyen bir mesleki içtimaidir. Efendiler! Biz bu hakkımızı mahfuz bulundurmak istiklâlimizi emin bulundurabilmek için heyet-i umumiyemizce, heyet-i milliyemizce bizi mahvetmek isteyen emperyalizme karşı ve bizi yutmak isteyen kapitalizme karşı heyet-i milliyece mücahedeyi caiz gören bir mesleği takip eden insanlarız. Binaenaleyh bu ve bu gibi teşvikatla ve izahatla hükûmetimizin istinadettiği esasın, ilmi içtimaiye müstenit bir esas olduğunu bâriz bir surette görürüz! Fakat ne yapalım ki demokrasiye benzemiyormuş, sosyalizme benzemiyormuş, hiçbir şeye benzemiyormuş! Efendiler biz benzememekle ve benzetmemekle iftihar etmeliyiz! Çünkü biz bize benziyoruz Efendiler (alkışlar!)

Efendiler, bu noktadaki mütalâtımın bu kadar uzun sürmesini ve bu kadar tahlilâtını mucip olmasını mâzur görünüz! Çünkü size karşı değil, çünkü bunu yazana ve yazan zevata karşı değil, fakat dünyaya karşı ve yine heyet-i celileniz ve milletimiz namına cevap vermek istiyorum: Hükûmetimizin şekli, vaziyeti, mahiyeti, meşruiyeti ve her şeyi tesbit olunmuştur. Ve bu nama yapılmış olan her şey berdevamdır. Ve berdevam olacaktır (alkışlar). Düşmanlarımız bundan istifadeyi katiyen düşünmesinler. Bunu yazan arkadaşımızın da hiçbir vakitte böyle düşünmüş olduğunu söyleyemeyiz; çünkü böyle bir zan hiçbir vakitte Meclisi âlinizin ruh-u aslisine nispet ve alâka kabul edemez! Ancak Efendiler, maatteessüf bundan... Bundan demiyeyim, fakat garip tesadüfler, fena tesadüfler düşmanlarımızı aynı nokta üzerinde icra-yi münakaşata sevketmiştir. İsterseniz Hariciye Vekâletimizin son ve mevsut malûmatına müracaat ediniz. Göreceksiniz ki Damat Ferit Paşa'nın evinde düşmanlarımız toplanmışlardır: "Ankara Hükûmetinin şekil ve mahiyeti yoktur. Onlar devlet ve millet namına nasıl müzakerata girebilirler nasıl muamele yapabilirler? Bunların namına vaz'ı imza eden insanların imzaları muteber değildir. Bu, "şunun ve bunun hukukunu gasptır" diyenler vardır. Ve bunun teyidine çalışmaktadırlar (kahrolsun sadaları).

Besim Atalay Bey — Toros'un öbür tarafından Türk olmadığını söylüyorlardı.

Hüseyin Avni Bey — Ankara Hükûmetini dünya tanımıştır.

Mustafa Kemal Paşa (devamla) — Efendiler! Esbabı mucibe lâyihasının nazar-ı dikkati calip ve mahiyet-i siyasiyeyi haiz ikinci bir noktasına cevap vermek isterim: Lâyihada meselâ Kanun-u Esasi-i Osmaninin hukuk-u hilâfet ve

yata ittiba edilen bu eserin Meclisi âlinizce nazar-ı dikkate alınmaması ve mevzuubahis olmaması lâzım gelse yeri vardır. Fakat mesele bu kadarla da kalmıyor. Efendiler, Mazbata Muharriri Beyefendi milletimizin, devletimizin, hükûmetimizin âlem-i islâm ile olan rabıta-i samimiyesinden, alâkasından, milletimizin ilâ-yı kelimetullah için icra eylemiş olduğu fütuhattan bahis buyurdular. Ben bu hissiyatın samii bulunurken cidden kalbimin inbisat ettiğini ve dimağında fikrimin bir mütefekkire-i hayaliyeye doğru suudettiğini hissettim, bu ifadeden hoşlandım!... Fakat bu zevk bana derhal dünyaca malûm olmuş ve ifade edilmiş birtakım mazmunları hatırlattı: "Acaba, dedim, mevzuubahis olan nedir? Panislâmizm midir; yahut mevzuubahis olan şey Pantürkizm midir?" İhtimal ki heyet-i celilenize de böyle bir zan bir hayal geldi. Veya ihtimal ki heyet-i celilenizde hiç böyle bir şey, bir zan hâsıl olmamıştır. Fakat ben eminim ki bu satırları okuyacak dünya, doğrudan doğruya bu hissi siyasetin medlûlünü burada bulacaktır.

Efendiler! Vatandaşlarımızdan, dindaşlarımızdan hemşirelerimizden her biri kendi dimağında bir mefkûre-i âliye besliyebilir, hürdür, muhtardır. Buna kimse karışamaz! Fakat Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükûmetinin sabit, müspet, maddi bir siyaseti vardır: O da efendiler, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin muayyen hudud-u millisi dahilinde hayatını ve istiklâlini temin etmeğe mâtuftur. Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Hükûmeti, temsil ettiği millet namına çok mütevazıdır ve hayalden tamamen uzak ve tamamen hakikatperesttir. Binaenaleyh kanunları : yalnız bu nokta-i nazardan ve bu daire-i hakikat dâhilinde tesbit eder. Vâsi, âli ve fakat hayali ve kıymet-i ameliyeden uzak bir takım hissiyatın peşinden koşarak kanun yapmaz. Böyle bir kanun tatbik edemez. Efendiler! Sözlerim belki biraz acı olacaktır. Belki biraz kendi kendimizi takbih ve tağyibeder gibi olacaktır. Bidayette de çok rica ettim, beni mazur görünüz.

Efendiler! Bu milleti bugün sehpa-yı idam karşısında bulunduran ef'al ve harekâtın menşei hayaldir, hissiyattır (bravo sadaları). Uzaklara gitmeğe hacet yok. Bu milletin umumi seferberliğinin hangi hakikate, hangi hesab-ı hakikiye istinadettiğini bir defa düşününüz. Bunun saikı mahzi hissiyattır! Harb-i Umumiye ne ile girdik? Vaktinden evvel Harb-i Umumiye bu milleti sevkeden nedir? Hangi hakikattir? Histir! Daha ilerisine gidelim, mazimize rücu edelim, küçük bir vaka-i tarihiye: Sadrazam Kara Mustafa Paşa bu milleti Viyana kapılarına sevkederken bütün Almanya-i şimaliyi zapt ve fethederek cihanşumul bir Osmanlı İmparatorluğu yapmak hulyasına düşmüştü. Fakat zavallı babamız düşünmüyordu ki bütün bu fütuhat emelleri peşinde dolaşırken, bu teşebbüsat ahfada, pederden mevrus yerlerini kaybettirmek için zemin hazırlıyordu.

Hamdullah Suphi Bey (Antalya) — Çok güzel, çok güzel!

Mustafa Kemal Paşa (devamla) — Binaenaleyh Efendiler, münferiden malik olduğumuz akide-i siyasiyeyi ifade edebiliriz; bunun mahalli ifadesi Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükûmetinin kanunları ve bu kanunların esbab-ı mucibe lâyihaları değildir! Efendiler, Panislâmizmi ben şöyle anlıyorum: Bizim milletimiz ve onu temsil eden Hükûmetimiz bittabi dünya yüzünde mevcut bilcümle dindaşlarımızın mesut ve müreffeh olmasını isteriz. Dindaşlarımızın muhitat-ı muhte-

i islâmla beraber bizim milletimiz tarafından belki daha kuvvetli hissiyat-ı âmika ile mübeccel ve mukaddestir. Fakat Efendiler! Bu makam-ı muallânın kutsiyetini hürmetkârane takdis etmiş olmakla beraber bu makamda oturacak zatı hiçbir vakitte Efendi yapmak mevzuubahis değildir; şeriat-i garra-yi Muhammediye ile kabil-i telif değildir! (Seydülkavmi hadimihüm) buyurmuşlardır. Millete Efendilik yoktur. Hâdimlik vardır. Bu millete hizmet eden onun Efendisi olur. Efendiler! Tarihi beşerde, tarihi cihanda Devlet-i Aliye-i Osmaniye-yi milletimize istinaden teşkil etmiş olan bir sülâle-i muhteremeye dahi milletimiz derin tarihi hâtıratı ile ihtiram eder. Fakat bu nokta-i nazardan ihtiramı dahi kendisine Efendi bulmak ve aramak için değildir. Millet ona ancak vaz'ı kanunisini ve vaz'ı meşruunu verir (alkışlar). Ve hâkimiyetini bizzat muhafaza eder

Efendiler; bu noktada mütalâamı ikmal için derim ki; büyük hayaller peşinde koşan, yapamıyacağımız şeyleri yapar gibi görünen sahtekâr insanlardan değiliz. Efendiler; büyük ve hayalî şeyleri yapmadan yapmış gibi görünmek yüzünden bütün dünyanın husumetini, garazını, kinini bu memleketin ve bu milletin üzerine celbettik. Biz Panislâmizm yapmadık. Belki 'yapıyoruz, yapacağız'' dedik. Düşmanlar da 'yaptırmamak için bir an evvel ödlürelim!'' dediler. Panturaizm yapmadık! "Yaparız, yapıyoruz dedik, yapacağız dedik" ve yine öldürelim" dediler! Bütün dâva bundan ibarettir. Efendiler, bütün cihana havf ve telaş veren mefhum bundan ibarettir. Biz böyle yapmadığımız ve yapamadığımız mefhumlar üzerinde koşarak düşmanlarımızın adedini ve üzerimize olan tazyikatı tezyidetmekten ise haddi tabiiye, haddi meşrua rücu edelim. Haddimizi bilelim. Binaenaleyh Efendiler biz hayat ve istiklâl isteyen milletiz. Ve yalnız ve ancak bunun için hayatımızı ibzâl ederiz (alkışlar)!

Takip ediyorum Efendiler, bu encümen-i mahsus bütün bu karışık bir noktada duruyor ve onu ifade ediyor. Fakat onu takip ederek bir "muvakkat" kelimesi kullanıyor. Tabii bunun şi veya bu mânada kullanıldığını söylemekten ziyade bunu okuyanlarda hâsıl olacak fikir ve mütalâaya karşı söylüyorum. Bu Meclisi âlinin lâzımül-icra olmak üzere vaz'ettiği kavanin muvakkat değildir. Çünkü heyet-i celileniz muvakkat bir mahiyeti haiz değilsiniz!

Bunu mütaakıp olan satırları okuyorum. Orada da bir noktayı izah etmek lâzım! Hukuk-u hâkimiyetin, hâkimiyet-i asliyenin ahvali hâzıra dolayısiyle millet tarafından istimali zarureti mefhumu vardır. Efendiler! Ahvali hâzıra, esbab-ı saire bilmiyorum! Yalnız bildiğim ve bilinmesi ilân edilmesi lazımgelen bir hakikat varsa o da milletiniz hiç kimsenin muvafakatine lüzum görmeden ve muvafakat etmiyenlere karşı isyan ederek hâkimeyet-i milliyesini almış ve öylece istimal etmekte bulunmuştur (şiddetli alkışlar). Eğer lâyihadaki bu ifade herhangi bir üslub-u nazikâneye riayetten münbais ise büyük bir hakikati tahrif etmiş olmak itibariyle dahi tashihe muhtaçtır. Millet hâkimiyetini almıştır. Ve isyan ederek almıştır. Alınmıştır. Alınmış olan hâkimiyet hiçbir sebep ve suretle terk ve iade edilemez, tevdi edilemez! Bu hâkimiyeti tekrar geri alabilemek için, almak için istimal edilmiş olan vesaiti kullanmak lâzımdır (alkışlar).

(Sürecek)

İŞÇİ-KÜLTÜR

Yurt dışındaki işçi çocukları

F. Almanya'daki Göçmen İşçiler Sergisi'nden-Mehmet Ünal

ZEHRA İPŞİROĞLU

Bizim sorunumuz Avrupalının kendisini nasıl değiştireceği değil bizim kendimizi nasıl değiştireceğimiz. Çağdaşlaşma süreci içinde altlarından tek başına kalkamayacakları bir savaşıma sürüklenen işçi çocuklarımıza gerçekten sahip çıkmak istiyorsak kendi kendimizle hesaplaşmadan ve özeleştiriden kaçınmamamız gerekiyor.

Gündüz Vassaf'ın "Daha Sesimizi Duyuramadık" adlı yapıtı yurt dışındaki işçi çocuklarının sorunlarına ilişkin şimdiye değin bizde yayınlanmıs tek kitap. Araştırma niteliğindeki bu kitapta Hollanda'da yaşayan işçi ailelerinin yaşamlarından alınmış örneklerle iki kültür arasında bocalayan işçi çocuklarının karşılaştıkları sorunlar inceleniyor, evden kaçma, ruhsal bunalıma düşme, suça itilme gibi çok sık raslanan temel olgularınüzerinde duruluyor. Verilen örnekler ilginç:

Anne ve baba çalıştığı için arka arkaya doğan üç bebeğini de Hollandalı ailelerin yanlarına yerleştirilen bir işçi ailesi, çocuklarını okul çağına gelip de kendilerini az çok kurtardıklarında geri istiyor. Tam birer Hollandalı gibi yetişmiş olan, doğru dürüst Türkçe bilmeyen bu çocuklardan ikisini ailesi zorlukla alabiliyor.

Ancak, üçüncü çocuğu yetiştiren Hollandalı aile ona öylesine bağlanmış ki, çocuğu vermek istemiyor. Aileler arasında çıkan tartışmalar sonucu baba çocuğu yaka paça köye gönderince, Hollanda hükümeti işe el koyuyor ve babaya çocuğu geri getirmesi için baskı yapıyor. Mahkeme sonucu anne ve baba sorumsuzluk ve ilgisizlikle suçlanıyor ve geri getirilençocuk Hollandalı aileye veriliyor. Diğer örnekler ailelerden kendi istekleriyle ayrılan çocuklarla ilgili: Bir çocuk Hollandalı gençlerin yaşamına ayak uydurduğu, örneğin Hollandalı bir kızla gezdiği ya da eve geç döndüğü için babası tarafından kıyasıya hırpalanıyor. Sonunda ailesiylesosyal yaşamı arasındaki bu ikileme dayanamayan çocuk evinden kaçıyor. Bu durumda Çocukları Koruma Yasası gereğince Hollandalılar çocuğa sahip çıkıyorlar, onun ailesinden koparılarak Hollandalı bir ailenin yanına verilmesini ya da bir bakımevine yerleştirilmesini sağlıyorlar. Başka bir örnek de çok küçük yaştan beri Hollanda'da büyüyen ve oldukça özgür yetiştirilen bir kızla ilgili. Ancak kızın yaşı ilerledikçe babası baskı yapmaya başlıyor, örneğin kızın yaşıtlarıyla birlikte bir okul gezisine katılmasına izin vermiyor vb. Sonunda kız yetkililere başvuruyor ve artık ailesinin yanında kalmak istemediğini söylüyor. Genç kıza hemen yardımeli uzatılıyor. Böylece kız babasının tüm tepkisine karşın, yasal yoldanbağımsızlığına kavuşuyor. İleride sekreter olmak üzere bir okula devam ediyor ve Hollandalı bir erkek arkadaşıyla birlikte yaşıyor. Evden kaçmayı hırsızlıktan, kaçakçılıktan, cinayete değin uzanan çeşitli suç olguları izliyor:Örneğinuzun yıllar Hollanda'da yaşamış, orada okumuş olan bir genç, Hollandalı bir kızla arkadaşlık ediyor, ancak kızla ilişkisinde ona sahip çıkan aşırı otoriter davranışıyla bir çıkmaza giriyor: İlkin kızı başkalarıyla ilgilendiği için hırpalıyor, dövüyor, sonunda iş öylesine büyüyor ki, kıskançlık yüzünden iki kişiyi vuruyor.

Verilen örneklerin tümü iki farklı dünyanın, iki ayrı kültür düzeyinin birbiriyle çatışmasını gösteriyor. Bebeklerini yıllarca Hollandalı ailelerin yanlarına verip ayda yılda bir görmeye giden Türk ailesi, aradan geçen süre içinde Hollandalı aileler ile çocuklar arasında bir sevgi bağ, bir kaynaşma doğabileceğini hiç hesaba katmamış, çünkü çocuklarına değerli bir eşya gibi verilip alınacak bir emanet gözüyle bakıyor. Nitekim bu yüzden Hollandalı bir aileyle arasında çıkan çatışmaya son vermek için bulduğu çözüm, çocuğu yaşadığı ortamdan koparıp köye göndermek oluyor. Hollandalının görüşü ise tam tersi: O çocuğu her şeyden önce kendi dünyası olan bir insan olarak görüyor, bu dünyanın zedelenmesinin belki de çocuğun kişiliğinde onarımı olanaksız sarsıntılara yolaçabileceğinin bilincinde. Çocuğu yaşadığı ortamdan, sevdiği, bağlandığı insanlardan zorla kopararak, diline, geleneklerine bütünüyle yabancı bir ortama gönderilmesini, insan haklarına aykırı bir davranış olarak değerlendiriyor.

Bu durumda Hollanda hükümeti doğal olarak işçimize karşı bir tavır almak zorunda kalıyor. Evlerinden kendi istekleriyle ayrılan çocuklara gelince, bu çocukların aileleri Türkiye'deki kendi içine dönük köy ya da taşra yaşamını burada da sürdürdükleri gibi, çocukları yabanelde elden gider korkusuyla geleneklere, töre ve alışkanlıklara büsbütün sıkısıkıya sarılıyorlar. Örn. çocuklarını kuran kurslarına gönderiyorlar, ya da büluğ çağına gelirgelmez, başgöz etmeye çalışıyorlar. Oysa çocukların çevreleri onlara alabildiğine özgür bir ortam içinde gelişme olanağı tanıyor. Çocuk Hollandalı yaşıtlarının yetişkinlerden bağımsız kendilerine ait bir dünyaları olduğunu bir kez algıladıktan sonra, babasının baskısına karşı direnmeye başlıyor, çevresine ne denli açıksa,. ne denli uyum gösterme çabasındaysa ailesiyle arasındaki kopukluk da o denli büyüyor, sonunda aşılması olanaksız bir uçuruma dönüşüyor. Suça itilen çocuklarailişkinverilen örnekte ise, çocuk gerçi Hollanda'da yetişmiş ama gene de ailesinin aşırı etkisi altında. Babası annesine nasıl sahip çıkıyorsa o da Hollandalı kız arkadaşına öylesine sahip çıkıyor, kız tepki gösterdiği anda da onu hırpalamaya, ezmeye başlıyor. Hollandalı kız böyle bir davranışa alışmamış, ne olduğunu, neye uğradığını anlamıyor bile. Sonunda bu temelinden bozuk ilişki büyük bir felekate yolaçıyor.

Tüm bu örnekler İslam geleneğine dayalı ataerkil aile sisteminin çağdaş dünyada nasıl geçerliğini yitirmeye başladığını gösteriyor. Bu aile sistemi, temelini kadın ve çocuğa sahip çıkılması gereken bir mal gözüyle bakıldığı otoriter bir anlayışta bulunuyor. Oysa Avrupa ülkelerinde insan hakları ve özgürlüğüne dayanan tüm eğitim sistemi ve sosyal yaşam tam tersine çocukta bireysellik bilincini uyandırma, onun bir birey olarak bir değer kazanmasını sağlamak çabasında. İki ayrı dünyanın içinde bocalayan çocuklar ya ailelerine ya da yaşadıkları düzenin kurallarına karşı sürekli bir başkaldırı içinde, kimi kaçıp ailesiyle ilgisini kesiyor, kimi ortada kalıp ruhsal bunalıma düşüyor, kimi ise cezaevleri ve eğitim yurtlarında sürünüyor.

İşçi ailelerimizi bu çıkmazdan kurtarmak, çocuklarına yol göstermek, destek olmak istiyorsak, o zaman onları çağdaşlaşma yolunda nası uyarabileceğimizi,nasıl bilinçlendireceğimizi düşünmemiz gerekiyor. Geleneklere, töre ve alışkanlıklara körükörüne bağlı otoriter bir sistemin, insan hakları ve özgürlüğü anlayışına ters düştüğü , çağdaş dünyada kadın erkek, çocuk yetişkin, herkesin bir birey olarak değer taşıdığı ve aynı haklara sahip olduğu , yeni yetişen kuşaklara her şeyden önce kendilerini geliştirecek özgür bir ortamın, bağımsız düsünce ve söz hakkının sağlanması gerektiği, işçi ailelerimize nasıl anlatılabilir? Onların Avrupa'ya açılmaları, bu kültür içinde yetişen çocuklarına karşı hem hoşgörülü ve anlayışlı davranmaları hem de aşırı özgürlüğün getirebileceği tehlikelere karşı uyanık olmaları nasıl sağlanabilir?

G. Vassaf kitabında işçi çocukları sorununun temelinde yatan bu kültürel ve eğitsel nedenlerin hiçbiri üzerinde durmuyor. Ona göre işçi çocuklarısorunununtek sorumlusu insan hakları ve özgürlüğü adı altında işçilerimizi sömüren, çocuklarını öz ailelerinden zorla ya da kandırarak koparan Avrupa. Vassaf Avrupa ülkelerindeki özgürlüğü hazmedemeyen bir kısım gençliğin başıbozukluklarına, kurdukları çetelere vb. değinerek, kendi çocuklarına bile sahip çıkamayan Avrupa'nın işçilerimize karşı bu denli katı ve anlayışsız davranmasını kınıyor. Çözümü bizim kültürümüzü ve geleneklerimizi anlayışla, saygıyla karşılayan hoşgörülü bir Avrupa'da görüyor. Kitabı Avrupa'lının da bizden öğreneceği çok şey olduğu düşüncesiyle, örneğin çıkara bağlı olamayan insan sevgisinden, onurlu davranıştan, özveriden, dayanışmadan, ikram ve konukseverlikten sözederek bitiriyor. G. Vassaf'ın önerdiği çözüm, açık, hoşgörülü Avrupa fikri aslında tüketim toplumunun yarattığı sıkıntılardan kurtulmak isteyen Avrupalı bir gençlik kesitinin özlemi. Avrupa için kuşkusuz önem taşıyan ve Avrupa'nın üçüncü dünya politikasında bazı önemli atılımları sağlayabilecek olan bu açılma, değiştirme özlemi, bizim için burada konuyu saptırmanın ötesine geçmiyor. Bizim sorunumuz Avrupa'lının kendisini nasıl değiştireceğideğil- bırakalımbu sorunu onlar kendileri çözümlesinler - bizim kendimizi nasıl değiştireceğimiz. Çağdaşlaşma süreci içinde altlarından tek başına kalkamayacakları bir savaşıma sürüklenen işçi çocuklarımıza gerçekten sahip çıkmak istiyorsak, kendi kendimizle hesaplaşmadan ve özeleştiriden kaçınmamız gerekiyor. Sorunları dış etkenlerde değil, kendimizde arayalım. G. Vassaf Avrupa'daki işçi çocuklarının seslerini daha duyuramadıklarını söylüyor. Unutmayalım ki, bunun başlıca nedeni bizim onlara henüz yeterince kulak vermemiş olmamız.

URART
SANAT GALERİSİ
ABDİ İPEKÇİ CADDESİ 21 NİŞANTAŞI İSTANBUL
TELEFON 1480326 TELEKS 26482 URAT TR
Erol Akyavaş
Resim Sergisi
3-24 Kasım 1983

SORUŞTURMA

"Irkı yaratan, toplumsal kültürdür"

Araştırma Grubumuzun hazırlamış olduğu anketi geçen hafta bilim adamlarının yanıtlarıyla sürdürmüştük. Bu hafta ise çeşitli kesimlerdeki düşün kişilerinin yanıtlarını sunarken, sorularımızı yineliyoruz:

1) Kültür nedir?
2) Ulusal kültür nasıl bir süreç sonucunda oluşmaktadır?
3) Ulusal kütlür-evrensel kültür ilişkisini açıklar mısınız?
4) "Kültürel gelişim" kavramını açıklar mısınız?

VEHBİ BELGİL

1. Kültür, bilinenlerin toplamıdır. Ancak, bugün, bunun bir çok tanımına tanık olmaktayız. Nedeni, işe ideoloji karıştırılmasıdır. Dinci, kültürü, din bilgisi anlamında; solcu, Marksist ideoloji anlamında, liberal ise liberalizm anlamında kullanmaktadır. Demokrasi sözcüğü için de durum aynıdır.

Bilinenlerin toplamı anlamında kültür: **1)** kişisel, **2)** ulusal ve **3)** uluslararası olmak üzere üçe ayrılır.

Kişisel kültür, bir insanın bildiklerinin toplamıdır. "Kültürlü adam" dediğimizde "geniş bilgili adam"ı anlarız.

Ulusal kültür, bir ulusun kendi yarattığı, bas- ... ve bütün insanlığın ortak malıdır.

Kültür böyle kökenine göre sınıflandırıldığı gibi, içeriğine göre de bölümlenebilir. Bu anlamda da: **1)** gündelik yaşam-kuşam kültüründen ve **2)** yaratıcı kültürden söz edilebilir.

Yaratıcı kültür, bilginlerin, birbirlerinin bilgilerinden yararlanarak ürettikleri kültürdür. Ben yaratıcı kültürle, doğanın olumsuz güçlerini olumluya çevirme kültürünü kastediyorum. Su baskını, doğanın olumsuz bir gücüdür. Barajla bunu ortadan kaldırmak "yaratıcı kültür" sonucudur. Elektrik gücü, atom gücü, doğanın olumsuz güçleridir. Bunları insana yararlı hale getirmek "yaratıcı kültür"ün başarısıdır.

Bu noktada şunu eklemek isterim: Yaratıcılığı meydana getiren ırk değil, tam tersine ırkı yara- ...

Oysa, eski Yunan kültürünü, Arap kültürünü, Fransız, İngiliz, İtalyan, Alman... kültürlerini çeşitli ırklardan insanların ürettiklerini biliyoruz.

Bana göre, ırkları yaratan, kültürdür. İnsanlar, yaşam tarzları ve dünya görüşleri kendilerininkine benzeyenlerle kız alıp verirler. Böylece yeni bir ırk tipi ortaya çıkar. Anadolu Türklerinin, Orta Asya'da kalmış Türklere benzemeyişinin nedeni budur. Bugün Türk erkeği, yabancı ile evlenirken, kızın müslüman olmasını şart koşmaktadır. Böylece, evde tek bir kültürün egemen olması sağlanmaktadır. Yani, iki ayrı kültür "ortak payda"ya getirilmektedir. Trakya Türkleri kendi yaşam-kuşam kültürlerini yerli halka benimsetmişlerdir. Böylece de Anadolu tipinden ayrı bir Trakyalı tipi ortaya çıkmıştır.

Neler oluyor neler?

"Cacıklı" Holding

5) Türkiye'de burjuva kültürü var mıdır?

ka uluslardan aldığı ve kendi bilginlerinin yaratıkları bilgilerin toplamıdır.

Uluslararası kültür, uluslar üstü bir kültürdür tan, toplumsal kültürdür. Bugün bütün uluslar, büyük buluşları, eti ile, kanı ile, dili ile kendi ırklarından olanların yarattıkları iddiasındadırlar.

2. Ulusal kültürün üç kökeni vardır: **1)** Ulusun kendi yaşam-kuşam kültürü, **2)** Başka uluslardan aldığı kültür, **3)** Kendi bilginlerinin yarattıkları kültür. Bunların en önemlisi "Bilginlerin ürettikleri kültür"dür. Uluslar gündelik yaşam-kuşam ve alıntı kültürleriyle birbirlerine üstünlük taslayamazlar. Mukayeseye temel olan kültür, "yaratıcı kültür" dür. Antikçağ uygarlıkları, Yunanlılar, Araplar, Batılılar bu anlamda "yaratıcı kültür" sahibi olmuşlardır. Bir bilginin yaratıcılığında, ulusal kültürünün yanında, uluslararası kültürden aktarılmış kısımlar vardır. Sonra bunun yarattığı bilgiye, başkaları katkıda bulunurlar. Newton'a, bilimde bu kadar yükselmesinin nedeni sorulunca, şu yanıt alınmış: "Devlerin sırtına basarak yükseldim." Newton'un "devler"i, başta Kopernik, Galile, Kepler olmak üzere, kendisinden önce yaşamış, didinmiş, adlı adsız, binlerce bilgindi. Platon, Aristo, Descartes, Graham Bell, Edison, Markoni, Einstein... Şekspir, Goethe, Racine, Corneille, Tolstoy, Michel Ange, Leonard da Vinci... gibi kimseler kültür yaratmış kimselerdir. Uluslar, böyle adamları ile mukayese edilebilirler.

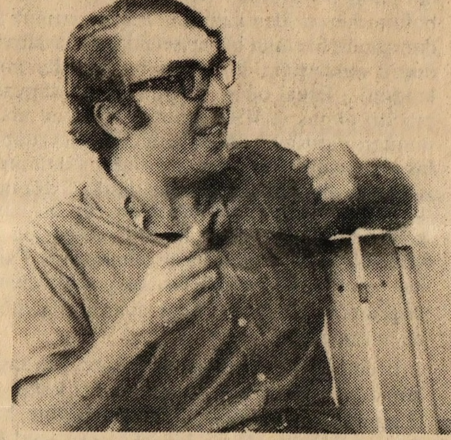
3. Ulusal kültürlerin sivrilmiş yanları, uluslararası kültürü oluştururlar. Astronomideki buluşlar, matematikteki, fizikteki, kimyadaki, biyolojideki... buluşlar, bütün uluslarca derhal benimsenir. Böylece, uluslararası değil, uluslar üstü bir kültür meydana gelir. Her ulusun bilginleri bunlardan yararlanarak yeni buluşlar yaparlar, yani bilime katkıda bulunurlar. Hiçbir buluş tek bir bilginin buluşu olmamıştır. Herkesin yaptığı, karınca kararınca katkıdır, zincire yeni bir halka eklemektir. Böylece de, bilginler, kendi aralarında bir "kültür ulusu" meydana getirmişlerdir.

4. Kültürel gelişim, çağdaş kültürü benimseyip buna katkıda bulunmaktır. Türkiye şimdi bu çaba içindedir. Çağdaş kültürden maksat, doğa güçlerini büyük halk kütlelerinin hizmetine sokan kültürdür. Tekkelerde "Hu" çekmek değildir. Çağdaş kültür, Newton'lar, Einstein'lar, Wiener'ler, Pastör'ler, Edison'lar yetiştirmektir.

5. Ben, kültürde bölücülük yapılmasına karşıyım. Dünyanın bugün eriştiği uygarlık ve kültür düzeyinde köylüsü, işçisi, dinlisi dinsizi, soylusu, soysuzu, sağcısı solcusu ile bütün insanlığın payı vardır. Marksist ülkeler bile kültürlerini, insanlığın bu ortak malına dayandırmışlardır ve buna katkıda bulunmaktadırlar. Rousseau'nun da dediği gibi, bütün insanlık, gittikçe büyüyen ve büyüdükçe de bilgilerini arttıran tek bir insan gibidir. Bu işlere ideoloji karıştırılmasına karşıyım.

"Ancak evrensel olunarak ulusal olunabilir"

ÖNAY SÖZER

1- Kültür, insanlar arasındaki her türlü alışverişte egemen olan "değer"lerin bir dizgesidir. Kuşkusuz en yalınından bir tanım denemesidir bu. "Değer" sözcüğü bu bağlamda pek başarılı olmayabilir, çünkü "değer"leri birbirinden bağımsız varlıklar olarak düşünebiliriz; oysa burada "dizge" kavramı ve değerler arasındaki dizgesel ilişkiler başı çekmektedir. Bunlar da temelde "im"sel, "yorum"sal ilişkilerdir. Kültürün üçlü bir birlik gösterdiği kabul edilmiştir: bilgi, ahlâk, sanat. İşte bu üç başlık, tüm "değer"lerimizi, tüm imsel düzenimizi kapsar. Şimdi, bence önemli olan, bu üç alanın -kültür adı altında- birbirleriyle ilişkileri ve bir de bütün bunların bütünü olan kültür dizgesinin kendisine olan ilişkisi. Bu ilişkiler açısından, kültür bir sınır olayıdır. Bunu M.Bakhtine çok iyi görmüş: "Kültürde iç bölge yoktur" diyor. Yani kültürde her yer sınır. Bunun bir anlamı şu: Bilgi işiyle mi uğraşıyorum, bileyim bilmeyeyim, aynı zamanda öbür alanların sınırındayım; ahlâkın sanırındayım, sanatın sınırındayım. Kısacası sınırda yaşıyorum ve bu nokta her alan için de ayrı ayrı geçerli. Kültürün iç bütünlüğü bir sınır olayı olarak karşımıza çıkıyor (günümüzde yeterince, değerince önem verilmiyor buna.) Beri yandan, kültürün tümü insanın doğayla sınırını oluşturuyor, kültürün kendine olan ilişkisi de burada belirleniyor. Demek ki, kültürün dizgeselliğini bütünlük, bütünlüğü de son derece saydam sınırlar olarak anlamak gerek.

2-"Evrensellik" dediğiniz şey, hiç kuşkusuz tek tek kültür dizgelerinin, "ulusal kültür"lerin dışında olan birşey değil, onun ürünü, onun son bir aşaması; hatta dünya kültürlerinin bugünkü görünümünde, ancak evrensel olunarak ulusal olunabiliyor, diyeceğim. Bunun göstermek üzere de, kültür ile evrensellik kavramları arasına aracı bir kavram olarak "özgürlük" kavramını koyacağım: İnsan bilimde, sanatta ve geliştirdiği tüm davranış dizgelerinde özgürlüğü deniyor. Özgür olabildiği ölçüde de yapıtı evrenselleşiyor. Şimdi, bizde bazıları kendilerince anladıkları bir "milli kültür"den söz ederler: Onların "milli kültür" dediği şey, felsefesiz, bilimsiz, hatta olabildiğince sanatsız, (çağdaş sanatsız), davranış kurallarının da belirsizlik içinde bırakıldığı bir "kültür"dür. Bu kişilerin kafalarındaki tasarım, kültür dizgesinin, "ulusal kültür"ün tanımına aykırıdır, evrensellikten, özgürlükten söz bile etmiyorum.

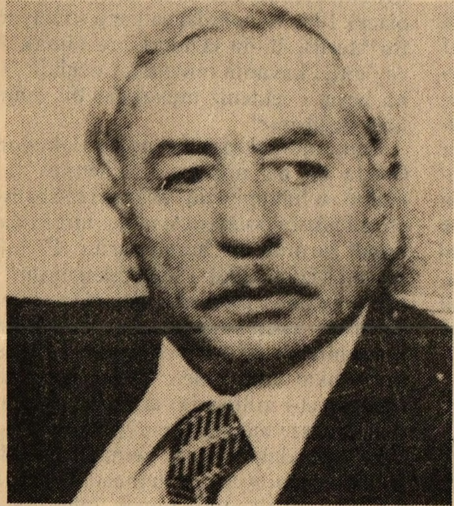
3-Ulusal kültür, dünyadaki uluslaşma sürecinin bir ürünüdür (kavram olarak başlangıcı 17. yy): Tarihi kımıldatan çeşitli güçleri, bütün bu süreçte de hesaba katmak gerek.

4-Yukarda kültürün doğa ile sınırımızı oluşturduğunu söylemiştim. İnsan temelde doğal bir varlık, ama bu doğallığının bilinciyle, bu sınırda başka doğal varlıklardan ayrılıyor, yani "kültür"ü oluyor. Tarihe bakılacak olursa, kültürle doğanın ilişkilerinin tarih-kültür olgularının akışını belirleyen büyük oluğu oluşturduğunu görüyoruz (doğayla savaşımın en ilkel biçimlerinden bugünkü doğayı ve doğa içinde kendini yoketme çabalarına değin.) Kültür gelişmesi kavramını bu bağlamda tartışmak gerek: Yani insanın içinde bulunduğu bilimsel, davranışsal, sanatsal aşama düzeyini bir kez de kültürün doğa ile ilişkisinde, bu daha geniş bağlamda belirlemeli ve anlamaya çalışmalıyız. Burada bir gelişme var kuşkusuz, ama bir tuhaflık da göze çarpıyor: Sanki kültür, doğa karışısında kendisine ilk ya da daha ileri düzeyde birtakım tutamaklar sağladıktan sonra sık sık -bu düzey içinde kalarak da olsa- gerilere düşebiliyor. Duraksamalar, kazanılandan vazgeçmeye yaklaşan uyuşukluk dönemleri de eksik değil. Yani kültür gelişmesi düz bir çizgi üzerinde değil, sürekli zigzaglar söz konusu. Kültürde gelişme yok değil, ama bu gelişme zaman zaman kendi pahasına olabiliyor.

5-İlkin sözcük üzerinde duralım: "bourgeois" genel anlamıyla "yurtdaş" demek. 16. yy.'dan beri Fransa'da servet sahibi yurtdaşlara deniliyor. Bunlar da toplumsal bir sınıf olarak 1789'da feodalizmi bir kenara itip iktidarı zorluyorlar. Bilindiği için "bourgeoisie"nin sonraki gelişmesini bir yana bırakıyor, daha geriye, klâsik dönem, Atina yurtdaşlığına dönüyorum. Özgür ve eşit olarak oy sahibi Atina yurtdaşlarının yarattığı kültür, bir yurtdaş kültürüydü. Eski Yunanistan'da bugünkü Avrupa kültürlerinin başlangıcı, temeli olarak gösterebileceğiniz bilim, sanat, felsefe adına ne varsa hepsi o zamanki yurtdaşlar toplumunun bir ürünüydü. Acaba modern anlamında burjuva kültürünün başlangıçları da bu yurtdaşlar toplumunda mıydı? Tartışmaya girmiyorum. Yalnız arada bir süreklilik olduğu da kesin. Sorunuzun yanıtı şu olabilir: Türkiye'de burjuva kültürü, ilkin (tarihsel süreklilik isteyen) temelinden yoksun olduğu, yani bir yurtdaş kültürü olarak kendini belirleyemediği ve Avrupa'daki sonraki gelişmenin de doğrudan içinde bulunmadığı için gerçekleşememiştir, yani gerçek olamamıştır. Burada temele de insek, sonuçlarına da yönelsek, Batı'daki burjuva kültürünün gelişmesi bizde olmayacaktır. Bugünkü kültür sorunumuza egemen olan, bu olumsuz durumdur, bununla belirlenmekteyiz. Gerçek anlamda bir burjuva kültürü yok, ama ne var? Aktarma bir burjuva kültürü: İlkin doğrusu ve yanlışıyla bir çeviri, sonra çevirinin uyarlamaları, bu arada sobaya atılası bir sürü kara yazı işte!

Ama bir gün bunları sobaya atmaya gerçekten karar verir, atarken de bir ayıklama yaparsak bundan önemli şeyler doğabilir; gelecekteki kültürümüz!

"Kültürün sınırları artık erimiştir"

TARIK BUĞRA

1. Yalnız bizde değil, bütün toplumlarda özel bir önemseyişle kullanılıyor bu kelime. Ve bütün dillerde soruluyor: **Kültür nedir?**

Bu gerçeği bildikten sonra, söze, "bana göre" diye başlamak kolay değil; ama, sorulduğuna göre, ben de söyleyeyim:

Kültür bir yaşama üslûbudur; bir toplum içinde, insan ilişkilerinin ve insanların tabiatla ilişkisinin, sonuç olarak da -evet- yaşama üslûbunun bütünüdür.

"Kültürlü insan" deyimini biliyorum. Bu deyime karşı da değilim; ama "kültür" kavramını asıl toplumla ilgili görüyorum. Bu bakımdan da onu, tarımdan, her türlü üretimden ve mutfağıyla, sofrasıyla, çarşı pazarıyla, ev içi ve evler arası ilişkileriyle, toplumun yaşayışını düzenleyen geleneklerin, göreneklerin, törelerin, özdeyişlerin, kuralların, değer yargılarının bütünü sayıyorum.

2-"**Millî kültür**" deyimi doğrudur ve gereklidir; çünkü, benimsediğim anlayış, uygarlığı evrensel, kültürü millî sayar.

Ne var ki, sınırların anlamı artık çok değişmiştir. Yaygın deyişle, dünya çok küçülmüştür. Bir kültürün, tarih'de çok uzun ve yavaş olan oluşumu yepyeni ve çok güçlü etkenlerle çok kısalmış ve çabuklaşmıştır. Öylesine ki, oluşum ve gelişimin yerini artık değişim almıştır diyebiliriz; daha doğrusu, demeliyiz:

Tarih'de, bir toplumun içinde gerçekleşen oluşum ve gelişim, çağımızda öteki kültürlerin, yoğunlaşan ilişkiler yüzünden, etkisi, hatta baskısı ile değişimlere, yabancılaşmalara dönüşmüştür.

İyi mi olmuş, kötü mü olmuştur veya olmaktadır tartışmasına kapalı gördüğüm bu gerçek, "**milli kültürlerin oluşum süreci**"ni, sanırım artık sadece bilim adamlarına, sosyoloji tarihine, antropolojiye bırakmıştır.

Ve, asıl önemlisi, dünyanın küçülüşü, bilim adamlarının "kültür-uygarlık" ayrımını geçersizleşme sürecine sokmuştur; bu iki kavrama eşdeğer kazandırmaya başlamıştır.

3-Bu bakımdan, kültürün millî ve milletlerarası durumuna, klâsik bilimden başka bir açı gerekiyor. Gerçi, millî kültürlerin direnişini görmezlikten gelemeyiz; ama, iyi ya da kötü diyemeden, ancak dramatik bulduğum bu direniş boştur sanıyorum:

Ekonominin ve kültürün sınırları artık erimiştir. Radyo, sinema, tiyatro, **televizyon,** çeviri ve **turizm,** çağımızın karşı durulamaz, güçleri kırılamaz kültür etkenleridir. Diyelim, bir tek İsveçli yapımcı yönetmen, yedi düvelin aile, ya da kadın anlayışını ve bu konulardaki tutum ve davranışını etkileyebilmekte, değiştirebilmektedir.

TV dizilerinin etkisiyle jestlerin, mimiklerin, özel kelimelerin değiştiğini görüyoruz; sofra geleneklerinin değiştiğini görüyoruz; aşk anlayışının, yemeklerin, içkilerin, içişlerin değiştiğini görüyoruz; edebiyatın ve müziğin değiştiğini... kısacası, kültürün değiştiğini görüyoruz.

Kültürlerin artık kişilik şansları yoktur; iç içedirler ve birbirlerine açıktırlar. Yöre kültürlerinin başına gelenler, artık, millî kültürlerin kaderi olmaktadır.

4-"**Kültür**'ün -bir kültürün- **gelişimi**" yaşayışı kolaylaştıran, güzelleştiren; üretimi ve verimi yükseltip tüketimi akla uygunlaştıran buluşlara, özellikle de, sosyal ve kişisel ahlakı pekiştiren, yücelten düşüncelerin doğup yaygınlaşmasına bağlıdır ve hızı bununla orantılıdır.

Bir önceki soru yüzünden açıklamaya çalıştığım değişimlerle eşanlam kazanan gelişim, bırakılanlarla alınanlar yüzünden gerçek bir gelişim mi, yoksa bir yozlaşma, bir çürüme, bir yabancılaşma mı olmaktadır?

Bu soru önlenemese de, bizi çok aşan bir araştırma konusudur sanıyorum.

5-Bir dönemde vardı. Şimdi ise sadece o var; çünkü Türkiye'de işçi, köylü kesimleri de burjuvalaşmıştır. Ve, Türkiye aydınları, ya da aydın sayılması gereken azınlık, zaten Sultan Mahmud'dan bu yana ve benimsedikleri, daha doğrusu, iddia ettikleri sloganlar ne olursa olsun burjuvadır; burjuva kültürünün iyi ya da yoz ürünleridir.

Türkiye'de "burjuva kültürü"nün noksanı -genelde- "güzel sanatlar"a ilgisizliğidir. Türkiye burjuvazisi, öteden beri, müzik dışında sanat esteti olmamış, bir avuç diploma aydını dışında sanat snobizmine önem vermemiştir.

Meydanı Boş mu Sanıyor?

Bu haftaki fabrikamız Mecidiyeköy'de. Televizyonda "Cacıklı" reklamıyla tanıdığımız buzdolabını üreten holdingin yan kuruluşu. Renkli televizyon üretiyor.

Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, renkli televizyon üreten fabrikalara 30.6.1983 tarihli bir yazı gönderiyor ve "Her ay 5.500 adet renkli TV üreteceksiniz, dışalımın şu kadarı kadar dışsatım yapacaksınız. Yoksa montaj müsaadenizi iptal ederim" diyor.

Şu 5.500 televizyonu kim yetiştirecek? Tabii bizim işçiler.. Arkadan gelsin bilinen uygulamalar: Toplu mesai, tatil günleri çalışma zorunluluğu, izinlerin azaltılması, ya da kaldırılması. Arada bir iş kazası ve meslek hastalığı gibi alınyazısını ilgilendiren "beklenmedik" olaylar..

Bizim işçiler, 1984'e iyi hazırlansınlar. Her ay yetiştirilmesi gereken televizyon sayısı daha da artacakmış.

Kafamıza takılan bir nokta var. Ellerindeki üretim araçları ve işçi sayısı ile daha çok üretimi hedefleyenler kime güveniyor dersiniz?

Düşünmeye değmez mi?

KAYNAK YAYINLARI

KAYNAK YAYINLARI'NDA EDEBİYAT

Ekim-Kasım 1983'te,
dört yeni kitap:

Janusz Glowacki
POLONYA ÖLMEDİ DAHA

Gdansk, Ağustos 1980.... Dayanışma'yı doğuran büyük grevlerin belgesel romanı. Fransızcası (La Grève) ve Almancası (Ich kann nich klagen) 1982'de; İngilizcese (Give Us This Day) 1983'te yayınlanan bu yepyeni eseri, dilimize İbrahim Altınsay ve Alev Er kazandırdılar.

Nimet Arzık
ANILAR-1 (TEK AT, TEK MIZRAK)

Bir ailenin, Abdülhamit istibdadından "Milli Şef"yıllarına kadar, Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküşü ve Cumhuriyet'in doğuşuyla içiçe geçmiş öyküsü.... Kafkaslar'da, Libya'da, Kurtuluş Savaşı'nda, Hitler saldırısından önce Polonya'da, Mussolini İtalyası'nda. 2. ve 3. ciltleri de, bu yayın yılında Kaynak Yayınları'nda.

Simone De Beauvoir
YIKILMIŞ KADIN

1960'ların sonlarında Fransa'da fırtınalar kopartan ve yazarının kadın hareketine ihanetle suçlanmasına dahi yol açan bu kitabı, Şirin Tekeli'nin önsözüyle sunuyoruz.

Nazlı Eray
ORPHEE

Kişiler arasında duvarlar örerek, sevgiyi mutluluğa değil, sürekli bir tedirginliğe dönüştüren modern toplumdaki iletişimsizliğin fantastik, allegorik romanı.

İstanbul: Babıali Cad. 16. Pak Han. No: 401-402 Cağaloğlu — İST.
Ankara: Konur Sok. 14/24 Kızılay — ANKARA
Sipariş: P.K. 239 Kızılay — ANKARA
Dağıtım:
İstanbul: Say, Bilgi, Deniz, Barış, Özgür, İkizler
Ankara: Adaş.
İzmir: Datic, Altay

Üniversiteler açılırken -2-

Gençler neden yüksek öğretim yapmak istiyor?

Anketin "yüksek öğretim yapmayı neden istediniz?" şeklindeki 5. sorusuna verilen 608 yanıt şöyle gruplanıyor:

YANIT	SAYI	YÜZDE
Askerliğimi yedek subay olarak yapmak için	20	3.20
Genel kültürümü artırmak için	57	9.13
Kendimi güven içinde hissetmek için	58	9.19
Bilimsel çalışma ve araştırma yapmak için	96	15.38
Sevdiğim bir uğraşım olması için	106	16.98
Toplumda saygın bir yer edinmek için	127	20.35
İşsiz kalmamak için	144	23.07

(Yüzde hesaplarına yanıt vermeyenler dikkate alınmamıştır.)

Tablo 1

Aşağıdaki şıklardan hangisi gerçekleşseydi fakülte öğretimine gerek duymazdınız şeklindeki 6. sorusuna verilen 601 yanıt şöyle:

Bağımsız iş kurabilecek sermayem olsaydı	25	% 20.7
Kendimi geçindirebilecek bir iş bulabileceğime inansaydım	62	% 10.2
Beceri kazanabileceğim meslek okulları olsaydı	39	% 6.6
Hiçbiri	375	% 60.4

Tablo 2

Gençler "Üniversiteye girişte, okumak istediğiniz fakülteleri sıralarken hangi hususlara dikkat ettiniz?" 7. sorusuna şu yanıtları verdiler:

Yakınlarımın isteklerini ön plana aldım	28	% 4.48
Düşük puanla öğrenci alan veya kontenjanı daha geniş fakülteleri seçtim	38	% 6.00
Bitirdikten sonra daha kolay iş bulabileceğim dalları seçtim	107	% 17.14
Tesadüfen yazdım	92	% 14.74
Daha kolay olduğu için seçtim	4	% 0,64
İlgi duyduğum bir alan olduğu için seçtim	354	% 56.73
	623	

Tablo 3

Okudukları fakültenin istedikleri fakülte mi olduğu 8. sorusuna verilen yanıtlar şöyle:

İstediğim fakültede okuyorum	316	% 50.64
İstediğime yakın bir branşta okuyorum	155	% 24.38
Daha önce hiç düşünmediğim bir branşta okuyorum	143	% 22.91

Tablo 4

9. soru: Yaşamımızın en büyük bölümü nerede geçti?

Köy	61	% 9.77
Bucak	22	% 3.52
İlçe	129	% 20.67
Üç büyük kentte (Ankara, İzmir-İstanbul)	256	% 41.02
Diğer illerden birinde (614 yanıt)	146	% 23.39

Tablo 5

10. soru: Ailenizde birlikte en uzun süre yaşadığınız bölge neresidir?

Marmara	266	% 42.62
[illegible]	87	% 13.94

11. soru: En uzun süre okuduğunuz lise Türkiye'nin hangi bölgesinde bulunuyor?

Marmara	314	% 50.32
Ege	77	% 12.33
İç Anadolu	66	% 10.57
Karadeniz	58	% 9.29
Akdeniz	57	% 9.12
Güneydoğu Anadolu	25	% 4
Doğu Anadolu	20	% 3.20
(617 yanıt)		

Tablo 7

MEBUSE CİNMEN

Daha önce de değindiğim gibi, üniversite, öğrenciyi belli konu ve bilim alanında uzmanlaştırmayı hedefler. Bu üniversite eğitimin niteliği gereğidir. Uzmanlığın belirleyici niteliği de, bilimsel düşünebilme, bilimsel yöntem uygulama ve bilimsel araştırma yeteneğine sahip olmaktan geçer. Oysa tablo birde de görüldüğü gibi, öğrencilerin büyük bölümü (% 23.77) işsiz kalmamak için fakülteye girdiklerini açıklamaktadır. 6. sorunun yanıtları da bunu doğrulamaktadır. TABLO 2'de

Gençlerin % 20.7'si, bağımsız iş kurabilecek sermayesi olsa fakülteye girmeyi düşünmeyeceklerini belirtmektedir. Üniversiteler, toplumu ileriye götürecek kişiler yetiştirmek için kurulur. Oysa öğrenciler topluma bir katkıda bulunmak için değil, tersine, kendi kişisel çıkarlarına şu veya bu ölçüde katkısı olması için okuduklarını açıklamaktalar. Toplumsal gelişmeye yapacakları katkıyı artırmak, niteliklerini yükseltmek, toplumda saygın bir yer edinebilmek için üniversiteyi seçiyorlar. Böyle olunca da yüksek öğretim gören kişinin toplumsal yeteneğinin ve kişisel gelişmesinin üst düzeye çıkartılması gibi hedeflenen sonuçlar çoğu kez gerçekleşmiyor.

Sonuç bölümünde daha ayrıntılı açıklanacağı üzere, yüksek öğretimin bir sınıf değiştirme ve sürekli körüklenen tüketim özlemlerine erişme aracı olarak kullanılmasının suçu elbette gençlerde değil. Çünkü gençlerin önünde üniversiteden başka seçenek yok.

Fakülte seçimlerinde çevre faktörü etkin oluyor

Gençler "üniversiteye girişte, okumak istediğiniz fakülteleri sıralarken hangi hususlara dikkat ettiniz?" Sorusuna şu yanıtları verdiler: (Tablo-3)

Sorulara verilen yanıtların toplu değerlendirmesi yüksek öğretim gençliğinin geleceği konusunda karamsar bir tablo çiziyor.

7. soru yanıtlarına bakıldığında, toplam % 44 (İlk beş şıkkın toplamı) gibi son derece önemli bir bölümün seçimlerinde istek ve yetenekleri dışındaki hususların ağır bastığı görülmektedir. 8. soru yanıtları da gençlerin beşte

tikleri meslekler, kendi bireysel özelliklerine çoğu kez uygun düşmemektedir... Öğrencilerin birçoğu tercih ettikleri mesleklere hazırlık eğitimi veren kurumlara giremeyeceklerine göre, imkân buldukları başka meslekler için eğitim veren kurumları tercih edeceklerdir. Tabii bir noktada tesadüfler önemli rol oynayacaktır. Tesadüflerin meslek seçiminde etkin bir rol oynadığı toplumda da insan gücü planlaması yapmak oldukça güç ve imkânsız hale gelmektedir.(Doç. Dr. Aysel Ekşi, Gençlerimiz ve Sorunları, 1982, s. 134'den, Ş. Uysal Bireysel ve Toplumsal Faktörlere Göre Lise Öğrencilerinin Meslek Seçimleri. A.Ü. Eğitim Fak. Yayın No: 12) Bu durumda yüksek öğretimde başarı grafiğinin azalan bir ivme göstermesine, tüm öğrencilerin % 40'ının öğrenim sırasında üniversiteyi terketmesine şaşmamak gerekir. 1969-1970 yılı istatistiklerine göre, orta okullarda başarı oranı % 75, liselerde ise ortalama % 77 civarındadır. Çeşitli fakülte ve yüksek okullarda yıl sonu itibarıyle başarı oranları % 13 ile % 90 arasında ortalama % 55 olarak değişmektedir. Bu oran teknik alanlarda % 35-75, tıp ve tarım alanlarında % 75 civarında olmakla birlikte fakülteler arasında çok farklılıklar görülmektedir. Denilebilir ki, öğrencilerin hemen hemen yarısı başarısızlığa uğramaktadır. (Bkz. Dr. İbrahim Ethem Özgüven, Üniversite Öğrencilerinin Akademik Başarılarını Etkileyen Zihinsel Olmayan Faktörler, 1974, s.8) İstek ve yeteneklerine uygun olmayan fakültelere giren öğrencilerin daha başarılı olmaları elbette beklenemez.

Üniversite seçme sınavındaki başarıda etken olan hususlar nelerdir:

Öğrencinin ÜSS'ndeki başarısında onun algılama, düşünme gibi belleğine ilişkin etkenler yanında, öğrencinin üniversiteye gelmeden önce okuduğu lisenin, bulunduğu çevrenin ailesinin sosyo-ekonomik koşullarının, teste yakınlık derecesinin de önemli olduğu varsayımından yola çıkarak öğrencilere bu konulara ilişkin sorular sordum. Aldığım yanıtlar, zihinsel olmayan etkenlerin önemini yadsınamayacak biçimde ortaya koydu.

Öğrencilere bu konuya ilişkin olarak sorduğum sorular ve yanıtları şöyle: (Tablo: 5-6-7)

Üniversite öncesi yaşadıkları bölge ve okudukları liseye ilişkin:

Şahin Selvi

diği sonucu vurgulanırken, (s.32). Aysel Ekşi benzer yanıtlar alınmasına rağmen farklı bir yorumla "gerek İstanbul Üniversitesi, gerek diğer üniversitelerde yapılan çalışmalarda görülmektedir ki, yüksek öğrenimde gerçek fırsat eşitsizliği söz konusu edilememektedir" sonucuna varmaktadır. (Ekşi, a.g.e., s.342). Gelişmiş yörelerden sınava katılanların daha yüksek şansa sahip olduğu ve sonuçların bölgeler arası dengesizliği açıkça ortaya koyduğu kanısındayım.

Ankette yer veremediğim, ancak anlamlı bulduğum için değinmek istediğim bir başka konu da, DPT tarafından yapılan araştırmada ele alınmıştır. Hangi bölgede kırsal alanın yüksek öğrenime yönelik daha yoğun bir katılıma sahip olduğu irdelendiğinde çıkan bulgular şöyle özetleniyor:

— Göller Bölgesi, Çukurova, Doğu Anadolu ve Doğu Karadeniz katılma etkinliği bakımından Türkiye ortalamasının üstündedir.

— Katılma etkinliğinin en yüksek olduğu bölge Doğu Anadolu ve Doğu Karadeniz'dir.

— Bu etkinliğin en az görüldüğü bölgeler ise, Ege, Marmara ve Orta Anadolu bölgeleridir. Katılma etkinliği parametresi Marmara Bölgesi'nde minimumu bulmaktadır.

Bu bulgular ilginç bir noktayı vurgulamaktadır. Şöyle ki, iktisadi olanakları açısından geri kalmış yöre diye niteleyebileceğimiz Doğu Anadolu ve Doğu Karadeniz kırsal alanlarından diğer yörelere oranla yüksek öğrenime girme arzusunun daha fazla olduğu açıktır. Bunun temel nedeni bu yöreler kırsal alanlarının ekonomik açıdan işgücüne büyük şeyler vaad etmediği noktasında düğümlenir.

Gerçekten de bu iki yöremiz işgöçü veren yörelerdir. Yüksek öğretim bu yöre çocukları için bir yerde geri kalmışlığın yırtılma arzusu, bir yerde geleceğe yönelik yaşama arzusu ve bir yerde iş ve ekmek demektir.

Bu arada bir noktanın da altını çizmek gerekir. Büyük toprak sahipliğinin yaygın olduğu Güneydoğu ve Çukurova yörelerinde maddi olanakları geniş olan bu grupların çocukları bir yerde prestij için yüksek öğrenime yönelmektedirler. Sayıları ne olursa olsun, özellikle Çukurova Bölgesi katılma etkinliğinin Türkiye ortalaması üstünde oluşunun nedenlerinden biri de bu olgudur.

Diğer yandan kırsal alanda geniş ölçüde piyasa ile bütünleşen tarım kültürünün yerleştiği Ege, Marmara ve Orta Anadolu'da katılma etkinliği oranı, Türkiye ortalamasının altındadır. Bu bölgelerde 1950'den beri hızla yoğun bir biçimde etkisini gösteren tarımsal kültür değişimi (çağdaş girdilerin tıramda kullanılması) kendi için üretim yapan marjinal çiftçilerin çift bozması sonucunu doğurmuştur. Büyük kentlere yığılan bu kitlelerin statü değiştirmek ya da başka amaçla yüksek öğrenime devam etmek isteyen çocukları artık kent kökenli sayılmaktadır. Bu bölgelerde kırsal alanlarda şu anda yaşayanlar ise piyasa ile bütünleştikleri ve kapitalist tarım kültürünün ana karakterlerini ağır da olsa benimsedikleri için geniş ölçüde statü değişikliğini diğer yörelerin kırsal alanlarına oranla daha az istemektedir. Bu nedenler de kırsal alandan yüksek öğretime katılma oranlarını olumsuz yönde etkilemektedir. (a.g.e. s.14, 15)

1975-1980 yıllarında şehir (il ve ilçe merkezlerinin belediye sınırları içinde kalan alan) ve köy (il ve ilçe merkezlerinin

İç Anadolu	73	% 11.69
Akdeniz	65	% 10.41
Karadeniz	62	% 9.93
Doğu Anadolu	33	% 5.28
Güneydoğu Anadolu	32	% 5.12
(618 yanıt)		

Tablo 6

birinden fazlasının hiç düşünmediği, istemediği bir branşta okuduğunu açığa çıkartmaktadır. (Tablo 4)

Meslek seçiminde bireyin psikolojik özelliklerinin, zeka düzeyinin, özel yeteneklerinin belirleyiciliğinden daha çok, çevre faktörünün etkili olduğunu görüyoruz. Nitekim ülkemizde Uysal'ın İzmir şehir liseleri son sınıf öğrencilerinin meslek seçimlerini bireysel ve toplumsal faktörlere göre incelediği araştırmanın sonuçları da aynı bulguları vermektedir. Araştırma sonuçları, son sınıf öğrencilerinin meslek seçiminde bireysel faktörlerin hemen hiç, bunun yanında toplumsal faktörlerin ise oldukça etkin rol oynadığını göstermiştir. Bu sonuçlar yazara göre iki açıdan önemlidir. Memleketimiz bir kalkınma hamlesi içindedir. Kalkınma gayreti içinde olan bütün toplumlar gibi, özellikle eğitilmekte olan insan gücünü, başta ilgi ve yetenekleri olmak üzere diğer faktörleri de dikkate alarak dengeli şekilde planlamak zorunludur. Oysaki araştırma sonuçları ülkemizde, etkin bir insan gücü planlamasına imkân olmadığı görünümünü vermektedir. Çünkü öğrenciler kendi yetenekleri ve ilgilerinin mahiyetini ve seviyesini bilmemektedirler. Dolayısıyla daha çok, toplumsal etkileşim sonucu seç-

9. sorunun yanıtı, öğrencilerden % 64.41'inin kentlerden geldiğini, üstelik bunlardan % 41.02 gibi önemli bir bölümünün de yaşamlarının en büyük bölümünü üç büyük kentimizden birinde geçirdiğini göstermektedir. Bu bulgu İstanbul Üniversitesi'nde 1974-1975 yılında yapılan araştırma sonuçlarıyla paraleldir. Söz konusu araştırma sonuçlarına göre de il kökenli öğrenci oranı % 58.4'tür. (Aysel Ekşi, a.g.e. s. 158). Üniversite seçme sınavlarına girişte de benzer oranlarla karşılaşmaktayız. Nitekim Devlet Planlama Teşkilatı tarafından hazırlanan raporda sınava katılan ortalama her yüz öğrenciden 69.7'sinin kent kökenli olduğu belirtilmektedir. (Tevfik Çavdar-Demet Tünay-Tuna Yurtseven, Yüksek Öğretime Başvuran Öğrenciler. 1974-1975 Sosyo Ekonomik Çözümlemesi s.12) Raporda bu, beklenen bir sonuç olarak nitelendirildikten sonra, "kentlerin gelişme seviyesi ne olursa olsun kırlara oranla daha büyük eğitim olanağına sahip oldukları açıktır" denilmektedir. (Tablo 8)

Tablo 9'da da görüldüğü gibi, bulgular anket sonuçlarımızı doğrulamaktadır. Raporda bu bulguları bölgeler arası dengesizliği tüm açıklığı ile ortaya çıkardığı, Marmara, Ege ve Orta Anadolu bölgelerinin sınavı kazanma şansının, içerdikleri büyük metropollerden ileri gel-

belediye sınırları dışında kalan bucak ve köy [illegible] nüfusları ise şöyledir:

Yıl	Şehirler	Oran	Köyler	Oran	Toplam
1975	16.869.068	% 41.8	23.478.651	% 58.2	40.347.719
1980	19.645.000	% 43.9	25.092.000	% 56.1	44.737.000

(T.İ.Y. s.2)

Tablo 8

DPT tarafından yapılan araştırmada sınava giren ve kazananların bölgelere göre oransal dağılımı da şu şekilde belirlenmiştir:

BÖLGE	SINAVA GİRENLER İÇİNDEKİ ORAN %	KAZANANLAR İÇİNDEKİ ORAN %
1— Göller Bölgesi	2.8	2.3
Batı Karadeniz B.	3.4	2.4
Çukurova B.	9.1	5.7
Doğu Anadolu B.	15.4	9.3
Doğu Karadeniz B.	9.6	6.5
Ege B.	11.2	14.5
Marmara B.	20.9	29.3
Orta Anadolu B.	26.9	29.1
Bilinmeyen	0.7	0.9

Tablo 9

Soluk kesici bir sergi:

ÖTEKİ AMERİKA

Fotoğraf: Lewis Hire işçi çocukları, Pennsylvania, 1910

MEHMET ÜNAL

Önce Batı Berlin'de daha sonra Oberhausen'de (Ruhr havzası) açılan bu sergi Amerika'yı anlatıyor. Bize sunulan Dallaslı ya da Hanedanlı Amerika'dan izdüşümü yok bu sergide. Sergi, Alman ve Amerikan sanatçılarının girişimleri ile oluşturuluyor. Girişimcilerden Prof. Foner serginin amacını şöyle dile getiriyor: "Bu sergi ile Amerikan işçilerinin tarihinin bir mücadeleler tarihi olduğunu göstermeye çalıştık. Dua ile birşey elde edilemiyordu. Örgütlenmek ve savaşmak gerekiyordu."

1983 yılı F. Almanya'da kutlamalar yılı ilan edilseydi, hiç te yanlış olmazdı sanırım. Bir yanda evangelist din adamı Luther anılırken, diğer yanda ünlü Alman düşünür Karl Marks'ın yüzüncü ölüm yıldönümüne dönük anma toplantıları.. Tüm bunların yanında bir de Amerika'ya göçün üçyüzüncü yılı kutlanıyor. Bu anma ve kutlamalar gerek hükümetler gerekse politik taraftarlar tarafından yapıldı, yapılıyor ve yılın sonuna dek sürecek.

Berlin Devlet sanat Salonları'nda ve Oberhausen müzesinde gösterilen bu sergiyi, F. Almanya'nın büyük sanatçı örgütü Neuen Gesellschaft für Bilden Kunst (NGBK) organize etti.

Dieter Ruckhaberle açılış konuşmasında serginin amacını şöyle dile getiriyordu: "**Amerikan işçi tarihinin, sanat ve kültürünün Alman halkına yabancı** olduğunu, bu serginin geçmişten alınan derslerin ışığında güç ve umut vermesi amaçlanıyor."

Toplam 900 kadar çalışmanın gösterildiği bu sergi; resim, duvar resmi, grafik, fotoğrafdan oluşuyor. İlk göç yıllarından günümüze dek, yaşamın büyük bir bölümünü içeriyor. Birçok Amerikalı'nın bile yabancı olduğu bu belgesel çalışmalar Amerikan Sendikalar Birliği AFL-CIO'nun arşivinden yararlanılarak bir araya getirilmiş. Sendikal çalışmalara geniş yer verilen sergide, çocuk çalıştırılmasının yasaklanması, sekiz saatlik işgünü ve silah yerine ekmek gibi çalışmalara da gereken önem verilmiş.

"Bu sergi ile Amerikan işçilerinin tarihinin bir mücadeleler tarihi olduğunu göstermeye çalıştık. Dua ile bir şey elde edilemiyordu. Örgütlenmek ve savaşmak gerekiyordu"

Belgeselliğinin yanı sıra; taraflı sanatçıların fotoğraf, grafik, resim çalışmaları serginin içeriğine renk katan önemli unsurlar. Özellikle işçi-fotoğrafçı Lewis W. Hine'nin çalışmalarındaki taraflılık ilgi çekici. Hine, otuzlu yıllarda kendisine çok taraftar buldu. İşçi-Film ve Fotogila'nın o yıllarda kurulduğunu anımsayabiliriz. Bu kuruluşların üyeleri, Avrupa'da olduğu gibi işçi-fotoğrafçıydılar.

Öteki Amerika sergisi, bize Amerika'yı daha yakından tanıma olanağı tanıdı. En azından Amerika sınırlarının "Dallas", "Mc Donalds", "Pershing ya da Cruise-Missiles" ile çizilmediğini öğrendik. Öteki Amerika insanları ile ortak yanlarımızın çokluğunu saptadık. Onlar da bizim gibi "Raket yerine işyeri-ekmek" istiyorlar.

OKUR İLİŞKİLERİ

Duygularımızın yerini alan şeyler...

Gazete okuyor, sinemaya gidiyor, TV izliyor musunuz? Çevrenizde neler oluyor? Yaşamak için yerine getirilmesi gerekli şartlara karşı nasıl önlemler alıyorsunuz?...

Hayır, sandığınız gibi gazete okuyun, sinemaya gidin, TV izleyin, çevrenizle iyi ilgilenin söylevleri çekmeyeceğim. Yaşam için tutarlı olun demeyeceğim... Zaten bunları az-çok hepimiz yerine getiriyoruz; bilgimizi, kültürümüzü, düşüncelerimizi geliştiriyor; yaşama başka türlü bakabiliyoruz. Ben yazıma konu olacak öğeyi önce örneklerle açıklayacağım. 18 yaşına dek magazin gazetelerini okuyan köylü kızı Emine onlardan bilmem hangi sanatçının (!) bilmem ne kadar olan mal varlığını, parasını okuyor, resmini görüyor ve onun gibi olmak istiyor. Öyle olabilmesi için ne gerekiyor? Çok sevdiği azvarsıl sevgilisini terkedip çok varsıl bir sevgili arıyor kendisine. Ya da ailesi böyle koşullandırıyor Emine'yi...

Holdinglerin elinde magazinleşmiş, gereksiz konuları yazan gazeteleri okuyan çevremizin tek cambazı (spekülatör) Cemal dayı Arap Şeyhlerinin, Kaşıkçı'nın mal varlığına bakıyor ve epey özeniyor. Özencini yerine getirmek için de birşeyler yapması gerekiyor. Çare; başka başka yollarabaşvurmakoluyor... Çünkü kazanmak zorunda, nasıl olursa olsun.

Alın size bir örnek de TV'mizden. Reklamları izliyor iseniz, Saray Halılarının şarkı sözlü reklamına dikkat ediniz. Köy delikanlısı halıyı mı sevdi, kızı mı? Reklama göre hem halı hem de kız sevilmiştir! Gerçek yaşamda bunun böyle olması düşünülebilir mi? diye sorarsak kendimize evet yanıtını alırız. Baksanıza bir devlet kuruluşu aşılıyor bu aşıyı toplumumuza; olması olağandır.

Bu verdiğim örnekleri bir yana bırakın, sanatçılarımız daha fazla kazanmak için ya soyunuyorlar, ya da gazeteciler ile birlikte yoksul ve kimsesiz evlerini ziyaretlere gidiyorlar. Salt para için sanatı ayakları altına alıyorlar; ismen sanatçı kalıyorlar, eylem yönünden değil...

Sinemalarda artık sanat filmleri değil, para getiren seks filmleri, vurdulu kırdılı filmler, arabeskli filmler oynatılıyor. Çünkü bunlar en düşük kültüre sahip bireyi de sinemaya çekebiliyor.

Bugün tüm dünyada aşırı maddecilik hortlamıştır ve hızla sürdürmektedir bu hortlayışı. Bireyler artık manevi düşünememektedirler.

Bütün bunlar, ondokuz yaşında bir genç olan beni, düşündürüyor. Kuşkusuz başka insanları da düşündürüyordur. Çünkü Türkiye'de düşünen insanlar da var... "Türkiye'de aydınlar var..."

Cevat AKKANAT

Kitap insanı delirtir mi?

Aynı evde kaldığımız yazın öğretmeni:

"Çok okuyorsun" dedi. Sürmenaj olacaksın. Şaka yapmıyordu.Çekememezlik vardı ortada. Kendisini geçmemi istemiyordu.

Olumsuz eleştirilerin karşısında yöntem değiştirdim. Gizli okumaya başladım. Tanışlarımın evde bulunmadığı saatleri seçtim.

Altı yıl geçti aradan. Görev yerlerimiz değişti. Ama yılların gücü beni sürmenaj yapmaya yetmedi.

Kapılarını kitaplığa, beyinlerini kitaba kapayanların sözlerini işittim:

"Delirirsin" dedi biri. Fazla okuma.

Diğeri aynı katta oturduğumuz doktoru örnek gösterdi.

"Çok okuduğundan delirdi" dedi.

Devinimleri, sözleri gerçekten anormaldi. Deliriş nedeninin kitap olup olmadığını araştırmaya koyuldum. Bizim hazretin kitapla uzaktan yakından ilişkisi yoktu. Gazete bile almıyordu. Gece yarısı geliyordu evine. İçkili durumda.

Araştırmayı derinleştirdim. Çok okuduğu doğruydu. Ama kitap okuduğu yanlıştı. Beş-altı yıllık okulu on yılda güçbela bitirmişti.

Kitabın delirttiği insan yoktur. Olsaydı eğer egemen güçler, o kişiyi kullanırdı. Boy boy fotoğrafını basarlardı. Günün kahramanı olurdu.

Önce kâğıdı pahalandırdılar. Ardından, roman okumayın, pahalıdır dediler önce yiyeceğiniz ekmeği düşünün. Kitapla ekmek insana aynı oranda gerekliydi ama, alınan ücret ekmeğe bile yetmiyordu. Bir ekmek bir gazete diyemiyordunuz artık. Bakkaldan ekmekle birlikte gazete alamıyordunuz. Bir ekmek bile diyemiyordunuz.

Şimdi, kitap okumayın delirirsiniz diyorlar. Tüm okurları delirmeye çağırıyorum. Kitap sevgisini dile getiren, okumayı öven tüm sözleri çiziktiriyorum. Kitap en iyi tanış değildir. İnsanı delirten tanıştır. Bir yapıtın beş bin basıldığı, iki üç yıl kitapçı dükkânında bekletildiği ortamda şu sözler daha doğrudur: KİTAP MİKROPTUR. YILANDIR. KÖTÜLÜK TOHUMU SAÇAN ARAÇTIR. İyiler roman, öykü okumamalıdır. Roman ve öykü namussuzlara, üçkâğıtçılara, kötülere, sömürücülere özgüdür.

Çok müzik dinlemeyin delirirsiniz.

Çok resim yapmayın, basketbol oynamayın, film izlemeyin, tiyatrodan uzak durun yoksa delirirsiniz. Kendinizi güzel sanatlardan koruyun.

Bir bayan gezdiği fakülteden örnekler veriyor. Profesörlerin saçmaladığını, devinimlerinin olağan olmadığını vurguluyor:

Onlarla, benim okuduğum ayrımlı diyorum. O, bilim adamları uzmanlık alanlarının dışına çıkmıyor. Şiirle dinlenmiyorlar."

Kitap, delirmenin değil delirmemenin aracıdır. Okumayanın, okuyana göre delirme şansı yüksektir.

Ruhsal durumumun bozulacağını bilsem yine okurum. Gözlerimin kapanacağını bilsem yine okurum.

Ben okumasam sen okumasan biz okumasak nasıl çıkar karanlıklar aydınlığa.

Delirmenin en iyisi kitapla olanı. Keşke Bakırköy'e düşenlerin tümü kitap yüzünden düşmüş olsaydı.

KİTAP OKUYANLAR TIMARHANEYE DEĞİL TUTUKEVİNE GİDİYOR. Ne garip değil mi.

Yoksul Cem — Balıkesir

OKURDAN OKURA

MEKTUP

*Geçenlerde postacı, gazetemize bir zarf getirdi. Zarfın üzerinde **"Sn. Bilal Aksoy (Bir Ben Ölmekle Dünya Yıkılmaz" başlıklı yazının yazarı 7.10.1983)"** yazılıydı. Altta da posta kutumuzun numarası.*

*Okur ilişkileri köşemizde yer alan yazılardan birinin yazarının adını taşıyan zarfın içinden şu satırlar çıktı: **"Kalemine sağlık arkadaş. Pek güzeldi, yerli yerindeydi. Zeycan Serçek-Ortaca/Muğla"***

Bilal Aksoy'a duyurulur.

YALÇIN ULUKAYA

Fotoğraflar: EROL ÖZDAYI

Efes- Şirince (Kırkıca) yol ayrımından

Geçmişe doğru çağrışımlar

Tüm bu olaylar Batı Anadolu'ya uzanan Türkmen ilerleyişini durduramamaktaydı. 1143-1180 yılları arasındaki Bizans Imparatoru Manuel Comegenes döneminde ve özellikle 1220-1250 yılları arasında Moğol ilerleyişi sırasında, Batı Anadolu'da Türk ve müslüman nüfus artmaktaydı. Üstelik Ege kıyılarındaki diğer korsan gemileri yanına Türk ve Arap korsanları da katılmıştı... 1307'de Menteşe Beyliği Komutanı **Sasa Bey,** Aydınoğullarından da yardım alarak, yöredeki bir çok Bizans egemenliğinde kalmış kent gibi Ayasluğ'u da ele geçirmiş ve Birgi-Ayasluğ- Tire'yi Aydınoğulları'na yurt olarak vermişti. Aydınoğlu Mehmet Bey de, oğlu Hızır Bey'e Efes ve yöresindeki toprakları verdi. Ayrıca Ayasluğ'da bir de tersane kurulup gemi yapımına geçildi. Bizans, Ceneviz ve Venedik donanmalarınca basılıpyakılmak istenen tersanelerden biri olan bu tersane; yörenin ünlü Derya Beylerinden Osman Bey'e ve Umur Bey'e güzel gemiler yapılmasını sağlamıştı. Ayasluğ uzun yıllar Aydınoğulları Beyliğinin Derya Beyliği merkezi idi. Daha sonra İzmir alınınca, Derya Beyliği oraya taşınmıştı. Umur Bey'in İzmir'de deniz kıyısındaki Saint Pierre kalesini St. Jean şövalyelerinin elinden almak için ordusuyla saldırdığında ölmesinden sonra, Aydınoğullarının donanmaları da Balat limanında Venedik donanmasınca yakılınca; Osmanlı Sultanı Yıldırım Beyazıt dönemindeki başarılara kadar; Ayasluğ dahil tüm limanlar, Aydın ve Menteşe Beyliği ile Venedik ve Cenevizliler arasında yapılan kapitülasyon anlamında bir anlaşma ile bu iki devletin denetimine girmişti. (1355) (7) yöredeki tüm tersaneler ya yakılıp yıkılmış, ya da kapatılmış; kızaklar parçalanmış ve deniz kurumları dağıtılmıştı. Daha sonra Yıldırım Beyazıt döneminde Aydınoğulları Osmanlılara katılmış ve yörede Sarıca Bey yönetiminde sınırlı bir denizcilik çalışması yeniden başlamıştı. Ne ki Timur saldırısı her şeyi etkiliyecek ve güçlü bir Osmanlı Devleti ortaya çıkmadan denizcilik eylemi de güçlenemeyecekti. Timur bu saldırısında St. Pierre kalesini alırken; bunu istediği halde tüm İzmir'i yani St. Pierre'i de bir kaç kez kuşattığı halde alamayan Yıldırım Beyazıt, Timur'un Ayasluğ'daki otağında buruktur, acılı bir tutsaktır.

Bu olaylar yaşanırken, yörede Türk ve Ortodoks Rum nüfus ile daha az sayıda diğer azınlıklar giderek artan uyumluluğuyla yeni bir yaşamı paylaşmaktaydılar.. Bizans döneminde, askersel beylere ve aristokratlara dağıtılan topraklarda çalışan köylüler ve kent- kasaba eşrafı, ekonomik açıdan çok kötü koşullarda yaşıyor ve bu durum giderek artan yükümlülüklerle daha da zorlaşıyordu.

"Doğu Roma'da da Batı Roma'da olduğu gibi temel üretim tarıma dayanıyordu. Tarım "kolon"lar tarafından gerçekleştiriliyor, ya da kollektif mülkiyetten henüz kopmamış "tarım cemaatlerinde " (Communaute rurale) sağlanıyordu. Bunun dışında küçük üretici durumunda bulunan özgür köylüler de vardı. Bunlardan sadece büyük toprak sahipleri, yüksek bürokrasiyle birlikte ayrıcalıklı bir sınıf teşkil ediyor ve "Senato"yu meydana getiriyordu..."(8)

"...imparatorların ve saray aristokrasisinin bütün çabalarına rağmen, taşra asillerinin X. ve XI. yüzyıllarda küçük toprak sahibi köylüler ve komünler aleyhine gelişmesi durdurulamamış ve Saray, Carolinge kralları gibi feodalleşme süreci karşısında çaresiz kalmıştır. Makedonya hanedanının iş başında bulunduğu ve saray aristokrasisi ile askerî kumanda mevkilerini ellerinde bulunduran taşralı asillerin (altını ben çizdim- Y.U.) kıyasıya çatıştığı X. ve XI. yüzyıllar Bizans tarihinin dönüm noktasını teşkil eder. Türkler Anadolu'yu bu ortamda işgal etmişlerdir." (9)

"Bütün fetihlerde üç olanak vardır. Fetihci halka kendi üretim biçimini kabul ettirir. Örneğin İngilizlerin XIX. yüzyılda İrlanda'da ve kısmen Hindistan'da yaptıkları gibi; veya eski üretim biçimini olduğu gibi devam ettirir ve vergi koymakla yetinir (Örneğin Türkler ve Romalılar); veya yeni bir şeye, bir senteze varan bir karşılıklı etkileşim olur (kısmen Cermen fetihlerinde olduğu gibi)" (10)

"Bütün doğuda ya devlet ya da komün toprağın sahibidir; dillerde toprak sahibi kelimesi dahi yoktur... Türkler doğuda işgal ettikleri topraklara ilk olarak bir çeşit tarımsal feodalizm soktular" (11)

"X. yüzyılda gelişen taşra aristokrasisi askeri kumandanlıkları da ele geçirerek merkezi iktidarı tehdit etmeye başlamıştı. Ayni süreç, Anadolu'da askeri aristokrasinin komünleri ve küçük üretici köylüleri kendi malikanelerine katmaları biçiminde gelişiyordu. Bu gelişimle sahiplerine kira ödemekteydiler. Ermenistan'da, batıdaki vadilerde (altını ben çizdim- Y.U.) ve Orta Anadolu'da bu biraz değişikti.../ Türk istilalarının başlangıcında ne gibi bir sistemin kurulduğu konusunda elimizde hiç bir bilgi yok. Bizans vergi sistemi yok olmuştu ve bazı yörelerde bir süre hiç kimsenin vergi vermemiş olması mümkündür.."(14)

"Onikinci yüzyılın ortalarından başlayarak yeni bir durum gelişmeye başlamıştı. Hudutlardaki bölgelerin en yoğun yıkıntıya uğramaları doğaldı. Bizanslılar o yörelerde hâlâ yaşamakta olan köylüleri yeniden kendi uyrukları durumuna getirmiş ve daha içerlerdeki ya da Türklerce tam işgal edilmemiş bölgelerde sahibi oldukları toprakların işletilmesinde kullanmışlardı. Bu köylülerin bir bölümünün, az vergi alan bir hükümeti yada kendilerine sunulan yaşam koşullarını Bizanslı vergi memurları ve büyük toprak sahipleriyle ilgili anılarıyla karşılaştırarak, Türklerin tarafını seçmis olmaları mücadele eden II. Basile'in ölümünden sonra... İmparatorlar... yeni bir tedbire başvurdular. Bu tedbir, Selçuklu İkta ve Frank "beneficum" sisteminin bir benzeri olan "Pronoia" usulü idi. Buna göre Bizans devleti belli toprakları vergi toplamak ve asker beslemek üzere muayyen kişilere devrediyordu. Burada devredilen aslında toprağın mülkiyet hakkı değil tasarruf hakkı idi.../ Anadolu'da Türk işgali... kolonlar ve köleler yani halk açısından bir kurtuluş oldu. Türk işgalinin ilk sonucu ağır feodal vergilerin kalkması ve sadece fert başına konulan bir vergi ile (Cizye) yetinilmesi oldu..."(12)

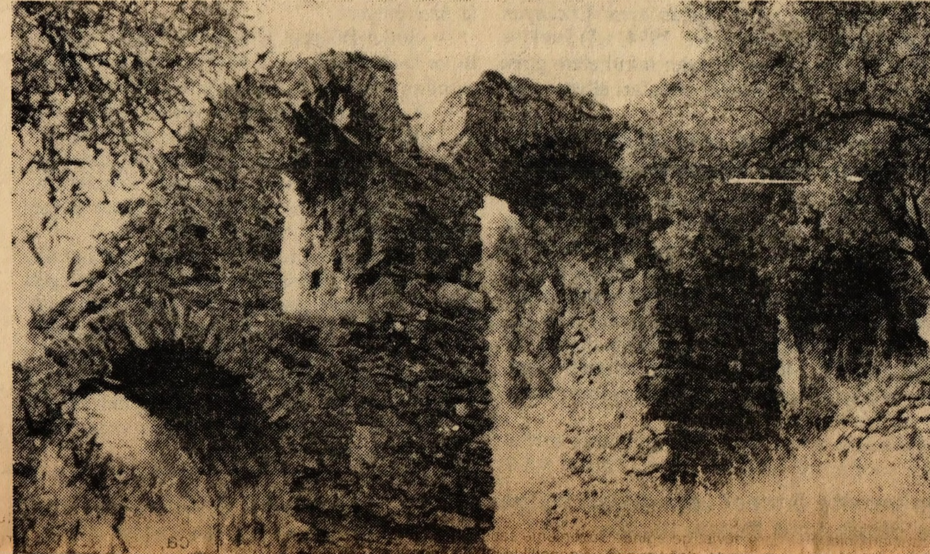
"...İlk Türkmen akınlarını belki de onların yol açmamış oldukları bir sonuçtan ötürü suçlamamak gerekir. Türkmenlerin buralarda yaşayan halkları öldürdükleri, onları kaçmaya zorladıkları ve tutsak aldıkları doğrudur... Anadolu'daki Bizans Devleti'nin son dönemlerinde, batı uçlarının dışında (altını ben çizdim- Y.U.), topraklar çoğunlukla uzakta oturan ve yabancı toprak sahiplerinin malıydı..." (13)

"Ticaret ne denli gelişirse gelişsin, toprağın ana zenginlik kaynağı olduğu ülkelerdeki gibi, Bizans İmparatorluğu'nda da toprak vergisi temel vergi durumundaydı. Ama köylüler çoğunlukla büyük toprak sahiplerinin kiracısı durumundaydılar ve devlete vergi değil de toprak mümkündür.../... Ikinci Haçlı Seferine katılanların büyük bir şaşkınlık içinde ve durumu bir türlü kavrayamadan belirttikleri gibi, göçebe düzeyinde olan Türkmen çobanlarıyle Grek köylüsü arasında alışverişe dayanan bir ekonomi düzenlemekte, karşılıklı iyi duygular da bununla birlikte gelişmekteydi. (15)

"Türklerin "Rum" ülkesine nerdeyse Bizans İmparatoru'nun yardımcıları tutumuyla geldiklerinden ve hiç değilse ucu kendilerine dokunmadığı sürece, bu imparatorluğun köklü kurumlarını değiştirmek yolunda bilinçli olarak hiç bir çaba göstermemiş olduklarından... söz ettik... Ne var ki, Türklerin yerleştikleri yöreler-

Şirinceliler başkalarının görüşünü engellemeyen evlerde oturuyorlar. İşte Şirince'den bir köşe...

di ve toprak üzerinde söz hakları olmadığı halde, tapu resmi ve çift akçesi gibi vergileri de ödemek zorundaydılar. O çağlarda, güçlü kişilerin, tarikat şeyhlerinin, din adamlarının, medreselilerin, varsılların, askersel şeflerin ve genellikle yabancı tüccarlarla, korsan ve soyguncuların çıkarı yerindeyken; ırksalkökeni ne olursa olsun köylünün, çiftçinin ve esnafın yaşamı acılıydı. *"Tımar sistemine geçişte, ikta sistemine ek olarak, muktanın (toprağı iyeliksiz kullanan) toprağın getirdiği gelire göre asker beslemesi zorunluluğu getiriliyor; ayrıca köylüye mukta lehine daha fazla vergi yükümlülüğü konuyor ve köylünün angarya yükü arttırılarak muktaya bu angaryanın emek-rant olarak gelir getirmesi de sağlanıyordu. Reaya toprak kiralayabilir, ortakçı vb. olabilirdi. Ne var ki bu yöntemler de onun kazancının büyük bölümünü muktaya kaptırmasını engellemezdi reaya izinsiz tarım yapamaz, değişikliklikler gerçekleştiremez, bunu dahi yapamaz ve yerleştiği yeri izinsiz terkedemezdi." (18)*

Ceneviz yönetimi sırasında, Ayasluğ'a Şirince çevresindeki dağlardan su kemerleriyle su taşınmış. Atatürk, 1925'lerde bir yurt gezisi sırasında trenle Selçuk istasyonuna geldiğinde, su kemerlerinin beyaz badanayla boyandığını görmüş ve kızmış. Tarihi kalıntıların eski durumlarıyla korunmalarının gereğini anlatmış orada bulunanlara.

W.Heyd'in ilginç bir kitabında şunlar anlatılmakta: *"...Aslında, ortaçağda Efes, eski devirdeki Efes gibi Kaystros ovasında değil, bir meği... sonra orada en çok bulunabilen kumaş parçalarının nerede yapıldıklarını, boyalarını ve uzunluklarını nitelemeyi yararlı bulduğuna göre, şehrin oldukça büyük önemi olmalıdır. Gerçekte, Batılı tüccarlar oraya Narbonne, Perpignan, Toulouse kumaşları, gümüşten yapılmış eşyalar, şarap, sabun getiriyor ve ülkelerine Germeyan Beyliğinin başkenti olan Kütahya'nın şapını, buğday, balmumu, pirinç ve eğrelmemiş kenevir götürüyorlardı./ Şu kesin ki, bu ticaret korsan saldırıları yüzünden sık sık kesiliyordu: Altoluogo Beyi, tıpkı İzmir Beyi gibi bu korsan saldırılarını yönetiyordu... Altoluogo beyleri antlaşmalara pek o kadar özen göstermemişlerdi... korsanlıklarını sürdürdüler ve hattâ Venedik dükaları tipindeki sikkeler basmaya bile kalkıştılar... 14. yüzyılın ikinci yarısında yazılmış La relation rhenane sur l'Orient adlı eserde, bu devirde, sahilde kurulmuş olan yeni Altoluogo şehri halkı arasında pek çok Hıristiyan tüccar bulunduğunu ve bu şehrin bütün ülkelerin ticaretiyle ilişkide olduğunu ve buraya Orta Asya içerilerinden, Tataristan ve başka ülkelerden ticaret eşyası geldiğini okuyoruz. Seyahatname şunu ekliyor: Bu şehre pek uzak olmayan bir yerde büyük bir akarsu vardır ve bu nehir yolundan ipek, ipekli eşyalar ve öbür maddeler gelir." (19)*

Ceneviz yönetimi sırasında, Ayasluğ'a Şirince çevresindeki dağlardan, su kemerleriyle su taşınmış. Bu su kemerlerinin kalıntıları, Selçuk-Şirince yolu boyunca karşımıza çıktılar hep. İstasyon Alanındaki görkemli su kemeri kalıntısının da bir öyküsü var: 1925'lerde Atatürk bir

rımsal üretim ise ya köleci üretim biçimi şeklinde geniş çiftliklerde (Latifundia) yapılıyor; ya kölelikle serflik arasında bir statüde bulu-

Cenevizlilerden kalma su kemeri...

de zaten Grek köylüsünün toprağı hemen hemen hiç kalmamıştı ve bütün topraklar büyük toprak sahiplerinin malı durumuna gelmişti. Bu toprak sahipleri de ya orada bulunmadıklarından ya da Türklerden kaçtıklarından, o topraklardaki kiracı çiftçiler, arada onları savunan hiç kimse olmaksızın, doğrudan doğruya istilâcı gücün egemenliği altına girmişlerdi.../ Öte yandan, pek çok bölgede, o bölgenin boşaltılması ve halkın bir yerden başka yerlere kayması, Bizans rejimi ile Türk rejimin kaynaşmasına yol açmıştı." (16)

"Osmanlı döneminde de ikta ve tımar sistemi, Bizans yönetim biçiminin yerine, ondan aldıklarına Asur ve İran kalıtlarını da katarak ve Selçuklu öğeleri de geliştirerek, varoldu. Ele geçirilen topraklar, nüfusu ve ekonomik değerliliği saptandıktan sonra; çeşitli değerde tımarlara ayrılarak sipahilere ya da daha önemli askersel beylere verildi. Bütün topraklar *mıri* toprak olup sultana aitti. *"Dirlik sahipleri bu toprakların mülkiyetine sahip değillerdi. Hatta kural olarak toprakta tasarruf hakları bile kendilerine değil, çiftçilere aitti. Dirlik sahiplerinin yetkisi öşür ve haraç vergileri almak buna karşılık dirlik rejimi şartlarına göre devlete olan görevlerini yerine getirmekti." (17)* Bu topraklar üzerinde çalışan insanlara *reaya* denmektey-

dağ üzerinde bulunuyordu. Türkler, savunmayı kolaylaştırmak için yeni şehri bugünkü Ayasluğ köyüne egemen kayalar üzerinde kurmuşlardı. Şehir eski St. Jean kilisesine kadar uzuyordu; kilisenin chceur'ünde, ücret karşılığında, havarinin mezarı gösteriliyordu; fakat geri kalan kısmı pazara dönüştürülmüştü ve burada Türkler pamuk, yün, buğday vb. satarlardı. Bundan böyle bırakılmış olan eski Efes, denize biraz uzaktı ve orada yapma bir liman yapmak zorunluğu doğmuştu; yenisi ise daha uzakta idi. Ama, belirtelim ki, "Marine'in yerinde, gene Altoluogo adlı, 14. yüzyıl başlarında kurulmuş ve siyasal nedenlerle asıl ülkelerinden ayrılmış İtalyanların oturduğu bir başka şehir vardı. Hacı Lodolphe, Hrıstiyanlara karşı Türklerle birleştikleri için bu İtalyanları ayıplar: Belki de korsanlık onların belli başlı uğraşılarındandı. Ludolphe orada ticaretin gelişmiş bir halde olduğundan söz açmaz; çağdaşı olan Pegolotti jurnalında bu ikinci Altolugo şehrini hiç anmaz. 14. yüzyıl ortası öncesinden beri işler yalnız. Ayasluğ kayalıkları üzerinde bulunan Türk şehrinde duyuluyordu; Pegolotti'ye göre, Batılı tüccarlar mallarını eksen üzerinde, şehirden sahile ve sahilden şehire taşımak zorunda idiler... Pegolotti İtalyan ticaretine orada işlerin yapılış biçimine ilişkin bilgi ver-

yurt gezisi sırasında treniie Selçuk istasyonuna geldiğinde, su kemerlerinin beyaz badanayla boyandığını görmüş ve kızmış. Gerçekten de Nahiye Müdürü, Atatürk'ün buradan geçeceğini duyunca çok yer gibi tarihi su kemerlerini de beyaz badanayla boyatmış. Atatürk, tarihi kalıntıların eski durumlarıyla korunmalarını gereğini anlatmış orada bulunanlara.

(Sürecek)

7) Türkmen Parlak- Ege Denizinde İlk Türk Derya Beyleri- 1979- I. ve II. bölümden bilgilenme
8) Taner Timur- Kuruluş ve Yükseliş Döneminde Osmanlı Toplumsal Düzeni- Turhan Kitabevi- Ankara- 1979- Sayfa: 25
9) Taner Timur- A.e. Sayfa: 27-28
10) K.Marks- Contribution de L'Economie Politique- Editions Sociales- Paris- 1972- Sayfa: 162
11) F.Engels- anti Duhring- Paris- 1973- Sayfa: 205
12) Taner Timur-A.e. ve M.V. Levtchenko ile G.Ostrogorsky'den bilgilenme
13) Claude Cahen- A.e. Sayfa: 160
14) Claude Cahen- A.e. Sayfa: 186
15) Claude Cahen- A.E. Sayfa: 161
16) Claude Cahen- A.e. Sayfa: 178-179
17) Doç. Dr. Suat Aksoy- 100 Soruda Türkiye'de Toprak Meselesi
18) Yalçın Ulukaya- 15. Yüzyıla Doğru Üretim- Tüketim İlişkileri ve Bedreddin Düşüncesi- Sanat- Koop Ortaklaşa Dergisi- Mayıs 1982
19) W. Heyd- Yakın Doğu Ticaret Tarihi- Türk Tarih Kurumu Yayınları

Nobel neden Golding'e verildi?

VEHBİ BELGİL

Atom bulutlarının başlarımız üzerinde birikmeye başladığı bir zamanda Nobel Yazın Ödülünün İngiliz William Golding'e verilmesi rastlantının değil, düşünülmüş bir kararın sonucudur. Çünkü, Golding'in romanları, atom savaşına doğru hızla yol alan insanlığa, takkesini son bir kez daha önüne koyup düşünme uyarısı yapmaktadır.

Yazarın 1954'te yayınlanan ve başyapıtı sayılan "Lord of the Flies" (Sinekler Kralı, bize, İşte Bizim Dünya adı ile çevrilmiş), insan zalimliği, kötülüğü üzerinedir: Birtakım anababalar, kıyasıya giriştikleri bir atom savaşından uzak tutmak istedikleri çocuklarını uçakla bir güney ülkesine gönderirler. Fakat, havada saldırıya uğrayan taşıt, alevler içinde düşer, yaşları 6 ile 15 arasında olan çocuklar, kendilerini ıssız bir mercan adasında bulurlar. Fakat, bir adada mı, anakarada mı olduklarının farkında değildirler. Bulundukları yeri öğrenmek, yiyecek bulmak, geçecek gemilere bulundukları yeri haber vermek gibi sorunlarla karşılaşırlar. Ana-baba'larının kendilerini bulma olanağı yoktur: Uçak, gideceği yere ulaşamamıştır, sonra, hepsi savaşta ölmüşlerdir.

İşte, geleceğin mutlu dünyasını kuracak, yeryüzünü cennete çevirecek olan bu çocuklar, adada, büyüklerinin çirkin dünyasına rahmet okutacak bir düzen kurarlar, vahşet ve cinayette onları geçerler.

Sonunda, çocukların, adanın yüksek bir yerinde yaktığı ateşin dumanlarını gören bir deniz subayı hepsini kurtarır.

KÖTÜMSER MESAJ

Golding, böyle bir konuyu şunun için seçmiştir: Kendisine göre, insan, kötü bir yaratıktır, kendisinden her şey beklenebilir. İnsan, düzeltilemez de. Çünkü, kötülük, insanın yapısında vardır. İnsanı kötü yapan, toplum düzeni değil, toplum düzenini, siyasal düzeni kötü yapan insandır.

Yazar, bu kötümser görüşü ile Rousseau'nun ve hayalci, gerçekçi bütün sosyalistlerin, bilimsel sosyalizmcilerin karşısında yer almaktadır. Çünkü bunlara göre insan doğuşta iyidir, onu toplumun haksız düzeni kötüleştirir. Toplum düzeni, siyasal düzen değiştirilince insan da iyileşir, dünya cennet olur. İşte Golding buna inanmamaktadır. Bu yüzden de, bütün yapıtlarında, insanın kötülüğü konusunu işler: **Vârisler**'de (The Inheritors), "Neanderthals" denen insanların "Homo Sapiens" denen şimdiki insanlarca nasıl yok edildiğini (Amerikalıların Kızılderilileri ve bizonları yok etmesi gibi), **Pincher Martin**'de, deniz kazasından kurtulup bir kayaya sığınan birinin, kötülüklerini anımsaması; **Sivri Çatı**'da (The Spire), dev bir dinsel yapının yumuşak kayalardan bir temel üzerine oturtulduğunu anlatır.

DÜŞÜNCENİN KÖKENİ

Golding'in bu düşünceleri benimsemesinde neler rol oynamıştır? Kendisi, belki, kötümser yaradılışta bir insandı. Fakat, İkinci Dünya Savaşında tanık olduğu olaylar, düşüncesinin kökleşmesinde etkili olmuştur.

Yazar, bu savaşa, deniz yedek subayı olarak katılmış, birçok deniz savaşları yaşamış, batırılan Bismarck'tan denize dökülen gencecik askerlerin çırpına çırpına nasıl öldüklerini görmüş, sonra, Normandy Çıkarmasına (Müttefiklerin Avrupa'ya çıkarma yapmaları harekâtına) katılmış, orada da sivil, asker birçok kimsenin acımasızca nasıl yok edildiklerini görmüştür. Sonra Hiroşima ve Nagazaki vahşetleri bunların üzerine tuz, biber ekmiştir.

Golding, bu düşüncelerinde tutarlıdır. Hep aynı temayı işlemektedir. Netekim, ödülü veren İsveç Akademisi, gerekçesinde şöyle demektedir: "Golding'e göre, yer yüzünde kötülükleri yaratan, sosyal ve siyasal düzen değil, insanın kendisidir. Kötülük insan ruhunun derinliklerinden kaynaklanmakta, iyi olan her şeyi, her sistemi, her düzeni bozmaktadır."

İNSANLIKLA YAŞIT

Yazarın yapıtlarında iki bakımdan yenilik yoktur: 1) İnsanın kötülüğü teması ve 2) Issız ada teması.

• İnsanın kötülüğü teması Gilgameş Destanından, Yunan mitolojisine dek hep işlenmiştir. Kitaplı dinlere göre de insan kötüdür, Şeytana uymuştur ve uyar. Hıristiyanlık, bu kötülük temeline oturtulmuştur. Âdem ile Havva Cennette mutlu bir yaşam sürerlerken fingirdemişler ve kovulmuşlardır. Bu dinin amacı, insanı affettirerek tekrar Cennete sokmaktır.

Öbür dinler de, hep insanı iyiliğe yöneltmek amacındadır. Onlara göre de insan kötüdür.

Pek çok filozof ve yazar da insanın kötü olduğuna inanır: Başta bir çok İngiliz yazarı olduğu halde (Wells, Huxley) .... Yani, Golding'in mesajı insanlıkla yaşıt bir mesajdır, yeni değildir.

• Issız ada teması da Robinson Crusoe'dan bu yana işlenegelmiştir. Swift'in "Samuel Gulliver'in Gezileri"nde, roman kahramanı, önce cüceler, sonra devlet ülkesine, oradan, bilginlerin oturduğu uçan ada Laputa'ya, oradan da atlar ülkesine gider. "Alice", hârikalar dünyası olan bir tür hayal adasında serüvenlerle karşılaşır.

Aslında, bu tema da İngilizlerin buldukları bir tema değildir. Köken Binbir Gece Masallarındadır. Robinson'un ve Gulliver'in yazıldıkları 1719 ve 1726 yılları, bu masalların harıl harıl İngilizceye çevrildiği ve ekmek, peynir gibi satıldığı bir zamandır. Bu masallardaki "Sindbad'ın Yedi Gezi"si Defoe'ya da, Swift'e de esin kaynağı olmuştur. Bilindiği gibi, Sindbad, bu gezilerinin hepsinde deniz kazasına uğrar, ya da bir ıssız adaya veya garip bir ülkeye çıkar.

Yani, Golding'in yapıtları bu bakımdan da ilginç değildir. O halde ödül neden başkasına değil de kendisine verilmiştir?

HİKMETİNDEN SUAL OLMAZ

Nobel Yazın Ödülleri 1901'den bu yana verilegelmiştir. 83 kez verilmiş olması gerekir. Fakat, 1914-1918-1935-1940--1941-1942 ve 1943 yıllarında dağıtılmamıştır. Böylece, sayı 76'ya düşmektedir. Buna karşılık 1904-1917-1966 ve 1974 yıllarında ikişer kişiye paylaştırıldığı için ödüllendirilenlerin sayısı 80 olur. Yani, Nobel Yazın Ödüllerinin: "Neden ona da, bana değil?" sorusu 80 kez sorulmuştur. Bazı yazarlar için hâlâ sorulmaktadır.

Ödüllerin 1901'de başlatıldığını söylemiştik. Buna göre, 1904'te ölen Chekov, 1910'da ölen Tolstoy, 1941'de ölen Joseph Conrad ile 1941'de ölen Joyce neden ödül alamamıştır?

Bunlara karşılık, ödül alanlar arasında, adlarını bugün kimsenin anımsayamayacağı yazarlar vardır: José Echegaray, Gosuè Carducci, Rudolf Eucken, Henrik Pontoppidan, Wladyslaw Reymont, Sigrid Undset.... gibi.

Soruyu bir de bize göre soralım: 1963'de ölen Nâzım Hikmet'i, bütün dünya o zaman da çok iyi tanıyordu. Yapıtları 30 küsur dile çevrilen Aziz Nesin ile 30'a yakın dile çevrilen Yaşar Kemal neden ödüle layık görülmez? O Aziz Nesin ki, 2.000'e yakın birinci sınıf öyküsü ile dünya öykücüleri arasında başta gelmektedir.

Soru, şimdi, olumsuz açıdan Golding için sorulmaktadır. Bazılarına göre, yapıtları toplam 20 milyonluk bir satışa konu olan Golding, yabana atılır bir yazar değildir. Başyapıtı "Sinekler Kralı", ilk yayınlandığı 1954'de İngiltere ve Amerika'da, toplam 2383 nüsha satmıştı. 1959 baskısından sonra satış birden rekor düzeye yükseldi ve sadece bu yapıtın satışı 7 milyon oldu. Tabii, bundan sonra, sayı, bütün yapıtları için 50 milyona yükselecek belki.

Buna karşılık, ödülleri dağıtan Akademi üyelerinden birine göre Golding "iyi bir yazardır, fakat Nobel Ödülü alacak çapta değildir". Ona göre, Ödülün Fransız Claude Simon'a verilmesi gerekirdi.

Nobel Ödüllerinin her yıl böyle tatsız tartışmalara yol açması, bunları dağıtanların büyük çapta politika yapmalarıdır. Durum, Barış Ödüllerinde bütün çıplaklığı ile görülmektedir. 1978'de dünya barışına katkıda bulunduğu gerekçesi ile ödüllendirilen Begin, sonradan dünya barışına en büyük saldırıyı başlatmıştır. İşi gücü Hindistan'da açları, fakirleri, hastaları, bu hallerinden yararlanarak Hıristiyan yapmak olan Teresa Ana, dünya barışına katkı ödülü almıştır.

Bazı yazarlar da, pis politika yapıldığı gerekçesi ile ödüllerini almamışlardır.

KİMLERE VERİLDİ?

80 ödül şu ulusların yazarlarına verilmiştir: Almanya (6), Amerika (9), Avusturalya (1), Belçika (1), Danimarka (3), Finlandiya (1), Fransa (11), Guatemala (1), Hindistan (1), İspanya (4), İngiltere (8), İrlanda (2), İsrail (1), İsveç (7), İsviçre (2), İtalya (5), İzlanda (1), Japonya (1), Kolombiya (1), Norveç (3), Polonya (2), Rusya (4), Şili (2), Yugoslavya (1), Yunanistan (2).

Görüldüğü gibi, burada, liste başını, 11 ile Fransa çekmektedir. Onu Amerika (9), İngiltere (8), İsveç (7) ve Almanya (6) izlemektedir... Bunlar, dilleri bütün dünya aydınlarınca bilinen uluslardır. Bu nedenle de kendi propagandaları hazır durumdadır. Oysa, Üçüncü Dünya ülkeleri ile, bizim gibi, azgelişmiş değil de orta-gelişmiş ülkelerde de ödüle layık yazarlar vardır. Dil barajı Akademi üyelerini kolaylığa kaçmaya itmektedir. Bundan kurtulmak gerekir.

VE YİNE GOLDİNG

Yapıtları dilimize çevrilince de görüleceği üzere, Golding, birinci sınıf bir yazar değildir. Ama, bunun karşısında seçenek, İngilizce, Fransızca, Almanca yazan yazarlar da değildir. Fransızlar, bu işe gocunmuşlar ve Golding'in eşcinsel olduğunu ima yollu ileri sürmüşlerdir. Amerikalılar, yine kendilerinden birinin kazanmasını bekliyorlardı. Oysa bu ülke yazarları okunurken daha da titiz davranmak gerekir. Çünkü, bunlarda büyük propaganda payı yüksek olmaktadır. Bu ülkenin reklam örgütleri, kılkuyruk bir yazarı, bir anda, bir süre için, dünyanın en büyük yazarı gibi gösterme sihirbazlığını yapabilmektedirler. Kısa bir süre sonra durum anlaşılmakta ise de atı alan Üsküdar'ı geçmektedir. Lincoln bu durumu şu altın sözleriyle ne güzel vurgulamıştır: "Bütün insanları bazen, bazı insanları her zaman aldatabilirsiniz, ama herkesi her zaman aldatamazsınız."

Son Çerçi

Seydali

NECLÂ BAL

Bir çan sesi duyulur sokağın gerisinden; insan gizemli çağrılara boğulur. Sırtında iki sandık salkım saçak; sağ yanında ipek dokumalar savrulur, sol yanında incik boncuk... Gelir, garip bir alışkanlıkla sokağın hep aynı yerinde durur.

"Bu antik iş bana dedelerimden kaldı", der gibidir böbürlenerek. "Şurada duruşum, sandığın gibi bir alışkanlık değildir. Yüz yıl öncesinden başlayarak yatkınlaşan, içgüdüsel bir devinimdir. Aradan yüz yıl geçse, kanımdan birinin şu sokağa yolu düşşe; yine gelip, benim durduğum yerde duracaktır."

Bakışlarında bir anlam yakaladım sanırım. Oysa bu, bilinç ötesi bir duyumdan baska ne olabilir? Yine de bırakmam peşini. Her şey bir çan vuruşundadoğan ve ikinci vuruşta sönen ışık gibidir. Bu ışığın çaktığı yerde bir hanın taş duvarları görünür. Koyu gölgeler uzanır suların serinliğinde; pınar şırıltılarına karışarak yosunlu yalaklara dökülür. Bir duyumun çaktığı an, bir başka duyumu çağrıştırarak; taş duvarların gölgeliğinde mis gibi bir saman kokusu duyulur. Çöpler uçuşur rüzgârla, kaldırım kıyılarına savrulur. Bu koku, kaldırım kıyısında biten bir otun kokusuna karışarak yok olur.

Aldatıldığımı anlarım. Aslında onu buraya çeken, ilkyaz sıcaklarıyla kurumuş bir tutam otmuş meğer...

Onu, otuyla baş başa bırakıp, bu ışık çakımında tarihi kavramak isterim. Geçmiş yüzyıllara akar düşüncelerim. Kervanlara katılırım, çan seslerine karışarak. Kervansaraylarda konaklarım. Buradan uzak doğulara doğru bir yolculuk başlar. Tüm koşullanmışlıklarımdan arınarak serseri bir gezgin olur çıkarım. Keşiş olurum, esrarla dumanlanır başım. İpek Yollarında yolumu şaşırırım. Bakarsın Baharat Yollarına çıkmışım.

Yosunlu yalakların durgun sularında çözünür düşüncelerim. Milyarlarca yılı ışık hızıyla aşarak zamanı sıfırlarım. Yosunlara sürtünür başım. Pınarların döküldüğü yerden geçerim. İnce yarıklardan akarak, toprağa sızmak; her şeyin başladığı yere varmak; her şeyin başladığı anı yakalamak isterim.

Yüzyılları katlayarak aşarım. Mistik törenlerle döner başım. Katkısız emeği emekle değişirim. İşte, buradan başlayarak, paranın basıldığı yere ulaşırım. İlk basılan parayı içinde eridiği potada bulurum. Çağları bu potada eritmek, parayı yeniden basmak isterim. Paraya dönüşür emeklerim. Katışıksız bir para bulurum. Yaşamaya buradan başlamak, buradan yola çıkmak...

Her şey bir çan vuruşu aralığında çakan ışık gibidir. O bir saman kokusundan başlayarak, kaldırım kıyısında biten ota uzanır. Ben zamanların içinde yüzerim. İşte tam burada, titrek bir elin tutuğu tozlu defter açılır. Kara bir çizgi başlamıştır ilk sayfalarda, son sayfaya doğru uzanır. Son hesap kapatılır.

O, aptal bakışlarıyla beni bir göz kırpımı aralığında yüzyılların gerisine fırlatıp, yeni bir tutam ota doğru uzanmak ister. Ben, tüm benliğimle direnirim. Yanında kalmak, yitik şeyleri varlığında bulmaktır amacım. Sırtındaki tozlu sandıklara dalarak, yumakların kovuklarında dolanmak, ipeklere sarınmak, unutulmuş ne varsa bulup çıkarmak - çünkü her şey unutulur, - isterim. Yitik bir şeyler yakalamak umuduyla defterin sayfalarını didikler, didiklerim.

Bilim, teknik, ekonomi anlayacağı şeyler değildir kuşkusuz - yine bir tutam ota doğru gidiyor - oysa, dünya telaşlı hazırlığı içinde yeni yüzyılın. İnsanlar marketlere koşuyor - hesap da kapatıldı - yıldızlara uzanıyor umutlar. El edecek zaman yok bilirim. Hiç bir şeyi durduracak değilim. Yeni yüzyıllara kollarım açık; bir doğum sancısı içindeyim. Geride kalmayı düşünen kim?

Bir solup almak istedim şu noktada, - hesap da kapatıldı - kulak verdim çan seslerine; bozkırlara doğru hızla kaçıyor. Unutulur korkusu bu, çan seslerinin tınısı siliniyor.

Milliyetçi Demokrasi Partisi

DÖRDÜNCÜ KISIM
EKONOMİ

Türk Ekonomisine Bakış Açımız:

MADDE 21 — Türkiye gibi ileri batı memleketlerinin refah, gelişme, sanayi ve teknoloji çizgisine henüz ulaşamamış bir ülkede, ekonomi alanında Devlete ve özel teşebbüse mühim görevler düşmektedir. Bu sebeple Partimiz, karma ve piyasa ekonomisi sisteminin işlemesinde, vatandaşın temel ihtiyaç maddelerinin Devletçe korunup kollanması anlayışı içindedir.

Bu sistem içinde, Devlet teşebbüsünü, hür teşebbüsü rakip gören ve her sahaya el atma özleminde kısır bir devletçilik anlayışı içinde değil, özel teşebbüsün yetersiz kaldığı sahalarda onu tamamlayan, düzenleyici ve yol gösterici bir müessese olarak görüyoruz.

Demokratik düzenin bir parçası olan hür iktisat ve hür teşebbüs fikrine inancımız, bu sistemin yalnız hür olmasının icabı değil, toplumun refahı ve ekonomik kalkınmada da en başarılı sistem olmasındandır.

Para Kredi, Ve Fiyatlar:

MADDE 22 — Partimiz, Devletin para, kredi, sermaye, mal ve hizmet piyasalarının sağlıklı ve düzenli işlemelerini temin edecek tedbirleri alarak, umumî iktisadî politikanın düzenlenmesine, ancak ekonominin, serbest rekabete dayalı piyasa ekonomisi sistemi içinde işlemesine taraftardır.

Malî Politikamız:

MADDE 23 — Malî politikamızın gayesi, kalkınma plânlarında yer alan hedeflerin zamanında ve tam olarak gerçekleştirilmesidir. Bu maksatla kalkınmanın finansmanında enflâsyonist tazyiklerin kaldırılmasına, özellikle gönüllü tasarrufun artırılmasına ve millî gelirin kabil olduğu kadar dengeli şekilde dağılmasına azamî gayret gösterilecektir.

Vergi, Devlet harcamalarına katılma payı olarak herkesten, iktisadî gücüne göre alınacaktır. Verginin, fertleri ve işletmeleri tazyik edici bir vasıta olarak kullanılması önlenecektir. Vergi idaresinin ıslahı sağlanacak ve vatandaşın vergi ödevini yerine getirmesi pratik, anlaşılır ve âdil ölçüler içerisinde kolaylaştırılacaktır.

Bütçe:

MADDE 24 — Bütçe politikamız, samimî, açık, sağlıklı gelir kaynaklarına dayanan, kalkınma plânlarının yıllık program ihtiyaçları ile uyuşan bir bütçe modelidir.

Kamu İktisadî Teşebbüsleri:

MADDE 25 — Zamanında haklı sebeplerle ve özel teşebbüsün bıraktığı boşlukları doldurmak gayesi ile kurulmuş olan KİT'lerden Devlet mülkiyetinde kalmasına ekonomik sebep kalmamış olanların, gerçekçi bir sistem içinde halka devrine kararlıyız. Ekonomi içinde kamuya ait payın azaltılması hedefimizdir.

Devlet elinde kalacak olan Kamu İktisadî Teşebbüsleri, kaynak üretecek tarzda ve iktisadî icaplara uygun bir biçimde yeniden düzenlenecektir.

Para Ve Kredi:

MADDE 26 — Kredi politikamızın esası, banka kredilerinin, kalkınma plânlarında belirtilen temel prensiplerine ve sektörlere dağılan üretim ve yatırım hedeflerine göre kullanılmasıdır. T.C. Merkez Bankası, sektörlere göre, üretim ve yatırım kredilerinin dağıtımını düzenleyecek bir yapıya kavuşturulacaktır.

Selektif kredi uygulaması içinde çiftçimizin, esnaf ve sanatkârlarımızın kredi ihtiyaçlarına ayrı bir ağırlık vermek hedefimizdir. Tarım, esnaf kredi kefalet kooperatiflerinin, yurt sathına yayılması, kuruluş maksatlarına göre çalışmaları sağlanacaktır.

Yabancı Sermaye:

MADDE 27 — Hızlı kalkınma hedefinin ve milletlerarası ekonomik işbirliğinin gereği olarak, yabancı sermaye yatırımları teşvik edeceğiz. Yabancı sermayenin iç tasarruf ve döviz açığını kapamada, ayrıca modern teknoloji ve idareciliği memlekete yerleştirmede önemli bir unsur olduğuna inanıyoruz. Bu hususta kolaylaştırıcı ve teşvik edici tedbirler alınacaktır.

Dış Ticaret:

MADDE 28 — Son yıllarda ihracatımızdaki gelişmeler, ülkemizde bir ihracat potansiyelinin mevcut bulunduğunu ve Türk müteşebbisinin dışarıya açılmasının mümkün ve faydalı olduğunu göstermiştir. İhracaatımızın gelişmesi, diğer döviz gelirlerimizin artırılması ve bu suretle ödemeler dengesinin düzeltilmesi için lüzumlu çağdaş her türlü tedbirler getirilecektir.

Çok eskimiş ve gayesinden uzaklaşmış olan kambiyo kontrolu rejimi, yeniden ve serbest piyasa ekonomisinin icaplarına göre düzenlenecektir. Bu rejimin başka maksatlarla ve vatandaşlar üzerinde baskı aracı olarak kullanılması önlenecektir. Dış seyahatlerin serbest hale getirilmesi için gayret sarfolunacaktır.

Tarım:

MADDE 29 — Millî gelirimizin başlıca kaynaklarından biri ve nüfusumuzun çok büyük bir kesiminin çalışmakta olduğu tarımda verimliliğin artırılması, kalitenin yük-

Anavatan Partisi

İKİNCİ BÖLÜM
İKTİSADİ POLİTİKA

Madde 9- İKTİSADİ POLİTİKANIN ESASLARI

İktisadi gelişmenin hızlandırılması, sosyal dengenin iyileştirilmesi, fertlerin kabiliyet ve çalışmalarına göre gelişme arzularının teşvik edilmesi, guruplar arasındaki gelir dağılımı, farklılıklarının pratik ölçüler içinde azaltılması, bölgeler arası gelişmişlik farklılıklarının asgariye indirilmesi, fakirliğin kaldırılarak refahın yaygınlaştırılması, iktisadî gelişme politikamızın esasını teşkil eder.

Toplumdaki çeşitli grup menfaatlerinin bir bütünün tamamlayıcı unsurları olduğuna, bunların ahenkli bir şekilde milli menfaatler çerçevesinde birbiriyle telif edilebileceğine inanırız.

Ekonominin tabiî kanunları içinde gelişmesini sağlamak üzere, ülke menfaatları doğrultusunda müdahale ve tahditlerin asgariye indirilerek, rekabet şartlarının hakim kılındığı serbest pazar ekonomisinin uygulanması ekonomik sistem tercihimizdir. Büyük halk kitlelerine yeterli, kaliteli ve ucuz mal ve hizmet sunulmasının en iyi şekilde bu sistem içerisinde mümkün olabileceğine inanıyoruz.

Dış borçlanmayı ve dış yatırımları karşılıklı menfaatlerin dengelenmesini öngören bir anlayış içerisinde faydalı buluruz.

Bu genel hedeflerle erişilebilmesi için ilkeler şunlardır:

—Tasarrufların teşviki, tasarrufların ve kaynakların verimli ve süratli bir şekilde kullanımıyla, yatırım ve üretim artışının, istihdam imkânlarının geliştirilmesi,

—Dış ödemeler dengesinin istikrarlı ve sürekli çözüme kavuşturulması, ihracatın arttırılarak millî gelir içindeki payının yükseltilmesi; dış müteahhitlik, taşımacılık, turizm gibi döviz kazandırıcı hizmetlerin teşviki,

—Enflasyonun çok düşük seviyelerde tutulması, fiyat istikrarının sağlanması,

—İktisadî, malî, para ve kredi politikalarında karar bütünlüğünün sağlanması ve uygulamanın ahenk içinde yürütülmesi.

Madde 10- İKTİSADİ KALKINMADA DEVLETİN ROLÜ

İktisadî gelişmenin güvenli ve sürekli bir şekilde yapılabilmesi için devletin başlıca rolü istikrarın teminidir. Bu maksatla yurt içinde emniyet ve güvenin sağlanması, yurdun savunması, yurt dışında memleketin ve vatandaşların haklarının korunması, adaletin en iyi şekilde tevzii, devletin aslî görevleridir.

İktisadî kalkınmada devletin esas fonksiyonu tanzim edici olması, fertlerin ve kuruluşların iktisadi münasebetlerini düzenleyici, ihtilâfların halli, iktisadî istikrarın sağlanmasına matuf sık sık değişmeyen kaideler koyması, engellerin kaldırılarak verimin yükseltilmesidir.

Devletin tanzim edici ve yönlendirici fonksiyonu genel seviyede olmalı, detaylara müdahale edilmemelidir.

İktisadî kalkınmada devletin doğrudan yürüteceği faaliyetler, genel olarak bütün millete hizmet veren, esas itibariyle altyapı mahiyetindeki işlerin yapılmasıdır.

Bütün milletin istifadesine açık olabilecek orman, su, maden, enerji gibi sahalar, devletin varlığı olarak düşünülmelidir.

Bahis konusu tabiî kaynakların mülkiyeti, devlet tasarrufunda olmakla beraber, geliştirme ve işletme hakları, devletin koyacağı esaslar içinde fertlere veya fertlerin bir arada kuracağı teşebbüslere bırakılabilir.

Devlet sanayi ve ticarete ana prensip olarak girmemelidir. İstisnai olarak geri kalmış bölgelerde sınai tesisler kurabilirse de, bu teşebbüsler kısa zamanda millete devredilmelidir.

Sanayi ve ticarette devletin esas rolü tanzim ve teşvik edici olmasıdır.

İktisadi faaliyetlerde devlet vatandaşın rakibi değil, aksine ona hizmet eden, gelişmesini kolaylaştıran bir yardımcıdır.

Madde 11- İKTİSADİ KALKINMADA FERTLERİN ROLÜ

Sanayi, tarım ve ticarette mal ve hizmet üretiminin en süratli ve verimli şekilde yapılabilmesi, fertlerin kabiliyetlerini ve teşebbüs güçlerini iktisadi gelişmenin temel unsuru sayan bir sistem içinde mümkün olabilir. Hür teşebbüsü meydana getiren ferdi işletmeler, kooperatif ve şirketler sisteminin temel uygulama araçlarıdır.

Madde 12 — TASARRUFLAR

Özel tasarrufun teşviki ve tasarrufların en verimli yatırım alanlarına yönlendirilmesi, iktisadi politikamızın temel esaslarındandır.

Kredilerin aşırı teminata dayanan bir sistem içinde dağıtımından ziyade, verimi yüksek projelere tahsis edilmesi, kaynakların en iyi şekilde değerlendirilmesi bakımından büyük önem taşır.

Mali piyasa ve sermaye piyasasının geliştirilmesi için modern ve bünyemize uygun sistem ve vasıtaların tatbikini faydalı görmekteyiz.

Made 13 — VERGİLER

Devletin genel iktisadi politikası ile vergileme arasında doğrudan bir ilişki vardır. Devletin gayri iktisadi ve zarar eden yatırımlara girmemesi, iktisadi gelişmede fertlerin teşebbüs gücünün esas alınması, devletin tanzim ve teşvik edici bir rol oynamasından dolayı devletin masrafları nisbi olarak azalacaktır. Böylece aşırı vergileme ihtiyacı ortadan kalkacağı gibi, vatandaşa daha müessir ve faydalı hizmetler vermek mümkün olacaktır.

Halkçı Parti

3— HALKÇI PARTİ'NİN EKONOMİK POLİTİKASI

A) KAMU, ÖZEL, VE HALK KESİMLERİNİN İŞLEVLERİ:

Halkçı Parti, Ekonomik kalkınmada devletçiliğe ağırlık veren KARMA EKONOMİ modelini benimser. Devleti, ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınmayı, özellikle sanayiin ve tarımın yurt düzeyinde dengeli ve uyumlu biçimde hızla gelişmesini, ülke kaynaklarının döküm ve değerlendirilmesini yaparak verimli şekilde kullanılmasını planlamak, bu amaçla gerekli teşkilatı kurmakla ödevli kılar.

Ekonomik kalkınmanın gerçekleştirilmesi için KAMU VE ÖZEL kesimin iş birliği yapmasını, birbirini tamamlar şekilde faaliyette bulunmasını kabul eder. Ayrıca kalkınma planı hedeflerine daha etkin bir şekilde ulaşmak için, çalışan halkın tasarrufları ile bir araya gelerek kurdukları ortaklıklardan oluşan HALK kesiminin katkısını da yararlı görür.

Halkçı parti, henüz kalkınmasını gerçekleştirememiş bir ülke olarak Türkiye'nin ekonomik bakımdan büyük sorunlar karşısında bulunduğunu, bu sorunların üstesinden gelmede, kişilerin özel girişimlerini ve faaliyetlerini kabul etmek ve Kamu ile Özel sektör işbirliğinin zorunluluğuna inanmakla beraber, Devletin öncülük etmekle maksadı ile ekonomik hayata fiilen müdahalesini bir çok hallerde de bizzat girişimci olarak aktif bir rol almasını kaçınılmaz görür.

Halkçı Parti, gelişmekte olan ülkemizde Devletin ekonomik hayata bir hakim ünite olarak müdahalesini iki safha halinde ele alır.

1) Devlet Müdahalesi ile, *ilk aşamada*, ekonomide öncülük ve yaratıcılık işlevinin yerine getirilmesini amaçlar. Özel kesimin ancak bu yaratıcı işlevin sonucu olarak oluşan ortam içinde gelişme olanağına kavuşacağını düşünür. Bununla beraber, Devletin ekonomik ve sorumluluklara öncülük ve yaratıcılık bakımından üstleneceği görev ve sorumluluklara katılma hususunda özel kesimin atacağı olumlu, cesur ve marjinal amaç gütmeyen her türlü atılımları da destekler.

Ekonomik kalkınmanın bunalım ve dar boğazlara düşmeden sağlıklı biçimde yürümesini sağlayacak temel koşulların başında yeterlı ve dengeli bir alt yapının varlığı yer alır. Bu bakımdan devletin, ekonomik görevlerini yerine getirmede gırışeceği ve sürdüreceği en önemli faaliyet ağır sanayi, demir - çelik, enerji, ulaşım, haberleşme v.b. dallarda alt yapı tesisleri ile eğitim, sağlık, savunma ve sosyal güvenlik bakımından gerekli diğer tesisleri kurmaktır. Devlet, özellikle başlıca kamu hizmetlerinin gereği olan temel ekonomik işletmeleri ve geleneksel devlet tekellerini bizzat kurar ve çalıştır.

Devlet bunlardan ayrı olarak,

— Önemli doğal kaynakların işletilmesinde,

— Özel tekelciliği önlemek için gerekebilecek alanlarda,

— Stratejik açıdan önem taşıyan sanayilerle, savunma sanayiinin dış politikayı etkileyebilecek veya iç ve dış güvenlik bakımından tehlike doğurabilecek dallarında devlet tekelini kurar.

Bunlar dışında devlet,

— Sanayileşmenin başlıca göstergelerini oluşturan Demir-Çelik, Makina-Teçhizat gibi ağır sanayi dalları ile enerji üretimi ve çeşitli ulaşım kapasitelerini yeterli düzeye çıkarmak için gerekli önlemleri alır.

—Ekonomiyi yönlendirmek bakımından önem taşıyan ara malları ve yatırım malları sanayii ve insan sağlığı ile ilgili sanayi ürünleri üretimi dallarında etkinlik taşır ve ülke yararının gerektirdiği durumlarda özel kesimin bu alanlardaki girişimlerini sınırlayabilir. Ancak, ekonomik yaşama güven ve açıklık getirmek için, bu sınırlamayı hangi alanlarda ve ne ölçüde uygulayacağını zamanında duyurarak özel kesimin beklenmedik durumlarla karşılaşması ve kararsızlık içinde kalmasını önler.

2— Halkçı Parti, aynı dalda hem kamu hemde özel kesimce faaliyette bulunulan çeşitli üretim alanlarında, devlet müdahalesinin verilmesinin *ikinci aşaması* olarak PİYASAYI DÜZENLEME VE KONTROL görevinin verilmesinide öngörür. Genellikle dağınık ve disiplinsizlik içinde görünen gelişme halindeki ülkemiz piyasasında, çeşitli mallara ait fiyat ve miktar politikalarını devlet, serbest piyasa makanizmasından ziyade KAMU İKTİSADİ kesimini kullanarak yürütür. Uygulamada piyasayı etkin bir şekilde düzenleme ve kontrol edebilme olanağı veren böylesine bir araçtan yararlanılmaması düşünülemez. Burada önemli olan Kamu İktisadi Kuruluşlarını daha rasyonel çalışır bir organizasyon haline getirmektir Halkçı Parti bu konu ile ilgili tüm tedbirleri alarak bu kuruluşların çağdaş işletmecilik ilkelerine göre çalışır hale getirilmesini sağlayacaktır.

Devletin ekonomik işletmecilik yapacağı alanlar sınırlanamaz. Fakat belli alanlar dışında da devletin işletmeciliği tekelciliğe dönüştürülemez. Bu konuda işletmeciliği devletçilik ve özel girişimcilik arasında eşit şekilde dağıtmakta söz konusu olamaz. Ayrıca, devlet ancak "bireyin yapamayacağı şeyleri yapmalıdır" kuralı da herzaman için geçerli değildir. Bireyin yürütebileceği ekonomik bir faaliyeti devletin yüklenmesi aslında ne ekonomik ne de gerçekçidir. Zira devlet böyle bir girişimine katılmakla her şeyden önce kaynak israfına yolaçacaktır. Ancak, toplum yararına olarak piyasadaki fiyat ve miktar politikalarının doğru bir şekilde ayarlanmasının gözden uzak tutulacak bir öğe olmayacağıda açıktır. Özellikle gelir düzeyi oldukça düşük kesimlerden oluşan Türk toplumu açısından bu, hayati önemi haiz bir husus olmaktadır.

Piyasayı halk yararına düzenlemek, aşırı fiyat dalgalanmalarını ve spekülatif kazançları önlemek üzere devlet, gereğinde düzenleme satışları yapabilir, temel ihti-

Seçimler partiler ve halk

Geçen hafta, partilerin genel konumları üzerinde yeterince durmuştuk. Parti programlarının girişleriyle kendilerini belirleme olayı bunu zorunlu kılıyordu. Bu hafta, üç partinin ekonomik görüşlerini veriyoruz. Üçünü birden yan yana aldığımızda, geçen haftaki değerlendirmemizin geçerliği daha açık biçimde ortaya çıkmaktadır.

Tek tek ele almadan önce, genel yapıları içinde, birbirlerinden büyük farklılıklar göstermediği sanısına karşın, ayrıntılarda kendi yerlerini belirleyeceklerini de söz konusu etmiştik. Elbette, genel politik sorunlar karşısındaki tutumları büyük ayrıntılar getirmeyecektir. Yaklaşım farklılıkları dışında, Anayasa ve toplumsal devlet anlayışının dışında davranmaları zaten olanaksızdır. Yaklaşımlarında da, ister istemez lider ve yönetici kadrolarının özellikleri ağırlık taşıyacaktır.

Bizi ilgilendiren, liderlerle yönetici kadroların yaklaşım düzeyi ya da kişilikleri değildir. Her parti, kendisine güç sağlayan kaynakların tutumuna göre bir durum almak zorunluluğunda olduğundan ilk yaklaşım ne olursa olsun, zaman içinde kaçınılmaz bir biçimde, müşterilerinin taleplerine uygun bir yapıya oturmaya koşuludur.

Yine geçen hafta, genel anlamıyla, sağ ve sol seçmen potansiyelinden söz ettiğimiz gibi, bir de merkez güç oluştuğunu belirlemiştik. Ekonomik programları, en kesin biçimde partilerin konumunu bu noktada belirleyicidir. Denenmemiş ekiplerin, ilk çıkışları kendi adaylıklarının belirtisidir. Denendikçe, uygulama ve yaşamın istenci karşılığındaki tutumları açıklık kazandıkça, durum aydınlanacaktır. Ne var ki, şu anda seçimlere girebilecek düzeye gelen partilerimiz, koşulların gereği bir geçmişe sahip değildirler. Bunun karşılığında, seçmenimizin geçmişini değerlendirmek için, geçen hafta yaptığımız yorum gereği, soldan sağa bir açılım göstermektedir. Elbette bu açılımda, ortamın yerini de vurgulamak koşuluyla

Sağdaki, yani, her türlü ekonomik girişimin özel kişiler ya da özel kişilere ait şirketler tarafından yapılmasını isteyen görüşün adayı Ana-Parti'dir. Programı gereği, devlet, altyapı yatırımları dışında, hiçbir ekonomik girişimde bulunmamalıdır. Altyapı yatırımlarının suyu da, çok yatırıp, çok kazanacak özel teşebbüsün kârlarından vereceği vergilerle düzenlenecektir. İlk bakışta XIX. yüzyıl liberalizminin bir modeli gibi görünen öneri, daha çok Rooswelt'in, New-Deal'inden esinlenmiştir. XIX. yüzyıl kapitalizmi, devletin salt yasal düzenlemelerle yetinmesini isterdi. Yasal düzenlemeleri de, kapitalist sınıfın temsilcileri yaptığına göre, çıkarılacak her yasa ve uygulanacak her yürütme, egemen sınıfın çıkarları doğrultusunda tutulabilirdi. XX. yüzyılda, yeni soluklar kazandığı varsayımı içindeki kapitalizm, devlete biraz daha düzenlemeci bir tutum tanımaktadır. Ana-Partinin tanıdığı da o kadardır. MDP ise, Ana-Parti'den aynı zamanda ekonomik gücün devletin elinde olması yüzünden bir parmak ayrılmaktadır. Ne yapalım. Devlet tekellerinin büyük gücü, boynumuzu büküyor derecesine, özel sektör adına, devlet tekellerinin rantını paylaştırmayı öngören bir programla ortaya çıkmaktadır. Ona göre devlet, özel sektörün yapamayacağı işleri kotarmalı, yapabileceklerini ona bırakmalıdır. Bu genel görüş, son kırk yılın filmini bir kez daha oynatmaya dönük ve yönetenlerin alışkanlıklarına en uygun olanıdır.

Halkçı Parti ise, ekonomik gücü elinde tutan, devletin yeni yeni girişimlerinin yanına, kârlılık oranı yüksek alanlarda bir de halk kesimini ekleyerek devletçiliğe ağırlık vermektedir.

Ana-Parti'nin koyu özel sektörcülüğüne, MDP'nin öyle de olur böyle de merkezciliğine karşı, özel sektörü yok etmeyeceğiz ama, devlet sektörünü daha da güçlendireceğiz diyen Halkçı Parti'nin programı, gerçekten mevcutların en soludur. Ancak, bütün bu oluşum, hazır müşterilerin taleplerini karşılamaya yeterli midir? Seçimlere katılmak zorunlu olmasa üstüne üstlük, Türkiye halkı, böyle kesintilerin ardından seçimlere gerekenden çok ilgi gösterme alışkanlığında bulunmasa, değişik talepleri de belirtmek görev olurdu. Ne var ki, müşterilerle adaylar, ortada olunca, kestirmeci yorumlara gitmek güçleşmektedir.

gınlaştırılması, tarım teşkilatının çiftçiye daha çok yaklaşacak şekilde düzenlenmesi, finansman için Ziraat Bankası dışında diğer banka ve kaynaklardan da yararlanılması ve bu arada tarımın gelişmesi için ilmî araştırmalar yapılması bu sahadaki hedef ve prensiplerimizi oluşturmaktadır.

Bunun için;
- — Devlet alımlarında çiftçinin alın terini karşılayacak gerçek bir taban fiyatı uygulamak,
- — Gübre, tohum, ilâç, araç ve gereç gibi girdileri zamanında ve kolaylıkla temin etmek,
- — Ülke çapında toprak analizleri yapmak, her toprağa uygun ürün ve tohumların vasıflı çeşitlerini tespit edip geliştirmek,
- — Başta radyo ve televizyon olmak üzere çeşitli yayın vasıtalarından yararlanarak çiftçimizi aydınlatmak,
- — Verimin düşmesine sebep olan erozyonu önlemek, verimi artırmak için büyük ve küçük sulama tesislerinin yapımına hız vermek,
- — Kuraklık, dolu, sel, don, haşere, salgın hastalık ve yangın gibi âfetlere karşı tarım sigortasını geliştirmek,
- — Tarım kesimine kredi veren T.C. Ziraat Bankası'nın ve Tarım Kredi Kooperatiflerinin kredi kaynaklarını artırmak, kredi ile ilgili formaliteleri azaltmak, ziraî kredi faizlerini düşürmek, kontrollü ve projeye dayalı kredi sistemini yaygınlaştırmak kararındayız.

Hayvancılık:

MADDE 30 — Hayvancılığımızın gelişmesi için hayvan mevcudunu artırmak, cinslerini ıslah etmek, hastalıklarıyla mücadele etmek, besiciliği teşvik ve genişletmek istiyoruz. Yapılacak araştırmalarla bölgelerimizin şartlarına uygun ve dış pazarlarda aranan verimli soyları tesbit edeceğiz. Çayır ve meraları koruyacağız.

Et ve Balık Kurumu'nu, vatandaşın ihtiyaçlarını geniş ve yaygın olarak karşılayacak şekilde düzenleyip geliştireceğiz. Özel sektörü bu konuda büyük küçük işletmeler kurmaları için teşvik edeceğiz.

Balıkçılık:

MADDE 31 — Üç tarafı denizlerle çevrili Türkiyemiz, balıkçılık bakımından büyük potansiyele sahiptir. Bu potansiyeli harekete geçireceğiz. Açık deniz ve tatlı su ürünleri dahil balıkçılığın teşvik edilip modernleştirilmesi ve ihracata dönük hale getirilmesi için gerekli tedbirleri alacağız.

Ormancılık:

MADDE 32 — Orman varlığımızın korunması, ağaçlandırılarak orman sahalarının genişletilmesi, bu sahaların işletilmesi, korunması, gözetilmesi, Devletin sorululuk ve tasarrufu altındadır. Bu konudaki gelişmeleri temin etmeyi Partimiz, millî görev sayar. Orman varlığımıza zarar verebilecek faaliyetlere ve tahribata müsaade etmiyeceğiz.

Artan nüfusun ve gelişen orman mamulleri sanayiinin doğurduğu talebin karşılanması ve orman ürünleri arz açığının kapatılması için, hızlı tedbirler getireceğiz.

Orman Köylüsünün Korunması:

MADDE 33 — Nüfusumuzun mühim bir kısmı, orman içinde ve orman civarında yaşamaktadır. Arazisinin yetersizliği ve parçalanmış olması gibi sebeplerle geçim sıkıntısı içinde bulunan orman köylüsünün, yaşadığı yerde, hayat şartlarını iyileştirmek ve kalkınmalarını sağlamak için, gerekli tedbirleri alacağız.

Köy Politikamız:

MADDE 34 — Bugün bile nüfusumuzun mühim kısımının köyde yaşadığı gerçektir. Köylümüzün kalkınması, Devletin temel görevleri arasındadır. Tarımı geliştirmek, üretim gücünü artırmak, hayat seviyesini yükseltmek için, bugüne kadar yapılan çalışmaları ve alınan mesafeyi daha ileriye götüreceğiz. Tarım ve tarım kredisi politikamız ve yeterli fiyat tesbitindeki kararlılığımız dışında, hür ve gönüllü kooperatifçilikle, kaliteli ürüne rağbete, köylümüzü özendireceğiz. Elektrik, yol, su, okul, öğretmen, sağlık ihtiyaçlarını belirli programlarla hızla gidereceğiz. Alt yapı ihtiyaçlarının tamamen giderildiği Türk köyü, milli hedefimizdir.

Tarım Ve Toprak Reformu:

MADDE 35 — Topraksız olan veya yeter toprağı bulunmayan, çiftçilikle uğraşan köylümüze Devletin toprak sağlamasını, sosyal politikamızın bir icabı sayıyoruz. Topraklandırmayı dar mânada toprak dağıtımı şeklinde değil, ziraî kalkınmamızı temin edecek bir politikanın bütünü olan tarım reformunun bir unsuru olarak anlıyoruz. Düzenli ve verimli işletmelerde mülkiyet emniyeti muhafaza edilecektir. Devlet elinde bulunup da verimli şekilde kullanılmayan toprakların, düşük verimle işlenen topraklardan belirli ölçülerin üzerinde bulunanların verimli halde işleyecek çiftçiye belirli ölçü ve şartlarla verilmesine taraftarız. Bu halde dahi toprağı dağıtıma tâbi tutulan verimsiz işletmelerin sahiplerine hakları gerçek bedel esası üzerinden ödenecektir.

Sanayi:

MADDE 36 — Sanayide piyasa ekonomisi sistemini, ortak pazara girip hazırlıkları dönemi için, dinamizm getirici bir unsur olarak kabul ediyoruz. İhracata dönük sanayiye ağırlık vereceğimiz gibi, gittikçe ağır sanayiye geçecek fakat diğer sanayi dallarını da ihmal etmiyeceğiz. Kalkınmanın ve refah Devletine erişmenin ancak sanayi yoluyla olabileceğinin tam şuuru içinde çalışacağız. Türk Sanayi mamullerinin, dış pazarlarda beğenilecek, kaliteli mallar olması için, gereken teşvik edici bütün tedbirleri getireceğiz.

Esnaf ve Sanatkârlar:

MADDE 37 — Esnafın, küçük tüccar ve sanatkârın Türk toplumunda orta sınıfın belkemiğini teşkil ettiğini iktisadî gelişmemizde olduğu kadar gündelik hayatımızda da vazgeçilmez temel unsur bulunduğunu millî birlik ve bütünlüğümüzün ve rejimimizin güvenilir bir uzvu olduğunu müdrikiz.

Küçük sanayiinin büyük sanayıce ezilmemesi için, büyük sanayii engellememek şartı ile, küçük sanayii koruyucu her türlü tedbiri alacağız. Küçük sanayinin daha iyi organize olması ve modernleşmesi için çalışacağız. Esnaf ve sanatkârlarımzın modern araç ve gereçlerle donatılmış işlerlerine sahip küçük sanayi siteleri ve çarşılar kurmaları, sosyal konutlara sahip bulunmaları için, teşebbüslerinde yardımcı ve gerektiği hallerde öncü olacağız. Usta ve çıraklık müessesesinin düzenlenmesi için yapılan ciddî çalışmalara devam edeceğiz.

Kredi dağılımında esnaf ve sanatkârlara âdil payın temin edilmesine bu maksatla Türkiye Halk Bankası'nın daha çok imkânlara kavuşturulmasına ve Bağ-Kur'un güçlendirilmesine önem verilecektir.

Şoför ve taşıt sahipleriyle ilgili yapı, kapasite, trafik, taşıma hacim ve sigortası gibi unsurlar bir arada düşünülerek ekonomik ve millî çıkarlara uygun bir taşıma modeli üzerinde duracağız.

Böylece Türk esnaf ve sanatkârları ile şoförlerimizi huzurlu ve güvenli bir hayat seviyesine ulaştırmak inanç ve hedeflerimizden biri olacaktır.

(Devamı 10. sayfada)

Vergilemenin ana prensipleri şunlardır:
—Vergiler sayıca az, basit, kolay anlaşılır olmalıdır..
—Vergiler adil, genellikle herkesin kolaylıkla verebileceği nisbette tutulmalıdır.
—Vergileme kurumlaşmayı ve yatırımları teşvik etmelidir.
—Vergileme israfı önlemelidir.

Madde 14 — ALTYAPI YATIRIMLARI

Enerji, kara ve demir yolu, liman, yurtiçi ve yurtdışı haberleşme; kara, hava, deniz ulaştırması gibi temel altyapı yatırımlarını devletin asli görevleri arasında telakki ederiz.

İktisadi ve sosyal kalkınmanın başlıca unsuru gördüğümüz bu yatırımların süratle gerçekleşmesini sağlamak hedefimizdir.

Kendini iktisadî olarak geri ödeme gücüne sahip projelerin devletin koyacağı esaslar çerçevesinde halkın iştirakıyla yapılmasının teşvik edilmesini faydalı buluruz.

Madde 15 — KÖY VE TARIM

Köylü memleketimizin efendisidir. Tarım hizmetleri zahmetli ve fedakârlık isteyen işler olduğu kadar; tarım ürünleri de iktisadî gelişme seviyesi ne olursa olsun, toplumun zarurı ihtiyaç maddeleridir.

Köylümüz sosyal yapımızın ana istikrar unsurudur.

Tarım üretimi ise iktisadî gelişmenin, özellikle sanayi sektörünün başlıca kaynağıdır.

Türkiye nüfusumuzun yarısı tarımla iştigal etmektedir. Milli gelirin dağılışı bakımından şehirlerde ve köylerde yaşayanlar arasında büyük fark görülmektedir.

Başta tarımın mekanizasyon olmak üzere muhtelif sebeplerle köyden şehire göçün önümüzdeki yıllar boyunca devam edeceği muhakkaktır.

Bu bakımdan tarım sektöründe hızlı bir gelişmenin sağlanabilmesi için ilkeler aşağıda belirtilmiştir:

—Başta yol, su, elektrik olmak üzere, köy ve şehir arasındaki altyapı ve medeni imkân farklılıkları giderilmelidir.

—Tarım ve tarıma dayalı sanayi ilişkileri üretim-pazarlama zinciri içinde bir bütün olarak ele alınmalıdır.

—Ormanlarımızda modern işletmecilik esasları uygulanması, orman ile orman köylüsü arasında iktisadi ilişkileri güçlendirecek tedbirlerin alınması gerekmektedir.

—Hayvancılığın ve buna dayalı et, süt ve diğer ürünler sanayi ile su ürünlerinin her yönüyle geliştirilmesi zorunludur.

—Tohumculuğun geliştirilmesi için gerekli bütün tedbirler ve teşvikler alınmalıdır.

—Gübre, tarım alet ve makinaları sanayi ve tarımsal ilâçlar konusunda yatırımlar tesvik edilmelidir.

—Yeraltı ve yerüstü sulama faaliyetleri hızlandırılmalıdır.

—Tarım ürünlerinde kalite ıslahı, standardizasyon ve ambalajlama konularına büyük önem verilmelidir.

Üretimin verimli bir şekilde yapılabilmesi için krediler yeterli seviyeye getirilmeli, teminat sistemi makûl esaslara bağlanmalı ve kolaylaştırılmalı; tarım ürünlerinin en iyi şekilde değerlendirilmesi için kredi ve pazarlama desteği sağlanmalıdır.

—Tarımda teknolojik gelişmenin ve iktisadî verimliliğin dikkate alınarak, çiftçi ailesi gelirinin aile başına ortalama millî gelir seviyesine yükseltilmesini öngören bir tarım reformunun yapılmasını faydalı buluyoruz.

—Teknoloji ve mühendislik bilgisinin memlekete kolay akışının temini

—Tarımsal araştırma ve yayın hizmetlerine ağırlık verilmelidir.

—Devletin köye ve tarıma hizmet veren kuruluşları aynı çatı altında toplanmalıdır.

—Tabiî şartlar ve afetler dolayısıyla çiftçinin uğradığı zararların telâfi edilmesini zorunlu görüyoruz.

Madde 16 — SANAYİ

Sanayi en hızlı gelişme potansiyeline sahip olan sektördür .Sanayileşme politikamızın esasını genel kaide olarak devletin doğrudan sanayi teşebbüslerine girmemesi, bunu millete bırakması teşkil eder. Devlet sanayileşmede teşvik ve tanzim edici bir rol oynamalıdır.

Sanayileşme politikamızın hedefi modern ve gelişmiş ülkelerin sanayileşme seviyesine erişmektir.

Sanayileşmenin verimli ve süratli bir şekilde realize edilebilmesi, yapısal değişikliği de içine alan bir programın uygulanmasını zorunlu kılmaktadır. Bu programın temel ilkeleri şöyledir:

—Sanayinin bütün yurda pratik ve gerçek ölçülerde yayılması için devletin altyapı ve hizmet yatırımlarını yapması,

—Sanayi tesislerinin düşük maliyette ve düzenli olması için organize sanayi bölgelerine önem verilmesi,

—Yatırımların ve ihracatın teşvik edilmesi,

—Sanayideki aşırı gümrük korumalarının makûl seviyelere getirilmesi,

—Kamu iktisadî teşebbüslerinin zaman içerisinde millete devredilmesi,

—Sanayide devlet tekelleri dahil, tekellerin kaldırılması,

—Enerji ve maden konularında gelişmenin hızlanması için fertlere ve fertlerin meydana getireceği kuruluşlara Devletin tesbit edeceği esaslar dahilinde yatırım ve işletme hakkı verilmesi,

—Dış yatırımların teşviki için karşılıklı menfaatları dengeleyen istikrarlı bir ortamın tesis edilmesi.

Madde 17 — HİZMETLER

Gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelerde millî gelirin yarısı veya yarıdan fazlası hizmet sektöründe teşekkül eder. Sosyal gelişmenin, tarımın ve sanayinin gelişmesi, hizmet sektörüyle doğrudan ilgilidir. İstihdamın en yoğun olduğu sektördür.

Ülke ekonomisinin dışa açılmasında, dış ödemeler dengesinin tesisinde, ihracat ve dış pazarlama ile birlikte dış müteahhitlik hizmetleri öncelik taşımaktadır.

İç ve dış ticaret, turizm, müteahhitlik, taşımacılık ve transit taşıma hizmetlerinin kolaylaştırılmasını ve geliştirilmesini sağlayacak tedbir ve teşviklerin alınmasını zorunlu görüyoruz.

Madde 18 — ESNAF ve SANATKAR

İktisadî ve sosyal bünyemizde, hizmet, üretim ve istikrar unsuru olarak esnaf ve sanatkârın önemli bir yeri vardır. Esnaf ve sanatkârlar emek ve sermayenin birleştiği, teşebbüs gücünün gelişmesi için tabiî şartların mevcut olduğu meslekler topluluğudur.

İktisadî ve sosyal yapımızın temel unsurlarından saydığımız esnaf ve sanatkârların kredi ve pazarlama imkânlarının, sanayi ilişkilerinin iyileştirilmesi; eğitim, bilgi ve teknik yardım yönünden güçlendirilmeleri, küçük sanayi sitelerinin geliştirilmesi, meslekî dayanışmayı teşvik edici tedbirlerin alınması gerekmektedir.

Sürecek

yaç maddelerinin üretiminde, dağıtımında ve genellikle ... ciyi koruyucu önlemler alır. Bütün devlet kesimin ürettiği malları tüketiciye veya üreticiye doğudan ulaştırmak üzere bir dağıtım ve pazarlama örgütü satış yerlerini yaygın şekilde kurar.

EKONOMİDE ÖZEL KESİM:

Halkçı Parti'nin uygulayacağı ekonomik politikaya göre özel kesim, bu programla belirlenen kurallar ve çerçeve içinde, girişimci ve yapıcı gücüyle ülke ekonomisinin gelişmesine ve toplumun rafehına katkıda bulunacaktır.

Kurallar ve çerçeve:

— Ekonomik gelişmeyi hızlandırırken toplumsal adaleti yaygınlaştırmak,
— Ekonominin dışa bağımlılaşması ve kişilerde toplanan ekonomik gücün dengesiz siyasal etkinlik kazanmasını önlemek,
— Doğal zenginlikleri koruyarak değerlendirmek
— Toplumda gösteriş tüketimi yerine yaygın tüketim eğilimini geliştirmek,
— Ve ekonomiye devletçe, toplum yararına yön verilebilmesini sağlamak amaçlarına yöneliktir.

Bu amaçları benimseyen ve bu amaçlara uygun kurallar içinde toplumsal sorumlulukla çalışan bir özel kesim, topluma güven verebileceği gibi, Sanayii toplumuna geçiş sürecinin çetin aşamalarında kendi güvenliğinide etkin biçimde sağlamış olur. Halkçı Parti'nin, bu anlayışla özel kesim için izliyeceği tutumun ögeleri şunlardır:

—Özel girişimciliğin spekülatif kazanç alanlarından veya gelişmeye yeterince katkıda bulunmaksızın yüksek kazanç sağlayan alanlardan caydırılarak, sağlıklı sanayileşme çabalarına yönelmesi sağlanacaktır.

— Devlet, programda belirlenen kurallar ve çerçeve içinde özel kesimin, plan amaçlarına uygun sanayi yatırımları yapabilmesi için güven verici ve özendirici bir ortak oluşturmaya çalışacaktır.

— Devlet tekelinin bulunmayacağı veya devletin, ulusal güvenlik ya da toplum yararı nedeniyle ağırlık taşımayacağı alanlarda özel kesim yatırımları kolaylaştırılacaktır.

— Özel kesim içinde sanayicilerin ayrı örgütlenmeleri sağlanacaktır.

—Özel kesim sanayicileri ve yapımcıları dış satım ve dış alımlarını aracısız yapmak üzere örgütlenmeye özendirile cektir.

— Özel kesimın yatırımları ile ve dış ekonomik ilişkilerle ilgili işlemler kolaylaştırılacak ve hızlandırılacaktır.

— Özel kesim, araştırmacılığa, ülke koşullarına uygun teknolojiler oluşturmaya, dünyadaki ekonomik eğilimleri daha yakından izlemeye ve sürekli yapay desteklere ihtiyaç duymaksızın dış pazarlara açılabilmek için gerekli atılımları yapmaya özendirilecektir.

HALK KESİMİ:

Halkçı parti, çalışan halkın tasarrufu ile bir araya gelerek veya ortak kuruluşları ve kooperatif biçimindeki örgütleri eliyle yapacağı yatırımlardan kuracağı, plan amaçlarına ve ilkelerine uygun küçük ve orta işletmelerden oluşan Halk Kesimi ile ve devlet desteği ile ekonomide yararlı bir sektör oluşturulacağına inanır.

B PLANLAMA:

HALKÇI PARTİ, ekonomik kalkınmada devletin işe el atmasını zorunlu görmesi yanında, bu müdahalenin gelişi güzel yapılmaması gerektiği inancındadır. Devletin kişi ve toplum refahını yükseltebilmesi, uygulamaya konulan kalkınma planlarının amacı ve yöntemidir. Halkçı Parti devletin, kalkınmadaki öncülüğünü ancak bu yolla gösterebileceğini ve gerçekleştirebileceğini kabul eder. Başarının ancak, sürekli bir planla ve rasyonal bir çalışma ile sağlanabileceğini, rasyonallik ilkesinin ise, planlamanın doğuş ve varlık nedenlerinden biri olduğuna inanır.

Plan, Demokratik katılmaya en geniş olanağı verecek şekilde oluşturulmalıdır. Bunu sağlamak üzere Devlet Planlama Teşkilatı Kamu kuruluşları dışında İşçi Sendikaları ile, tarım alanındaki Halk Kooperatifleri ile ve kendi kendini yöneten Devlet kesimi işletmeleriyle sıkı ve sürekli işbirliği içinde çalışacaktır. Ayrıca özel kesim temsilcisi kuruluşların ve gelişmeye katkısı bulunan tüm çevrelerin görüşlerini almaya, ihtiyaç ve eğilimlerini saptamaya özen gösterecektir.

Planda, geri kalmış bölgelerin ve yörelerin olanak eşitliğine kavuşturulması, kaynakların bunu sağlayacak biçimde yönlendirilmesi temel ulusal amaçlardan biri olacaktır, ve genel ulusal gelişme planı çerçevesinde bu bölgelerin ve yörelerin gelişmesini hızlandırıcı bölge planlamasıda yapılacaktır. Bu anlayış içinde Doğu ve Güney Doğu Anadolunun tüm olarak geliştirilmesi, bu bölge ekonomisinin ülke ekonomisi ile bütünleştirilmesi ve Orta Doğu ile ekonomik işbirliğimize geniş katkıda bulunabilecek ve bundan öncelikle yararlanabilecek duruma getirilmesi gözetilecektir.

C) SANAYİLEŞME İLE TARIMSAL GELİŞMENİN UYUMLULUĞU:

Çağımızda gelişmenin tek yolu hızla sanayileşmektir. Bununla beraber, Sanayileşmenin Tarım dikkate alınmaksızın gerçekleştirilmeye çalışılması da Türkiye gerçeğine uygun düşmez. Zira, Türkiye, tarıma elverişli geniş topraklara sahip, nüfus artış hızı yüksek ve geçimini tarımdan sağlamak zorunda kalan insan sayısının fazla olduğu bir ülkedir.

HALKÇI PARTI, ülkede tarımın ihmal edilmesi halinde sanayileşme için yeterince iç kaynak yaratılamayacağı, halkın beslenme durumunun sağlıklı bir düzeye ulaştırılamayacağı görüşündedir. Ayrıca her tip makina, teknoloji ve zirai ilaçlamanın bizatihi sanayiin birer ünitesi olmaları sebebi ile aslında tarımın sanayiden soyutlanamayacağı bu vesile ile de kalkınma planlarında her iki faaliyet alanının bir paket halinde ele alınması gerektiği inancını taşır.

D— DIŞ EKONOMİK İLİŞKİLER:

Ekonomik kalkınmanın gerçekleşmesi her şeyden önce sermaye birikimine bağlıdır. Gelişmekte olan ülkeler gibi Türkiye de bu birimi sağlayabilmek için önce kendi öz kaynaklarını kullanmakla beraber, çeşitli dış yardım kuruluşlarının maddi desteğini de aramak durumundadır. Bu gün gelişmiş ülke ler bile Dünyaya açılmak, uluslararası ekonomik ilişkilerini genişletmek zorunda kalmaktadırlar. Bu bakımdan mevcut uluslararası ekonomik ilişkileri sürdürmek, ayrıca milli çıkarlar açısından faydalı görülecek diğer yeni ilişkilere de yö nelmek Halkçı Parti'nin ana ilkelerinden biri olacaktır.

Halkçı Parti, dış ekonomik ilişkilerinde çağın bu gerçeklerini göz önünde bulundurmakla beraber, bağımsızlık ilkesinin zedelenmesine de azami özen gösterecektir. Uluslararası ekonomik işbirliğinin sürdürülmesi sırasında Halkçı Parti:

1- Dış ekonomik ilişkileri sanayi toplumuna geçişi engelleyici nitelik ve nicelikte olmayacak şekilde düzenler.

2- Dış ekonomik ilişkiler içinde bir ülkeye ya da bir gruba kayıtsız şartsız bağlanmak gibi bir işleme başvurmaz.

3- Doğal kaynakların değerlendirilmesinde ulusal egemenliğimizi sınırlayıcı bağlantılara girmez.

4- Dışardan bilgi alış verişi, patent hakkı ve teknoloji alımını, yurtta kurulacak yabancı ana paralı şirketlere tercih eder.

5- Yabancı ana para ile kurulacak ortaklıklarda ise karar ve yönetim yetkisini devletin elinde tutmasını öngörür.

6- Gelir ve döviz kaçakçılığını azaltıcı önlemler alır.

(Sürecek)

SATRANÇ

Hazırlayan: **SERDAR ÇELİK**

Dünya Şampiyonu **Anatoli Karpov**'un (32) en büyük rakibi olarak gösterilen vatandaşı (SSCB) **Garri Kasparov** (20), Nicsic (Yugoslavya)'te yapılan uluslararası büyükustalar turnuvasını keskin ve atak oyunuyla rahatça kazandı. Karpov hariç Dünya'nın en iyi oyuncularından 15'inin katıldığı bu turnuvadan Kasparov'un en parlak partisini analizli olarak veriyoruz:

Kasparov - Portisch
Vezirhint

1.	d4	Af6	19.	Fxh7+	Şxh7
2.	c4	e6	20.	Kxd5	Şg8
3.	Af3	b6	21.	Fxg7! **(f)**	Şxg7
4.	Ac3	Fb7	22.	Ae5	Kfd8 **(g)**
5.	a3	d5	23.	Vg4+	Şf8
6.	cxd5	Axd5	24.	Vf5	f6 **(ğ)**
7.	e3 **(a)**	Axc3	25.	Ad7+	Kxd7 **(h)**
8.	bxc3	Fe7	26.	Kxd7	Vc5
9.	Fb5+	c6	27.	Vh7	Kc7
10.	Fd3	c5	28.	Vh8+	Şf7
11.	0-0	Ac6	29.	Kd3	Ac4
12.	Fb2 **(b)**	Kc8	30.	Kfdl	Ae5
13.	Ve2	0-0	31.	Vh7+	Şe6 **(ı)**
14.	Kadl **(c)**	**Vc7!? (ç)**	32.	Vg8+	Şf5
15.	c4 **(d)**	cxd4	33.	g4+	Şf4
16.	exd4	Aa5	34.	Kd4+	Şf3
17.	d5!! **(e)**	exd5	35.	Vb3+	terk **(i)**
18.	cxd5	Fxd5			

a) Genç Sovyet oyuncusunun bu varyanttaki analizlerde payı çok fazla. Genellikle o burada 7. Vc2 oynuyor. Eğer siyah 6...exd5 oynasaydı, beyaz 7.g3! ile karşılık verirdi. Örneğin: 7...Fd6 8.Fg2 0-0 9.0-0 Ke8 10.Fg5 Kasparov-İvanov, 1981.

b)12.e4 Kc8 13.Fe3 cxd4 14.cxd4 0-0 15.Ve2 Aa5 16.Kfel!? Kasparov-Grospeter Graz 1981, devam yolu daha az olanaklar veriyor.

c) Bu durum Browne-Ribli, Surakarta/Denpasar 1982'de oluştu. Ribli 14...cxd4 oynadı. Fakat Browne çok etkin bir yol seçti: 15.exd4! Aa5 16.Ae5 Ff6 17.f4 g6 18.c4 Fg7 19.d5!! exd5 20.f5!! d4 21.fxg6 fxg6 22.Axg6! Ke8 23.Vh5 Fe4 24.Fxe4 Kxe4 25.Vf5! ve beyaz kazandı.

ç) Portisch'in hazırlamış olduğu teorik yenilik.

d) Kasparov durumu doğru yargılıyor. Portisch belkide 15.e4? Aa5 16.d5 c4! bekliyordu.

e) Çok kuvvetli. Eğer 17...Axc4 18.Ve4 g6 19.Fxc4 Vxc4 20.Ve5 f6 21.Vxe6+Kf7 22.Kcl ile beyaz rahatça kazanır.

f) Dahice bir hamle. Beyaz bir taşa karşılık kuvvetli bir saldırı elde ediyor.

g) Siyah 23. Vg4+ ve sonra Kd7 hamlelerine savunma aramak zorunda. Örneğin: 22...f5? 23.Vh5 Kf6 24.Vg5+ Şh7 25Kd4 ve beyaz kazanır.

ğ) Siyah ne oynamalı? Eğer 24...Fd6 25.Vf6! (Tehdit 26.Ag6+) Fxe5 (zorunlu, aksi halde 25...Şg8 26.Ad7! ve Kh5, Kg5+ var.) 26.Kxe5 şimdi siyah mat tehditi yüzünden vezirini vermek zorunda.

h) Tekrar zorunlu. 25...Şf7 26.Vh7+ Şe6 27.Kel+ Şxd5 28.Ve4+ Şd6 29.Ve6 mat, veya 25...Şg7 26.Kel! yollarında siyah hemen kaybediyor.

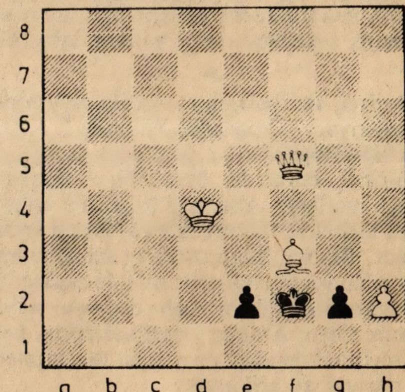
ı) 31...Şf8 32.Kd8+.

i) 35...Vc3 36.Kld3+ Axd3 37.Vdl mat, veya 36...Vxd3 37.Kxd3+ Axd3 38.Vxd3+ Şxg4 39.Vg3+ ve Vxc7.

Problem—1

L. Loşinski

Express Wieczorny 1954

Beyaz oynar, 3 hamlede mat eder.

"Kara Şarkılar" apaydınlık bir ozanı muştuluyor

SÜLEYMAN YAĞIZ

"*Kara Şarkılar*"(x), Hüseyin Haydar'ın ikinci şiir kitabı. Bugüne değin hiçbir şiirini okumamıştım Haydar'ın... İlk şiir kitabı "*Acı Türkü*"yü de okuyamadım.

"*Kara Şarkılar*"ı okuyunca, doğrusu çok üzüldüm!... Çünkü Haydar'ın, tanışıklığımızın olmasına ve karşılaştığımız kimi zamanlardaki kısa süreli şiir üzerine konuşmalarımıza karşın, beni bu denli saracak şiirlerin ozanı olduğunu bilmiyordum.

MIRILDANARAK OKUYAMADIM

"*Kara Şarkılar*"ı bir gece geç "vakit" okumaya başladım. Oldukça yorgun ve uykusuzken... Ama öyle bir sardı ki beni, sesli sesli okudum. Göz uçlarıyla ya da mırıldanarak okuyamadım bir türlü!... O günkü rahatsızlığım ve yorgunluğum nedeniyle zaman zaman kısılan sesimi zorlayarak da olsa, sesli sesli okumada direndim. Haydar,

"Sararan yüzleri bir bir öpen
***Dudaklarım, kuruyor deli sözlerden*"** (s.9)

derken, bunu ben göz uçlarıyla okuyamazdım...

HİÇBİR SÖZ...

Salt bu iki dizesi değil tabii. Hemen her dizesi sardı beni Haydar'ın...

Hüseyin Haydar, "*Gece Konuğu*" (s.20) adlı şiirinin bir yerinde de şöyle diyor:

"Kara duvarlar keser önümü
Üstünde kardeş kanları
. . .
***Hiçbir söz avutamaz beni!*"** (s.21)

"*Kırık Şiir*"inde (s.28) de, "*Yangın yüklü bir yağmurum/Çöller bile sevmez beni*" (s.28) diyen Haydar, "*Kara Düğün*" (s.52) adlı şiirinin bir yerinde de şunları söylüyor:

"...Sen onu seçtin
Afide, sana naylon sütyenler
getirdi; arabasıyla gezdirdi
seni. Ben, altına yattığımız
gürgenlere baktım ağladım.
Dolandım gece gündüz, deliler
gibi: fırıldak oldum dere
***ağızlarında...*"**(s.53)

ADANMIŞ BİR YÜREĞİN ÖZGÜN SESİ

Yukarıdaki hiçbir dizeyi özenle seçip almadım buraya. Notlarıma şöyle baktığımda, gözüme ilk çarpanlardır bunlar. Biraz daha özen gösterseydim, kuşkusuz başka güzel dizeler de alabilirdim.

Onun için rahatlıkla şunu söyleyebiliyorum: "*Kara Şarkılar*", apaydınlık bir ozanı muştuluyor... Becerikli uyaklar, sıkmayan biçimler ve bu biçimler içinde daha bir güzelleşen içerikler... Yerli yerine oturtulabilen ve hiçbiri sırıtmayan imgeler... Sıcak bir anlatım... Ve bir adanmış yüreğin genç ve özgün sesi...

SAYISAL İMGELER...

Hüseyin Haydar'ın dikkatimi çeken bir

Kaçıp kurtulmak ister
İçimde kalan bıçak

Bir zamanlar acının
Göğsümde unuttuğu!

Kaçıp kurtulmak ister
Toy bıçağı Acının...

Acılar bana dostlar
Bir yürek ilacıdır!

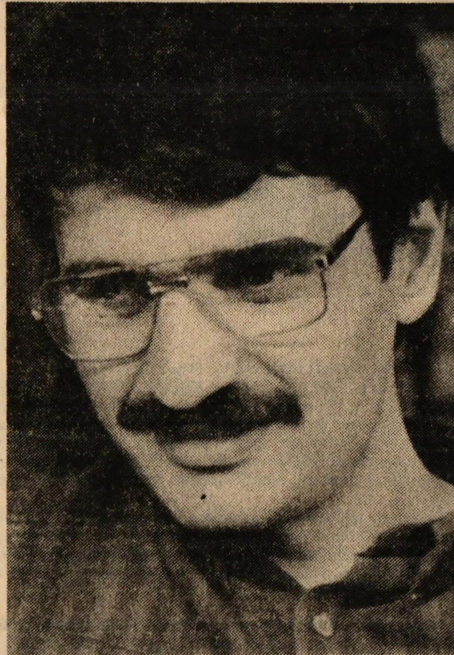
özellikle vurgulamak için söylüyorum. Bunlardan bazıları şöyle:

" YEDİ kere bayıldım
Gece gören olmadı
Ayaküstü can verdim
. . . .
Su içmeye kalkmıştım.
Uykumun ortasında" (s.87)
x x x x x
ALTI öpüşte yarattım seni!
Başlangıçta karanlık bir gölgeydin
...

Erkal Yavi

Girdim gecelere YEDİNCİSİNDE" (s.92/93)
x x x x x
"Geçtim DOKUZ kan kemerin altından
...
DOKUZ şarkı sundum sana
...
DOKUZ kargı gibi kana
Sitem ve bakıştan DOKUZ kara kargı!" (s.97)
x x x x x
"Kara şarkıların kumral kızı
Ey ON İKİ nehri saçlarında taşıyan
Geçmedi yıllardır yürek sızısı" (s.98)

Nazım Timuroğlu

Hüseyin Haydar

Görünür bana kararan DOKUZ deniz"
(s.118)
x x x x x
"Dokuz deniz geçtim geldim
Açacak mısın kapını
...
Hiçbir söz aldatamaz beni
KIRK BİN kitap birden inse" *(s.20)*
x x x x x
"ON Trabzon gecesi
Üst üste ON karanlık
Koşarım sana doğru
Bir tutam öpüş için
Çılgın dudaklarına" (s.39)
x x x x x
"İKİ İKİZ kelebek
Çözdü düğmelerini" (s.58)
x x x x x
"YÜZ ELLİ BİN damla düştü sakallarıma
İpince bıçağıyla yardı karnımı gece
...
ÜÇ gün bekledim bir ağacın altında
Kara bir sabah oldu ÜÇ günden sonra" (s.66/67)

HER YANIYLA SEVDİĞİM ŞİİRLER

Ben şiiri, bir okuyucu olarak üçe ayırırım. Özetle şöyle:

—Hiçbir yanıyla hiç sevmediğim şiirler,

—Sevmememe karşın genel ölçülere göre güzel olan şiirler,

—Her yanıyla sevdiğim şiirler.

Ancak bir yazar, bir eleştirici olarak, "*sevmememe karşın, genel ölçülere göre güzel olan şiirler*"le, "*Her yanıyla sevdiğim şiirler*"in bir değerlendirmesini yaparken, haksızlık etmemeye özen gösteririm.

Gerçi, "her yanıyla sevdiğim şiirleri" anlatırken, daha bir coşkulu olurum ama, "sevmememe karşın genel ölçülere göre güzel olan şiirleri" anlatırken de o türdeki şiirlere ve onların ozanlarına karşı saygısızlık etmemeye çalışırım.

Sadece ve sadece "*Kara Şarkılar*"ıyla şiirlerini tanıdığım Hüseyin Haydar'ın ise,

Fransa'da yeni yapıtlar ve yazın

TOZAN ALKAN

Yahudi sanatçılarından pek azı İbranice yazıyor. Bayan Dora Teitelboim işte bu pek azlardan ve çağdaş Yahudi ozanlarının en ünlülerinden biri. Ozanın şiirlerini Ratimir Pavlovic Fransızcaya çevirdi. Betik "Tansığın Anahtarları" ismiyle Nouvelles Editions Latines yayınlarından çıktı. 118 sayfa, ederi 45 frank. İsteme adresi: Les cles du miracle, de Dora Teitelboim. Traduction de Ratimir Pavlovic. Nouvelles Editions Latines, Paris.

Şiirlerden bir örnek:

GECELER
Geceler: Kara, uzun giysili kadınlar
belleğimin yolunda.
ağır adımlarla yürüyen dallar
tabutlar ardında.
Onlarladır ibranice şiirim, bu piç.
Yolculuğa çıkmış gökyüzünde ay:
yaldızlı gondol
ve yıldızlar: Boğulmuşların gözleri.
Ben,
her yerde "piç",
her yerde "yabancı".

Ozanın Fransızcaya çevrilmiş üç şiir betiği daha var. "Rüzgâr bana ibranice söylüyor" en tanınmış olanı. Alain Bosquet betiğe değgin şunu yazıyor: "Söylevden kaçınan içli ve yumuşak şiirler."

ROMAN

Daha çok yaz sezonuna uygun romanlar yayınlandı. Pek fazla sanat değerleri olmadıkları için bunların bir listesini vermekte yarar görmüyorum. Bu arada ciddi yapıtlar da çıktı. Başlıcaları şunlar:

André Stil, ***L'HOMME DE COEUR,*** Grasset, 222 sayfa, 49 frank.

Le plus meconnu des romans de Stendhal, ***"LUCİEN LEUWEN".*** Ph. Berthier, A.M. Bijaoui-Baron, M. Crouzet, Sedes-C.D.U. yayınları, 153 sayfa, 82 frank.

QUATRES ETUDES SUR "LUCİEN LEUWEN". Michel Couzet. Sades-C.D.U. yayınları, 144 sayfa, 80 frank.

STENDHAL ET L'ALLEMAGNE Edition Nizet, 236 sayfa, 149 Frank.

"LE ROUGE ET L'OR." Jean Français J.C. Lattès yayınları ,259 sayfa 70 Frank.

DOM CASMURRO. Yazarı 1839-1908 yılları arasında yaşayan Brezilyalı romancı Machado de Assis. İsteme adresi: Dom casmurro, de Machado de Assis, traduit du brézilien par Anne- Marie Quint. Ed. A.-M.Metaillié.

ÖYKÜ

Meksikalı romanca Carlos Fuentesin dört öyküsünü Céline Zins, ispanyolcadan, fransızcaya çevirdi. Eseri Gallimard yayınevi bastı. 167 sayfa, ederi 55 Frank. İsteme adresi: ***"Les Eaux Brulées,*** de Carlos Fuentes, Gallimard, ccll. "Du Monde entier". "Yanık Sular'ı oluşturan öyküler, gerçekçi bir yalınlıkla yazılmış. Öykülerde Meksika'nın sızısını, ayrıcalıkların korkunç kayıtsızlığını duyurmak için Carlos Fuentes seviyi ve sızıyı, bilinci ve körlüğü bilgece bir potada yoğuruyor. Meksika'da şiddet kör ve ortak güçlerin bilinçli ya da bilinçsiz kurbanları olan kimseler için bedava bir kurtuluş oluyor. Yoksulluğu, başıboşluğu, terkedilmişliği unutmak için kolay bir günah çıkarma yolu oluyor." — CLAUDE COUFFON.

LES ***MEMOİRES DES FEMMES.*** Christiane Germain ve Christiane de Panegieu. Sylvie Messinger, 285 sayfa, 75 Frank.

SALUT MAMAN. Patrick Marlin. Denoél, 143 sayfa, 48 Frank.

İNCELEME

Gerçeküstücülüğün kurucusu André Breton ve arkadaşları 1951 ekim 1953 ocak arası, anarşist federasyonunun güncesi Libertair'e "gerçeküstücü teskereler" verdiler. José Pierre'in derlediği bu yazılar Plasma Yayınevi tarafından ***"GERÇEKÜSTÜCÜLÜK VE ANARŞİ"*** adıyla basıldı. 245 sayfa olan betiğin ederi 65 Frank. İsteme adresi: Surréalisme et Anarchie, de José Pierre, coll. "En dehors",Ed. Plasma.

Paz'ın ***"GÜLME VE GÜNAH ÇIKARMA"*** isimli, güzel sanatlar, dilbilim, antropoloji, bilim ve tarih üstüne incelemeleri. 250 sayfa, 85 Frank. "Açık ve parlak bir anlatımla yazılmış olan bu incelemelerin en başta iki niteliği zeka ve bilinçliliktir. —Marcel Niedergang, isteme adresi: Rire et Penitence, d'Octavio Paz. Gallimard.

ELEŞTİRİ

Romancı George Sand'ın yapıtlarının eleştirisi için 1981'de Cerisy 'de uluslararası tartışma düzenlenmiştir. Eleştiri metinlerini Sedes yayınevi bir betikte topladı. 190 sayfalık betiğin ederi 82 Frank.

ÖDÜLLER

Languedoc Akademisi Sekizinci Büyük Ödülün duyurusunu yaptı. Yarışmaya ancak Languedoc bölgesinin romancıları ve tiyatro yazarları katılabiliyor. Yapıtların son on yıl içinde yayınlanmış olması gerek.

KISA KISA

Hazırlayan: Selim Bulut

SEÇİLMİŞ OYUNLAR I
Arnold Wesker
Adam Yayıncılık-1983
Mutfak, Dört Mevsim, Tacir
Türkçesi: Gönül Çapan, Berin Cumalı, Ali Taygun
(Oyun, 308 s, 450 lira)

Günümüz İngiliz Tiyatrosunun önde gelen temsilcilerinden Arnold Wesker'in değişik dönemlerde yazdığı üç başarılı oyununu bir araya getiren bu kitapta onun güç kaynağının köklü bir insan sevgisi ve emek saygısı olduğunu kolayca görebiliyoruz. Bu soylu kavramların inançsız ve kötü niyetli bir dünyada her gün rezil edildiğini görsek bile, çevremizde bu kavramların vazgeçilmez güç kaynakları olduğunu kanıtlayan insanları ve davranışları tanıyabilmemiz biraz da Wesker gibi sanatçıların çabalarıyla gerçekleştiğini söyleyebiliriz. Wesker bu zengin kaynağa hiçbir zaman yüz çevirmediği, yalın ve içten olmaktan korkmadan karmaşık sorunlarla boğuşmayı göze aldığı için gelişen ve olgunlaşan bir yazar olarak önemini koruyor.

ALTERNATİF BÜYÜME STRATEJİSİ
İktisat Politikası Yazıları
Asaf Savaş Akat
İletişim Yayınları - 1983
128s.

Prof. A. S. Akat'ın bu ikinci kitabı. Birincisi yazılmış en kapsamlı ve içerikli ders kitaplarından biri olan İktisadi Analiz'dir. Analiz'den sonra, öğrencileri ve okuyucuları, oradaki düşünce ve önerilerin bir bölümünü "Alternatif"de daha özgül bir biçimde bulacaklar.

Alternatif, ithal ikameci ve ihracata yönelik (devletci ve monetarist) politikalara alternatif bir stratejiyi içeriyor. Hatta şimdiye kadar Türkiye'de uygulanan iktisat politakalarına da alternatif.

Altı makaleden oluşan kitap, Akat'ın espirili dilini ve açıklığını yansıtıyor. Hatta şüphe uyandıracak ölçüde açık.

Bazı kitaplar belirli kesime seslenir ve kesin yargılarla donanmış sonuç bildirir. Alternatif, bunların tersine okuyucuların önüne sorun koyan ve tartışma açan bir kitap.

SINAVA SINAVA

başka yanı da sayısal imgelere çok fazla yer verişi...

Yadırgadığım için söylemiyorum. Tersine, oldukça başarılı kullanılan bu imgelerin Haydar'ın şiirine değişik güzellikler verdiğini

x x x x x

"Yüzünü görürüm
Görünür bana kabaran ON BİR nehir

Yüzünü görürüm

dan biri olduğunu rahatlıkla söyleyebilirim...

(x) Hüseyin Haydar, Kara Şarkılar, Şiir, Yazko Yayınları, 250 TL.

Asım Bezirci'nin "Nurullah Ataç"ı

N.YILDIRIM

Eleştirmen Asım Bezirci'nin birinci basımı 1968'de çıkan **"Nurullah Ataç"** adlı inceleme kitabının bu yıl ikinci basımı yapıldı (1). Kitabın ikinci basımından önce Bezirci onu yeniden işlemiş, geliştirip genişletmiş...

Bilinir: Nurullah Ataç'ın, "Edebiyatın yenileşmesi, çağdaşlaşması, beğenice yükselmesi, yerleşmiş kalıplardan, eskimiş görüşlerden ayrılması" ile eleştirinin yaygınlaşmasında, okur ve yazarlarımızın, onun sorunlarıyla tanıştırılmasında oldukça emeği vardır. Ne acı ki, Ataç'ın bu konumu uzun yıllar doğru dürüst değerlendirilememiştir. Ataç, düşünce yapısı, kişiliği, sanat ve eleştiri anlayışıyla gereğince incelenememiştir. Yazınımızdaki olumlu ya da olumsuz etkileri nesnelce ortaya konamamıştır. Gerçi, bu konuda değişik yazarlarca birtakım çalışmalar yapılmıştır. Ama bu çalışmalar, ya duygusallıkla (aşırı övgü ya da yergi doğrultusunda), tıpkı Ataç'ın öznel/izlenimci tutumuyla sürdürülmüş, bu yüzden de onu okura gerçek kimliğiyle tanıtamamıştır.

Dolayısıyla, yazınımıza büyük katkıda bulunmuş, uzun süre onu etkilemiş ve yönlendirmiş bir yazarın ürünleri yeterince değerlendirilememiştir. İşte, Ataç'ı sevdiği anlaşılan Asım Bezirci'nin kitabı, bu boşluğu geniş ölçüde doldurmaktadır. Gerçi, onun kitabı da Ataç'ı bütün yönleriyle ortaya koymuyor. Yalnızca yaşamı, kişiliği, eleştiri kuramı ve yöntemi ile eleştiri ve eleştirmen üzerine yazılarını kapsıyor. Bezirci bunu şöyle açıklıyor: "...Ataç'ı bir yanıyla değil, bütün yanlarıyla incelemeliydim. Nitekim, başlangıçta amacım buydu. Ama, sonradan, bunun tek kişinin üstesinden gelemeyeceği kadar büyük bir iş olduğunu anladım..." (S. 13)

Bu yüzden, Bezirci, incelemesini Ataç'ın "eleştiri anlayışı" ya da "eleştiri kuram ve yöntemi"yle sınırlamış. Ataç'ı bu açıdan evrim süreci içinde incelemiş. Bu sürecin eksenini de Ataç'ın kuram ve yöntemi oluşturuyor. Böylece, Ataç'ın kişiliği, düşünsel doğrultusu, yapısı, yazınımızdaki seçkin yeri daha belirgin biçimde ortaya çıkıyor. Gerçi, evrim sürecinin ayrıntılarına fazlaca inilmiyor, öbür alanlardaki yönelimlerine yeterince değinilmiyor, ama O'nun ana doğrultusu derinlemesine gösterilip değerlendiriliyor. Kitapta, Ataç'ın kişiliği, yaşamı, yararlıkları, eserleri, çevirileri yer almıyor değil; ama bunlar bile yukarıda sözü edilen doğrultuyu belirtmeye, zenginleştirmeye yarıyor daha çok.

★

Bezirci, söz konusu süreci iki ana döneme ayırıyor: "Öznelcilik Yolunda", "Nesnelciliğe Doğru".

Birinci bölümde öznelcilik yolundaki Ataç'ı inceliyor. Ataç'taki öznelcilik anlayışının kişisel ve kültürel kaynaklarına kadar iniyor. Bezirci, bunu, Ataç'ın sanatçı olma özlemine ve giderek eleştiride de sanatçılığı savunmasına bağlıyor. Daha doğrusu, bu yorumunu hem Ataç'ın kendi sözlerine, hem de sevip etkilendiği yazarların düşüncelerine dayanarak açıklıyor.

Bunu yaparken, Ataç'ı çağından, çevresinden soyutlayıp tek başına ele almıyor. Tersine, onu, ortamı içinde ve bu ortamla ilişkileriyle; sevdiği, etkilendiği, yazarlarla birlikte ele alıyor. Başka bir deyişle, Ataç'ı, çevresi ve çağı içinde inceleyip değerlendiriyor. Ataç'ın düşüncelerinden yola çıkarak, onun gibi düşünen yazarları da sıraladıktan sonra, geçersizliği anlaşılmış bu düşünceleri yargılıyor. Onların dayancasızlığını sergiliyor. Öznelci (eleştiriyi sanat, eleştirmeni de sanatçı sayan) görüşlerin yazınımıza, eleştirimize getirdiği olumsuzlukları da gösteriyor. Kuramsal olarak öznelciliğe (bu arada bireyciliğe, tekbenciliğe) karşı çıkarken onun uygulama alanında doğurduğu sakıncaları da - yazınımızdan örnekler vererek- belirtiyor.

★

Bezirci, ikinci bölümde, sonradan "nesnelliğe yönelen" Ataç'ı inceliyor. Onun nesnellikten ne anladığını, temel eğilim ve yöntemlerinin ne olduğunu topluca ortaya koyup eleştiriyor. Bu eğilim ve yönelimin, kuram ve uygulama yönünden yeterince gelişmediği, zenginleşmediği, örnek alınacak düzeye ulaşamadığı sonucuna varıyor. Ama, yalnızca, sonuç bildirmekle yetinmiyor. Ulaştığı sonucu geniş araştırma ve çözümlemeleriyle ayrıntılara inerek doğruluyor.

Nurullah Ataç

İzlenimciliğin (aslında öznelciliğin) sakıncalarını, olumsuz yönlerini somut örneklerle ve Ataç'ın kişiliği ile yazılarındaki çelişik belirtilerle yansıtıyor. Öznel/izlenimci anlayışı nesnel/bilimsel görüşün ışığında ciddiyet ve saygıyla inceliyor. Bu davranış, Bezirci'nin en belirgin, ödün vermez tutumudur. Kuramsal düşünceleriyle uygulamasının uyumlu, tutarlı bir bütünlük oluşturması; üstelik, geniş araştırmalarla, çözümlemelerle, incelemelerle beslenmesi, Ataç'ın kültürel yaşamımızdaki gerçek kimliğinin gereğince belirlenmesine yol açıyor.

Bezirci, yapıtını hazırlarken, ikili bir işlev üstlenmiş: Yalnızca, Ataç'ın öznel/izlenimci bir eleştirmen olduğunu söylemek ve bu yargısını kanıtlamakla yetinmiyor. Aynı zamanda, öznel/izlenimci eleştirinin eytişimsel özdekçilik açısından bilgi ve değer kuramına göre çözümlemesini de yapıyor. Ataç'ın eleştiri ve eleştirmenlikle ilgili görüşlerinin incelenmesinde saygıyla beslenen bir derinlik, genişlik görüyoruz. Soruna özgün (orijinal) yaklaşımlarda bulunuyor. Bu niteliklerde O'na eleştiri alanımızda özgün ve ayrıcalıklı bir konum kazandırıyor.

Dolayısıyla Bezirci'nin görüşlerine katılmazlık edemiyoruz. Onunla birlikte, biz de, nesnel/bilimsel eleştiriye yakınlık duyuyoruz. Kendine özgü yeni görüşler, yaklaşımlar, açılımlar getirilmesi; bunun da karşıt görüşlerin bir arada sunulup tartışılarak; yanlış olanın bile saygıyla çözümlenip değerlendirilmesi nesnel/bilimsel eleştirinin geçerli bir seçenek olarak öne sürülmesi yapıtın önemini daha da artırıyor.

Bezirci, kitaba, Ataç'la ilgili genişçe bir "Kaynakça" koymuş. Ayrıca, onun "eleştiri ve eleştirmen üstüne yazılar"ının derlenip kitaba alınması da çok iyi olmuş. Ataç'ın bu konularla ilgili olup da eserlerine girmeyen yazılarını arayıp bulmak, okur için büyük bir sorundur. Üstelik, bu yazıların derlenmesi, Bezirci için de, onun yargıları için de yararlı olmuştur. Nitekim, Ataç'ın eleştiri üstüne ilk yazısını okur okumaz Bezirci'nin değerlendirmelerinin, ulaştığı sonuçların, verdiği yargıların doğruluğunu, haklılığını hemen anlıyoruz.

★

Yazımızı sonuçlarsak: Ataç'ın dil ve yazınımızda, eleştiri ve deneme alanımızda, sanatsal ve düşünsel yaşamımızda büyük etkinliği olmuştur. Yazık ki bu etkinlik, özgünlükçü olmasına karşın bireycilikten; usçu olmasına karşın öznelcilikten kurtulamamıştır. Son döneminde, nesnelciliğe yönelmiş, ama onun çağdaş ölçüt, kuram ve ilkeleriyle bütünleşememiştir. Böyle olması da doğaldır. Çünkü, Ataç'ın benimsediği dünya görüşü, bağlandığı toplumsal grup onun daha ileri gitmesine ayakbağı olmuştur. Öyleyken, Ataç, gününün toplumsal ortamı içinde yenilikler peşinde koşmuş, fakat onu kökten değiştirmeye yönelik bir davranış içine girememiştir.

Bütün bu yargılara nasıl mı ulaştık? Yazınımızda öznelci eleştiri anlayışıyla nesnelce hesaplaşan; eleştirimizde dönemeç niteliği taşıyan **"Nurullah Ataç"** adlı kitabı okuyup bitirdikten sonra... Bezirci'nin bu kitabı Türk eleştirisinin kilometre taşlarından biridir. Eleştirimizin oluşmasında, kabuğunu çatlatarak açılıp serpilmesinde, bilimsel bir temele oturtulmasında onun önemli bir işlevi vardır.

*(1) Asım Bezirci, **"Nurullah Ataç"** (yaşamı, kişiliği, eleştiri anlayışı, yazıları), 1983, Varlık Yayınları.*

ÇIKTI !

SINAVA DOĞRU'ya Abone olun...

✓ 30 sayı için / 2.250 TL. yerine 1.800 TL. ödeyin

✓ *Bir kitap armağanı kazanın*

✓ Okul kooperatifleri, kantinleri ya da 25'in üstündeki toplu abonelere bir özel indirim daha: 30 sayı 1.700 TL.

✓ *SINAVA DOĞRU aboneleri*
Üniversite giriş sınavını kazanınca kartınızın fotokopisini yollayın:
25 başarılı abonemize 20 biner TL. eğitim yardımı

✂- -

SINAVA DOĞRU | SINAVA DOĞRU Türkocağı Cad. 39/41 Cağaloğlu-İstanbul

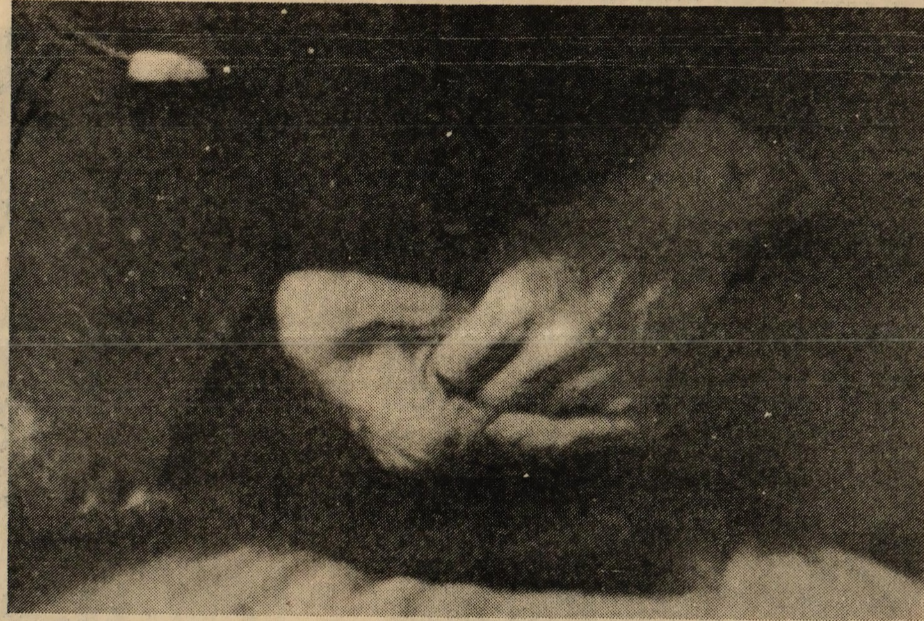
(Bu bölümü doldurun, kesin, yollayın)

Adı, soyadı: ....
Adres: ....

1.800 TL.'yi .... sayılı posta havalesiyle/pul olarak gönderdim. Makbuzu ektedir. 30 sayısını adresime göndermenizi rica ederim.

İmza

Romain Rolland - Jean Christophe

Romain Rolland, bütün ömrünce büyük davalara, inançlara bağlı bir düşünce ve sanat adamı olarak idealistti. Ama hiçbir zaman metafizik düşünceli idealistlerden olmadı. Ona göre dünyada tek bir kahramanlık vardı: Dünyayı olduğu gibi görmek ve sevmek...

Rolland, Stefan Zweig ile (1933)

"Jean Christophe sözle yazılmış bir senfoni, çağdaş düşüncelerin bir freskidir." Stefan Zweig

HAYATİ ASILYAZICI

1886 yılının eylülünde, Fransa'nın doğusundaki küçük Clamecy şehrinin lisesinin yönetimi, öğrencilerden ikisinin Paris'teki iki yüksek okulun giriş sınavını kazandıklarını duyuruyordu: bunlardan biri l'Ecole Normale supérieure'e girmeyi başaran Romain Rolland'dı. Clamecy'deki bir noterin oğlu olan 20 yaşındaki genç, önce bu okulun felsefe bölümünü seçmişti. Ne var ki bu bölümdeki öğretime egemen olan resmi idealist anlayışı beğenmiyordu. Tarih-Coğrafya bölümüne geçti.

R. Rolland'ın kültürünün ilk kaynağı aile çevresiydi. O bunu şöyle anlatır:... *"Daha çocuk yaştanberi benim gerçek okulum lise değil. Ama büyük babamın kitaplığıydı. On beş yaşıma gelmeden, orada bulduğum kitaplardan Corneille'i, Schiller'i, Shakespeare'ı okudum. Bunlara Don Kişot'u, Bin bir gece masallarını da eklemelidir."*

Romain Rolland'a annesi daha küçük yaşlarında, müzik sevgisini kazandırmıştı. Piyano'da Mozart'ın, Beethoven'ın, Bellini ve Rossini'in yapıtlarını çalarak bu büyük sanatçıların dünyasını tanımıştı.

Romain Rolland ailesinden yalnız kültürünün temelini kazanmakla kalmamıştı. Ahlâk anlayışı da aile yaşamından kaynaklanıyordu. Ahlâk gücünü nereden edindiğini soran bir yazara şu yanıtı vermişti: *"Önce her zaman onurlarına dinsel bir anlayışla bağlı olan, paraya ve gösterişe sırt çevirmiş olan büyüklerimden".*

1889 Tarih agrejesi olarak yüksek öğrenimini bitiren R. Rolland bir burs kazanarak Roma'ya gitti. Buradan, Fransız Araştırma Merkezindeki incelemelerin ürünü olarak bir kaç tez hazırladı ve yayınladı.

Fransa'ya döndükten sonra önce Ecole Normale'de sonra da Sorbonne'da müzik tarihi dersleri vermeye başladı. Öğretmenlik görevi sanat yolundaki çalışmalara engel olduğu için, ayrılarak kendini tamamıyla yazılarına verdi.

Beethoven sevgisi nasıl müzik sevgisini yaratmışsa, Shakespeare'e olan ilgisi de onda piyesler yazma isteğini uyandırmıştı. *"Tragedies de la foi"* adı altında topladığı piyesleri yayınladı. Ne var ki bunların sahnelenme niteliği yoktu. İçlerinden sahneye konulanlar da başarı kazanamamıştı. Soyut bir insanlık, kurtuluş ve yükseliş amacı güden bu piyeslerin halkı eğitici bir rolü olamazdı. Bunun için Romain Rolland bir "Devrim Tiyatrosu" kurma yolunda çalışan genç sanatçılara destek oldu. Büyük Fransız Devrimi'nden esinlenen piyesler yazdı: *Aklın zaferi, Danton, 14 Temmuz, Aşk ve ölüm oyunu, Robespierre.*

Romain Rolland bir kaç büyük sanatçının yaşam öyküsünü de yazmıştı. Ona bu konuda yapıt vermeyi Gorki önermişti. Bu öneri R. Rolland'ın içinde bulunduğu yaşam koşullarına da uygun düşmüştü. Uğradığı acıların hayal kırıklıklarının baskısı altında ezilmemek, yeniden güç kazanabilmek için yalnız sanat dehalarıyla değil, insanlık sevgisiyle de büyük olan insanların düşünce ve duygu dünyasına girmeyi amaçladı Bu amacını şu üç yapıtla gerçekleştirdi: *Beethoven, Michel Ange , Tolstoy.*

Maksim Gorki ile (1935)

Aragon ve Elsa Triolet ile (1936)

Romain Rolland bütün ömrünce, büyük davalara, inançlara bağlı bir düşünce ve sanat adamı olarak idealistti. Ama o gerçek dışı ham hayallere kapılan metafizik düşünceli idealistlerinden olmadı hiçbir zaman. O bunu şu sözleriyle anlatır: *Hayattaki yoksulluklara ve ruh zayıflıklarına bakmaktan çekinen ödlek idealizmden nefret ederim. Tumturaklı sözlerin yarattığı ham hayallere kapılmaya eğilimi olan bir halka kahramanlık yalanı söylemek alçaklıktan başka bir şey değildir. Dünyada tek bir kahramanlık vardır: dünyayı olduğu gibi görmek ve sevmek."*

Romain Rolland yazarlık alanındaki büyük gücünü romanlarında göstermiştir: *Jean-Christophe* (10 kitap) (1904-1912), *Colas Beugnon* (1913), *Pierre et Luca, Clérambault* (1920), *La'ame enchanteé* (4 kitap) (1922-1930)

R. Rolland'a gerek Fransa'da, gerek dünyada ün kazandıran *Jean-Christophe* (*) oldu. Yazar, kitaba adını veren kahramanın sanat ve yaşam kaygılarını şu 10 kitapta anlatır: "Gün Doğarken *(L'Aube)*, Sabah *(Le Matin)*, İlk Gençlik *(l'Adolescent)*, İsyan *(La Révolte)*, Panayır *(La Foire sur la place)*, *Antoinette*, Evde *(Dans la maison)*, dostlar *(Les Amies)*, Kutsal Ateş *(Le Buisson Ardent)*, Yeni gün *(La Nouvelle Journeé)*.

Bu nehir romanın ilk üç kitabında Beet...

...nı etkileyerek yer almışlardır. Bunların başında Olivier gelir. Bu tip gerçekten alınmış gibi görünmemektedir. Romanı inceleyen eleştirmenlerin kanısına göre R. Rolland, Olivier'in kişiliğinde kendini yansıtmak istemiştir. Romanda kadın kahramanlarda büyük bir yer tutar: Minna, Sabin, Ada, Jacqueline, Françoise, Anna, Grazia... Bunlardan Minna ilk gençliğin eşiğinde sevdiği ve kendisini acı bir hayal kırıklığına uğratmış olan genç kızdır. Yaşamının daha ileriki yıllarında. Jean Christophe bu kadınlardan kimine platonik bir duyguyla, kimine sarsıntılı coşkulu bir aşkla bağlanmıştır. En son sevgilisi Grazia, romanın sonlarında ateşli, ince, derin kültürlü bir genç İtalyan kadın olarak yer alır. Christophe'un acılar, umutsuzluklar içindeki sarsıntılı yaşamında Grazia bir kurtuluş, bir dertlerden arınma simgesi olur.

Jean-Christophe, gerçekleri dile getirmekle kalmayarak okuyanlara insan sevgisini, barış ve kardeşlik tutkularını, en büyük çaresizlikler içinde bile yaşama cesaretini aşılayan büyük bir düşünce ve duygu kaynağıdır. Bunun yanı sıra müzisyen, sanat tarihçisi olarak da Romain Rolland, en lirik duygularla birlikte, derin bir kültür anlayışını da sergilemiştir. Özellikle Jean-Christophe'u Grazia ile birlikte İtalya'da yaşadığı günlerin izlenimleri çok canlı, renkli, unutulmaz tablolardır.

Romana değeri veren şeylerden biri de Romain Rolland'ın Jean-Christophe'un ve Olivier'nin ağzından yaptığı eleştirilerdir. Özellikle XIX. yıl sonrasının XX. yüz yıl başın-

Şairlerin güçbirliği

KEMAL SÜLKER

Cumhuriyet'in X. yıl marşını en güzel okuyan genç yarışmasını izlerken öğretmenimiz Mahmut Ali, çok sevinçliydi. İlkokulların son sınıf öğrencileri ile ortaokullardan seçilen gençlerin Antakya Lisesi'nin konferans salonunda birbirlerini kollayarak marşı uyum içinde söylemeleri gerçekten çok başarılıydı.

Bu beraberlikten sonra marşı tek başına okuyup yarışmayı kazanmak isteyenlere sıra geldiğinde Tarih öğretmenimiz, Müzik hocamıza söyle demişti:

"Bu solo yarışmasını bıraksak daha iyi olacak. Çünkü tek'lik marşın anlayışına karşı gelmek olur."

Antakya Lisesi disiplin sorumlusu öğretmen Cevri Civelek sormuştu:

"Niçin? Biz marşın metnini şiir olarak okuyanlar arasında yarışma açmıştık."

MahmutAli hocamızın yanıtı şu olmuştu:

"Cumhuriyet'in Onuncu Yıl marşını iki şair birlikte yazmış. Biri Faruk Nafiz Çamlıbel, birisi de Behcet Kemal Çağlar. Şairlerin güçbirliği yaptığı bir marşı koro halinde okumak Cumhuriyetin ilkelerine de, şairlerin tutumuna da uygun düşer. Tek tek yarışma bu marş veya bu şiir için ayıp olur."

Faruk Nafiz'i şair olarak biliyordum. Ama Behcet Kemal Çağlar adını belki duymuşluğum vardı, ama hiçbir şiirini okuduğumu anımsamadım. Hatay'a Türkiye'de yayımlanan dergi ve gazetelerin bir bölümü geliyordu. Bunlardan aldığımız olurdu. Edebiyata merak saranlarımız azdı. Hüseyin Cemil, Ahmet Nami, Tayfur, bir de ben. İlk bir araya gelişimizde Mahmut Ali'nin sözlerini aktardım ve sordum:

"Marşı yazan iki şairden hangisini daha çok beğeniyorsunuz?"

Hüseyin Cemil *"Faruk Nafiz aşk şairi olarak ün yaptı, beş Hececi'nin en önde geleni oldu, yurt sevgisini şiirde anıtlaştıran, piyesinde kahramanları erkekçe konuşturan, coşturan ilah gibi yükseldi."*

Ahmet Nami, Behcet Kemal'i tanımıyordu. Tayfur ise Şair Behcet Kemal'i Erciyes'le ilgili bir şiiriyle tanıdığını söylemişti.

Doğrusu, Tayfur'un sözlerine inanmamıştık. Oysa, o, anımsadığı şu dizeleri okudu:

Bana senin kevenin çiğdemi unutturur
Akbaşın, aksakalın dedemi unutturur,
Hürriyetin eşimi, odamı unutturur,
Ölüm, sana gelmektir beyazları giyerek.

Kimimiz güldü bu şiire. Ama Behcet Kemal Çağlar'ı tanımıştık. Faruk Nafız'i ise saygıyla anıyorduk. Aşk şairiydi, kahramanları erkekçe konuşturuyordu. Hüseyin Cemil, Faruk Nafiz'den bir kaç dizeyi okumaya başladı:

Gurbet beni muttasıl çekiyordu kendine
Yol, hep yol, daima yol... Bitmiyor düzlük gene
Ne civarda bir köy var ne bir evin havali
Sonum ademdir diyor insana yolun hali.

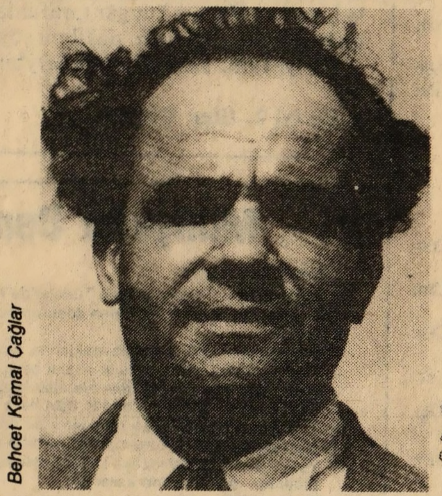
1933 yılının anılarıydı bunlar. 1934'te Kabataş Lisesi'nin 1. sınıfına girdiğim gün Suriye Pasaportu taşıyordum. Hatay, Suriye'ye bağlı "Müstakil İskenderun Sancağı" diye biliniyordu. Sınıf arkadaşlarım Suriye'yi Araplardan oluşan bir memleket bildikleri için beni de Arap sayıyorlardı. Türkçe dersine ince uzun, kıvırcık saçlı, yakışıklı bir öğretmen girince, sıra arkadaşım Haluk Müdi, yavaşcacık *"Faruk Nafiz"* deyiverdi. Şiirlerini severek okuduğumuz bir şairin öğretmen olarak karşıma çıkması beni heyecanlandırmıştı. İki yıl öğretmen olarak bize çok şeyler öğreten Faruk Nafiz, sınıfımızın en sevilen hocasıydı. Sakacıydı, güler yüzlüydü, ciddiydi, konusunu kitaba, nota bakmadan anlatır, her soruyu yanıtlar, başkaları gibi geçiştirmezdi.

Ağdalı konuşan arkadaşımız Mustafa'yı *"Gel bakalım Babıâli"* diye derse kaldırırdı. Şimdi çocuk doktoru olan Mehmet'e *"Kefeş, tahtaya gel"* derdi. Mehmet, ara sıra kestirir, başı öne düşerdi. Kefeş'in ne olduğunu çoğumuz bilmiyorduk. İslâm tarihinde *"Yedi Uyurlar"* varmış. Bunlardan birisinin adı Kefeştetayyuş'muş. Bizim derste uyuyan Mehmede onun için Kefeş diyormuş.

Bir gün bileşik kelimeler konusunda örnek sorduğu (şimdi avukat doktor) arkadaşımız Kutbettin'i *"Kalk bakalım Tahtelbahir"* diye sınava çağırdı. Kutbi, Denizaltı diyecekken Tahtalbahir dediği için Faruk Nafiz ona günü geçmiş sözcükle takılırdı.

1934-1935 yılları hece şiirinin gerilediği, özgür koşuğun şahlandığı yıllardı. Nazım Hikmet'in şiirleri elden ele geçiyor, A. Cevad'ın, Orhan Seyfi'nin Nazım Hikmet hakkındaki küçük kitapları sınıflarda konu ediliyordu. Faruk Nafiz, bu ilgiyi görünce şöyle demişti:

"Nazım, şiirde çok başarılı, Aydınlık dergisinde ben de onunla şiir yayınladım. Fakirlerin Ölümü adlı şiirimi Nazım çok beğenmişti. Ama yıllar ilerleyince Nazım'ın inançlarına katılmadım, karşılaşınca selamlaştık, eski günleri anımsadık, Meseret'te oturup konuştuk."

Behcet Kemal Çağlar

fot. Ara Güler

Sınıf arkadaşlarımızdan bir *"Densiz Orhan"* vardı. Sordu:

"Neler konuşmuştunuz?"

Faruk Nafiz hiç kızmadı, *"anlatayım"* dedi ve anlattı: *"Mütarekede edebiyatla uğraşanlarımız nedense hep Anadolu yakasını sever, Moda'da, Şifa'da toplanırdık. Reşat Nuri, Selami İzzet, Salih Zeki, Fahri Celal, ben, bir de Haşim, bu Haşim Ahmed Haşim değildi, Haşim Nahitti. Bize göre daha genç olan bir edebiyat heveslisi vardı ama, şiir yazdığını biliyorduk. Bu da Nazım Hikmetti. Bizi saygıyla dinlerdi. Mehtaplı gecelerde dalgınlaşırdı, söylendiğine göre Şükûfe Nihal'le aralarında gönül macerası vardı."*

Densiz, bu sırada parmak kaldırıp sormaz mı: *"Siz de âşık mıydınız?"*

Faruk Nafiz, güldü, biraz kızardı ama, yanıt da verdi:

"Evet âşıktım, Bedra adlı bir kıza. Bedra asıl adı değildi. Bedriye'ydi. Ama şairliğimiz Bedriye'yi daha mevzun, daha ahenkli Bedra'va dönüştürmüştü. Nazım da, ben de o sevdalardan kısa sürede vazgeçtik."

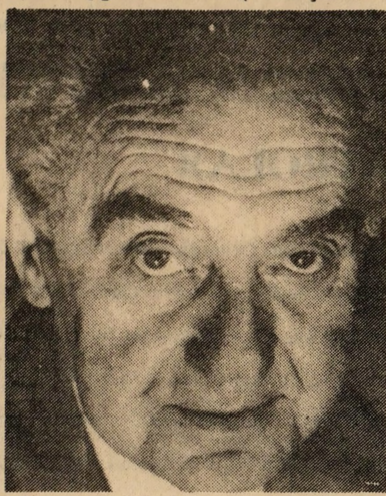
Bu kez ben sormuştum:

"Nazım'la görüş ayrılığınız var ama, onu şair olarak sever misiniz?"

"Tabii, her yiğidin bir yoğurt yeyişi var, derler. Her şairin de bir sanat anlayışı olur, sonra Nazım büyük yenilik getirmiştir edebiyata, bana gelince, ben arkadaşlığını hiç unutmam, bir şiirini bana ithaf etmişti. Ben de birşiirimi ithaftan çekinmedim. O şiirini, sanırım "Gönülden Şikâyet" başlıklıydı... 1920'de yazmıştım. O da o yıl "Biz ve Deniz" şiirini, "büyük kardeşim'-mi, "büyük şair"mi ne, iyi hatırlamıyorum, böyle bir deyimle adıma ithaf etmişti şiirini. Benimki hatırımda; küçüğümüz olduğundan "Çok sevgili Nazım Hikmetciğime" demiştim.

Faruk Nafiz, gerçekten hoşgörülü, çok başarılı bir öğretmendi. Aruz ve hece ölçülerini iyi kullanırdı. 15 yaşında Peyam-ı Edebi'de imzası görüldüğünden beri kendine saygın bir yer açmıştı. 18 Mayıs 1898 doğumluydu ve 75 yaşında öldüğü vakit (8 Kasım 1973) arkasında en gerçekci yapıtını bırakmıştı: *Zından Duvarları..*

Pek çok şair gerçek bir dünyanın dışında yaşamıştı. Bireysel gönül ilişkileri, doğadan tad alma güçleri, yaşanmamış heyecanlar, yaşanmamış sevinçler ve kederler konu olmuştu bu tür şairlere. Faruk Nafiz'e ün yapan 1925-35 yılları ürünlerini Asım Bezirci, Atilla Özkırımlı, Hikmet Altınkaynak gibi yeni kuşakların usta eleştirmenleri incelerse yine de şiir konularının havada kaldığını sanırım saptarlar. Ama 1922'de Kayseri'ye edebiyat öğretmeni olarak gidişinin somut görünümü ve gerçek duyguları ilk kez şiirine yansımış ve ünlü *"Han Duvarlarını"* yaratmıştı.

Faruk Nafiz Çamlıbel

İktidar partisine karşıt bir örgütten 1946'da milletvekili seçilmiş ve dört dönem süren İstanbul Milletvekilliği sonunda Yassıada'da yargılanmıştı. O tutuklu aylarının, şiire yansıyan havası *Zından Duvarları*'ydı (1962).

Tutuklu günlerinin öfkesini şu dörtlüğe dökmüştü:

Bizi dünyada yakıp kendini Gayya'ya atan

Sana bizden gelemez, gelse de gufran talebi
Bilmiş olsaydı senin nâmına bir gün okunur,
O canım mevlidi yazmazdı Süleyman Çelebi.

Cumhuriyet'in X. Yıl marşını beraber yazdığı şair Behcet Kemal Çağlar, Faruk Nafiz'deki şiir inceliğini ve konu zenginliğini yapıtlarında gösteremedi. F. Nafız Tıbbıye'de okudu şair oldu: Behcet Kemal Yüksek Maden Mühendisi oldu, şiirin madenini keşfedemedi. Ama 1935-39 yılları arasında çok iyi bir Halkevi Müfettişi oldu, tek parti döneminin şairi olma yolundaki çabaları onu 33 yaşında Erzincan Milletvekilliğine yükseltmişti. 61 yaşında öldüğü vakit (24 Ekim 1969) 1932'de yayınlanan şiir kitabı *Erciyes'den Kopan Çığ*'daki şairlik düzeyini 1968'de yayımladığı *Battal Gazi Destanı*'nda da aşamamıştı. Manzum oyunları, gezi yazıları **(Hür Mavilikte)** fazla ilgi uyandırmadı ama, Atatürkçü haykırışta, polemikte, Atatürk'ün söylevlerini arıdile çevirmede başarılı idi. Nasıl yazdığını anlatışı, belki de dizelerindeki sığlığın nedenini de anlatır:

"İçime doğduğu zaman, hangi saatte, hangi koşullar altında olursa olsun, elime kalemi alır ve çoğu zaman bir çırpıda yazarım. Yazdığım sırada gürültüsüz ve manzaralı bir yer belki yazmamı hızlandırır ve kolaylaştırır.

Çamlıbel, mizah ve yergi türünde şiirler yazdığı halde, Behcet Kemal Çağlar yalnız Nazım'la polemik yapmak isteyen bir duyguya kapıldı ve birşiir yazdıysa da gülmece veya yergi alanında başka ürün veremedi. Buna karşın *yurt güzellemesi* yazdı, Bursa'nın düşünü dizelere döktü, *Eyüp'te Akşam*'ı şiirleştirdi. Afyon'un Kalesine seslendi, Ürgüp'te *Bağbozumu destanı*'nı kaleme aldı, Bor'da Çankırı'da geçen akşamları unutmadı ve bir kenti şöyle eleştirmek istedi:

Gençliğimi şevk ile çarmıhına gerdiğim
Yirmi iki yılımı yollarına serdiğim,
Her kaldırım taşında bir ayrı izim olan,
Bir zaman anamızdan daha çok bizim olan,
Sevdiğimden daha çok bana işlemiş şehir!..
Ey canımı okşamış, sarmış, dişlemiş şehir!

Görüldüğü gibi Behcet Kemal Çağlar, incelenmesi gereken bir şair. Ama, şiirin gizinin erişilemeyenine adım atmış şairlerin çok gerisinde kaldı. Bir dönemin manzum konuşan sözcüsü gibi yaşadı. Ankara için yazdığı bu şiirde uyak zorlaması, şairi gülünç duruma düşürdüğü oldu. Başkent olduğu yılların havasından uzaklaşan Ankara özlemini çeken şairin bu şiirinin son dizelerini aktarayım:

Park olmuş, tek başıma yıldız saydığım arsa.
Boynumu büke büke, toprağı sarsa sarsa
Pencerinin altında boşuna bu dolaşma!
Nerde o akşam sabah can evimde buluşma!
Gelirse ayda yılda bir gelir sıram benim.
Ele metres olmuşsun meğer, Ankaram benim..

Şiirde güçbirliği yapan Faruk Nafiz Çamlıbel'le Behcet Kemal Çağlar şiir düzeyinde de, yaşam yolunda da birbirinden çok ayrıydılar. Birbirini izleyen aylarda bu dünyadan göçtüler ama aralarında on yaş fark olmasına karşın Faruk Nafiz, Behcet Kemal'den daha genç kalmayı, daha çok Cumhuriyet anlayışının hoşgörüsüyle yıllarını geçirmeyi bildi. Şairleri konu yapan gülmece türü bir şiirinden (15.2.1936, Karikatür) birkaç beyit okuyalım:

Büyük Hâmid sevimli, kibar bir ihtiyardır,
İlk görüşte elini öper baban sanırsın.
Üstad Yahya Kemali görürsün iri yarı,
Çobanla boy ölçüşen bir kahraman sanırsın.
Nâzım Hikmet yürürken şiir okur arşınla,
Manalı söyler amma saçma sapan sanırsın.

Necip Fazıl diş biler adını anmayana,
Halit Fahri, içmeden başı duman sanırsın.

Faruk Nafiz kendisi için de şu iki dizeyi eklemişti bu gülmecesine:

Faruk Nafiz bahseder hep yanıp kül olmaktan
Kaldığına bakarsan canlı volkan sanırsın.

O volkan'ın alevinden, ışığından pay alanlar, on binlerce öğrencisi onu rahmetle anıyor.

---

hoven'in çocukluk ve ilk gençlik yıllarından esinlenmiştir Romaın Rolland. Daha sonraki kitaplarda, Gluck, Heandel, Wagner gibi büyük müzik ustalarının yaşam serüvenlerinden izler var. Romancı *"İsyan"*'ı yazarken Wagner'ın "Paris'te bir Alman" müzisyeni adlı uzun öyküsünden büyük ölçüde yararlanmıştır.

Romanda baş aktör rolündeki Jean-Christophe'un yanı sıra bir çok kişiler de olayların akışı içinde, ya da olayların akışında Fransa ve Avrupa'daki kokuşmuş çevrelerin, parayı üstünlüğün tekdeğeri sayan sahte ünlüleri, yeteneğini kısır amaçlar uğrunda tüketen sanatçıları acımasızca yermiştir.

Jean-Christophe, toplumsal ilişkilerinde başarılı olamamıştı. Ama o bir müzik sanatçısı olarak bıraktığı yapıtların, ölümünden sonra Beethoven'ın dediği gibi *İnsanların ruhlarını ateşlendireceğine* inanıyordu.

(*) Romain Rolland, ***Jean-Christophe,*** *(Türkçesi: Adnan Cemgil) üç cilt tam metin, Sosyal Yayınlar, İstanbul 1983.*

yazko YAYIN DÜNYASINDA EN ÖNDE

YENİ KİTAPLAR

KIYI
ERDOĞAN ALKAN
Şiir 150 lira

FAUST
GOETHE
Türkçesi: H.İzzettin Dinamo
Şiir 600 lira

SANDALIM KIYIYA BAĞLI
DİNÇER SÜMER
Şiir 150 lira

●

ES BE SÜLEYMAN ES
2. BASKI
SALİM ŞENGİL
Öykü 175 lira

YİRMİBEŞKURUŞA AMERİKA
NAİM TİRALİ
Öykü 175 lira

ŞARKISIZ DÜNYALARIN ORKİNOSLARI
AYHAN HÜNALP
Öykü 275 lira

DAĞ BAŞINDAKİ ÖLÜ
MUZAFFER HACIHASANOĞLU
Öykü 350 lira

DÜĞÜNCÜLER
CELAL ÖZCAN
Öykü 275 lira

PANAYIR - SUR
ADNAN ÖZYALÇINER
Öykü 275 lira

ÖLÜ BİR KADIN YAZAR
AFET ILGAZ
Öykü 400 lira

●

BAHARLAR AÇARKEN
V.B.IBANEZ
Türkçesi: Adnan Cemgil
Roman 400 lira

İZLANDA BALIKÇISI
PİERRE LOTİ
Türkçesi: Semih Tiryakioğlu
Roman 275 lira

NİKİ
T.DERY
Türkçesi: Barış Pirhasan
Roman 250 lira

ONBİNLERİN DÖNÜŞÜ
SAMİM KOCAGÖZ
Roman 450 lira

●

BİR AKTÖR HAZIRLANIYOR
STANİSLAVSKİ
Türkçesi: Suat Taşer
İnceleme 600 lira

●

Türkiye tek dağıtımı YADA

YADA Yayın-Dağıtım A.Ş. Dr.Şevki Bey Sok. No: 6/A Divanyolu/İst. Tel: 5207472

'Narayama Yolculuğu'

MEHMET TEPE

1983 Uluslararası CANNES film şenliğinde altın palmiye ödülünü alan Japon filmi **"Narayama Yolculuğu"** dört aylık beklentiden sonra nihayet Paris'in oniki sinemasında gösterilmeye başladı.

"Narayama Yolculuğu" Japon sinema yönetmeni Shohei İmamura tarafından tanınmış Japon yazar Shichiro Fukazawa'nın aynı adlı romanından sahneye aktarılmıştır. Yönetmen İmamura çok az da olsa yazarın "Kuzey İnsanları" romanından da alıntılar yapmıştır. "Kuzey İnsanları"ndan alınan kısımlarda eski Japon toplumundaki aile düzeninde ikinci erkek evlâdın ailedeki yeri konusu işlenir. Bu toplumdaki geleneğe göre ikinci erkek çocuk çok gülünç bir statüye sahiptir; cinsel ilişkiler ve ailede söz hakkı gibi. Öğrendiğimize göre Fukazawa'nın bu romanı "Kuzey İnsanları", 1957 yılında komik bir film olarak sinemaya aktarılmıştır. "Narayama Yolculuğu" da daha önce "Kabuki" tiyatrosu biçiminde (1957) sahneye uyarlanmıştır.

Biz şimdi esas konumuz olan Shohei Imamura'nın filmi "Narayama Yolculuğu'na gelelim. Fransız basınından öğrendiğimiz kadarı ile yönetmen Fransız seyircisine tanınmaktadır. Daha önce iki filmi gösterilmiştir; **"Böcek Kadın"** ve **"İntikam Benim"**. FUKAZAWA'nın romanı da Fransızcaya çevrilmiştir. Yönetmenin, "Le Monde" gazetesiyle yaptığı bir söyleşiye göre; şimdiye kadar gerçekleştirdiği filmlerin konusu kent insanlarının yaşamı olmuştur. Fakat her zaman çağdaş endüstri toplumunun öz kökeninden ayrılıp yabancı kültürlerin etkisi altına girmesini, Japon toplumunun kendi kendine yabancılaşmasını eleştirmiştir. Son filmi Narayama Yolculuğu da eski Japon toplumunda kırsal kesimde yaşayan insanları konu eder. Japon toplumunu gelenek, inanç ve yaşam biçimi ile ortaya koymaya çalışır. Filmde insanbilimci (antropolojik) ve folklorik öğeler önemli bir yer tutar. İnsan doğa ilişkileri ve insanın doğanın diğer canlılarıyla olan ortak yönlerinin özenle gösterilmesine dikkat edilmiştir.

Dağlar arasına sıkışmış dokuz on hanelik küçük bir Japon köyü, ekilebilir toprak oldukça kısıtlı. Köylüler olağanüstü koşullarda yaşamlarını sürdürebilmek için ellerinde bulunan bir avuç toprağın verdiği ürünü dikkatli ve ekonomik kullanmak zorundadırlar. Ailenin fazla kalabalık olmamasına özen gösterilir: Gereğinden fazla doğan erkek çocuk hemen yok edilmekte. İlk erkek çocuktan sonra gelen erkek çocuklara yaşasa bile evlenme hakkı tanınmamakta, çünkü bütün aile aynı çatı altında yaşamakta, evlilik sonrası gelin oğlan evine gelmektedir. Doğal olarak oğlan evinde nüfus çoğalmakta, bir de bunların çocuk sahibi olacaklarını düşünürsek!... Oysa kız çocuk için bu farklıdır; kız ergenlik çağına geldiği zaman baba evini terk etmekte, üstelik satılabilmektedir. Filmde yeni evli bir çift söyleşirken erkek hamile eşine "çocuğumuzun kız olmasını istiyorum, kız olursa öldürmek zorunda olmayız, üstelik satarız." Bütün bunlar doğa ve ekonomik nedenlerin dikte ettiği koşullardır. Bu koşullar zamanla gelenek haline dönüşmekte. Örneğin; bu koşullara uymayan ve gereğinden fazla çocuk yapan bir ailenin dramı sergilenir; Aile, olağanüstü koşullarda yaşamı sürdürebilmek için çalmak zorunda kalır, sonuç bütün köylüler toplanıp ailenin bütün fertlerini topluca canlı canlı toprağa gömerler.

Narayama yolculuğu filminin baş kişisi ihtiyar kadın ORİN'nin hikâyesi de bu nedenlerden kay-

göğüslemeye hazırlar. Fakat sağlığı yerinde olduğu için oğlunun kendini dağa götürmemesinden kaygılanmaktadır, onun için kendi dişlerini taşla kırar. Sonbaharla birlikte ihtiyar Orin'in evinde bir hareketlilik görülür, çünkü, Orin hazırlıklarını tamamlamak üzeredir. Bir yemek anında söz kışın nasıl geçirileceği konusuna gelince ihtiyar Orin: Ben bu kış olmayacağım, bir boğaz eksik olacak der. Böylece Orin gelenek ve göreneklere uyarak yeni doğacak bir bebeğe yaşama şansını verir. Ve bir sonbahar sabahı en büyük oğlunun sırtında Narayama'nın yolunu tutar. Fakat oğlu anasını bile bile ölüme terketme yanlısı değildir, fakat gelenek ve inanç'a boyun eğer ve anasını sırtında dağın tepesine kadar götürür orada bırakıp geri dönerken gözü hep geridedir. O anda yılın ilk karı düşmeye başlar hemen geri anasının yanına döner sanki onun fikrini değiştirmesini bekler, fakat ihtiyar kararlıdır. Anasından ayrılırken son sözü şu olur: "Ana şanslısın kar yağıyor" onun fazla acı çekmeden ölmesinden memnun gibidir. Onun tanrının sevgili kulu olduğuna inanır, bir gün kendisinin de oğlunun sırtında aynı yere varacağını düşünerek eve döner. Herkes ihtiyar Orin gibi değildir karşı çıkanlar da vardır; 70 yaşına geldiği halde

"Narayama Yolculuğu'ndan bir sahne

dağa gitmek istemeyen ihtiyarı oğlu elini kolunu bağlayıp uçurumdan aşağıya atar, bu onun görevidir.

Filmde çağdaş Japonyadan hiç bir görüntü yoktur. Yönetmen ve yazar sanayi öncesi insanların yaşamının, doğaya yabancılaşan ve her an bir savaşla yok olup gitmeyi bekleyen çağımız insanından daha acıklı olmadığını savunurlar.

TV'de bir çocuk programı

GÜLSÜM AKYÜZ

TRT 3 Ekim 1983'te yeni yayın dönemine başladı. Sunulan programların içeriği, Amerikan dizilerinin bolluğu başka bir yazının konusu. Burada görünüşte çok önemsiz görünen, gerçekte çok önemli olan bir başka konuya değinmek istiyoruz.

TV'nin görsel-işitsel bir kitle iletişim aracı olması nedeniyle insanların davranışlarını ne ölçüde etkilediği herkesçe bilinen bir olgu. En çok etkilediği kesim de kadınlar ve çocuklar. Bu yazının konusu çocuklar ve çocuk programları. Çocukların geleceğimiz olduğunu düşünecek olursak çocuk programlarının önemi bir kez daha ortaya çıkar. Bu programlar, çocuklara bilgi, gerekli davranış ve alışkanlıkları vermeye yönelik olmalı. Ayrıca seçilen konular, sunucular, örnek olaylar üzerinde titizlikle durulmalıdır. Çünkü çocuklar-tıpkı büyükler gibi- TV'de gördükleri konuşmaları, davranışları, belki de farkında olmadan yansılamakta, konuşma ve davranışları kendilerine örnek almaktadırlar.

Çocuk programlarının bu öneminin kuşkusuz TV yöneticileri de bilincindedir. Ayrıca öyle olması dileğimizdir. Ancak, çocuklara yönelik programları izlediğimizde bazen gereken titizliğin gösterilmediğini görüyoruz.

8 Ekim 1983'de TV'de bir çocuk programı yayınlandı. Bu programda eğitici-öğretici ya da eğlendirici öğelerin hangisinin işlenmek istendiğini anlayamadık. Üstelik bunlardan herhangi biri bile amaçlanmış olsa, program bu amaca ulaşamamıştı. İzlemeyenler olduğunu düşünerek biraz anımsatmak istiyoruz. Program ilginç olabilecek bir jenerikle başladı. Ancak ortadaki çocuğun eline tutuşturulan horoz figürünün ne anlama geldiğini kestiremedik. Programın yeni dönem için hazırlandığı düşünülecek olursa, ister istemez akla bunun bir siyasi partiye prim vermek olduğu takılıyor.

Programı, palyaço giysileri içinde, 2.5 yaşındaki bir çocuk gibi konuşmak için yırtınan biri açtı. Palyaçonun çocuk programında kullanılması ki kişilere kötü şakalar yapacaklarından söz etmiyoruz. Ancak kesinlikle etkilenenler de olacaktır. Çünkü tu TİP'i örnek diye TV sunmuştur çocuklara.

Eğitimde bazen olumsuz örnek gösterilerek de iyi sonuçlara varılır. Ancak bu her zaman uygulanan bir yöntem değildir. Genellikle çocuğun edinmesini istediğimiz davranış örnekleri ve olaylar gösterilir. Olumsuz örnekler çok ender olarak çocuğun karşısına çıkarılır. Oysa bakıyoruz TV, yeni dönemin ilk çocuk programında davranışları, kötü, konuşması kötü eciş bücüş bir yaratığı CİCİŞ adıyla çocukların karşısına çıkarıyor. Herhalde çocukları eğlendirmek için (!)

Program bununla da bitmiyor. Yapımcılar eğlencenin yanı sıra çocuklara bilgi de vermek istiyorlar. Bunun için iki palyaçoyu Taş Devri'nde gösteriyorlar. Bunu da dağınık saçlarından, üstlerindeki post giysi ve çizmelerle, çıkardıkları homurtulardan anlıyoruz. Sunucumuz açıklama yapıyor. "İşte ilkel insanlar, acıktıkları için yiyecek arıyorlar." Palyaçolar sonunda yiyecek bir şey görüyorlar. Ağaçta bir elma. Sonra bunu düşürebilmek için uğraşıyorlar ve bir tanesi sopayla elmayı düşürüyor. Bu arada sunucu bir bilimsel açıklama yaparak ilk insanın ALET KULLANDIĞINI söylüyor. Yani post giysiler içindeki insanlar, elmayı düşürmek için sopayı kullanınca İLK KEZ ALET KULLANMIŞ oluyorlar. O zaman çocukların aklına şöyle bir soru takılmaz mı? Peki insanlar sopayla elmayı düşürerek ilk kez alet kullanıyorlarsa, üzerlerindeki post giysileri ve ayaklarındaki çizmeleri nasıl yaptılar?" Yoksa yapımcılarımız, çocukların bu soruları soramayacak kadar dikkatsiz olduğunu mu düşünüyorlar? Bu arada bilgi verme sürüyor ve bir yanlışlık daha yapılıyor. Palyaçodan ilk insanlardan biri elmayı düşürünce tek başına yiyor. Sunucu bunu da şöyle açıklıyor: "Çünkü öteki emek harcamadı". Bütün kitaplarda ilkel topluluk insanlarının birlikte avlandıkları, birlikte yiyecek buldukları ve bunu ortaklaşa yedikleri yazılıdır. Program yapımcılarının konuyu neden böyle işlediklerine bir türlü aklımız ermiyor. Çocuğa eğlenceli biçimde bir şeyler öğretelim derken yanlış ve yetersiz bilgiler veriliyor.

Sözünü ettiğimiz örnek yalnız bir hafta sonu programından alınmıştır. Öteki programlarda da çocuğa verilmesini uygun bulmadığımız, sunuluş biçimlerine katılmadığımız birçok olay var. Şiddeti içeren çizgi filmler bunlardan biri. Ancak bunlar çok daha ayrıntılı başka bir yazının konusu. Özetlemek gerekirse, günümüzde gelişen teknik olanaklardan da yararlanarak çocuğa çok daha nitelikle ve iyi yapımlar sunulabilir. Geçmişte TV bunu yapmıştır. Dünya ülkelerinin birçoğu bu tür programları gerçekleştirmiştir. Bunların bir bölümünü TV'de gösterilen ithal malı programlarda izledik. "Mavi Bilye" bunlardan yalnızca biri. Örnekler çoğaltılabilir.

Yeni yayın dönemine girdiğimiz şu günlerde, gönlümüz bizim çocuklarımıza da bu tür nitelikli yapımların sunulmasını diliyor.

SANAT ÇİZELGESİ

Hazırlayan:
Cemile Özdemir

DEVLET TİYATROLARI

XX. Antalya Uluslararası Sanat Şenliği'nden

HİLMİ ZAFER ŞAHİN

1-9 Ekim tarihleri arasında yapılan Antalya Uluslararası Sanat Şenliği, sinema ağırlıklı olmasına rağmen, tiyatroyu, konserleri, sergileri, folklor gösterilerini içinde taşıyordu. Antalya'nın havasını senede bir kez değişikliğe uğratan şenlikte, salonlar doldu, alanlarda folklor gösterileri yapıldı, park içinde alışveriş yapılan panayır yerleri kuruldu. 1 Ekim sabahı başlayan şenlik, Antalya'ya bir bayram havası getirdi.

Antalya Uluslararası Sanat Şenliği, yirmi yıllık bir geleneğin deneyimini taşıyor. Aslında daha da uzun bir geçmişi var... 1950 yıllarında Devlet Tiyatroları'nın, Aspendos Tiyatrosu'nda oynadığı oyunlar, şenliğe daha eski bir geçmiş sağlamakta. 1960 yıllarının başında halkın, kamu ve özel kuruluşlarının katıldığı gösteriler festival görünümü kazanmaya başladı. 1964 yılında film yarışmasını kapsamına alınca, "Türk Film Festivali" olur. Daha sonraları başta müzik olmak üzere, diğer sanat dalları festivale girince Antalya Sanat Şenliği adını alır.

Bu yılın şenliğinde, yerli ve yabancı filmler, folklor gösterileri, tiyatro, konserler ve sergiler vardı. Film yarışması ve gösterimleri şenliğin en ilgi çekici yanıydı. Özellikle sergiler azımsanmayacak bir ilgiyle izlendi. Belediye Kültür Salonu'ndaki Meral Bilgin Kaygun'un **"Uçsam Uçsam Bir Kuş Olsam"** adlı seramik sergisi ve Necati Abacı'nın **"Çizgilerle Sanat İnsanları"** sergisi izleyicilerin beğenisini kazandı. Meral Bilgin Kaygun seramiklerinde, insanı ve doğayı anlatıyordu. Necati Abacı, Hilmi Yavuz'dan, Can Yücel'e, Fakir Baykurt'a ve diğer sanatçılara, araştırmacılara uzanan çizgileri, Antalya'lı sanatseverlerin geniş ilgisiyle karşılaştı. Belediye Kültür Salonu, Meral Bilgin Kaygun ve Necati Abacı'nın ürünleriyle, izleyenleri insanı ve yaşamı sevmeye götürüyordu. Oğuz Altunseçen'in **"Su Altı Resim Sergisi"**'nin izlenmeye değer fotoğrafları, Antalya Güzel Sanatlar Galerisi'ni süslediler. Ayrıca deniz kabuklarından oluşan sergi de görülmeye değerdi.

Şenlik programı içinde yapılan, Sevim Deran ve Erol Deran'ın Türk Sanat Müziği Konseri ve Necla Akben'in Türk Halk Müziği Konseri beğeni kazanan etkinliklerdi.

Antalya Şenliği'nde önemli bir yeri yabancı film gösterileri tuttu. **Amarcord, Babam ve Ustam, Onca Yoksulluk Varken, Kan Davası, Tess, Masumlar, Zehirli Çiçek, Macarlar, Elveda Güzelim, Merhaba Dünya** adlı filmler ilgi ile izlenirken, yerli filmlerimizle karşılaştırma olanağı da sağladılar. **"Elveda Güzelim"** ve **"Mer-**

En iyi 3. film: Tomruk

En iyi yönetmen: Zeki Ökten (Oybirliğiyle)

En iyi senaryo: Fehmi Yaşar (Faize Hücum-Oybirliğiyle)

En iyi görüntü yönetmeni: Orhan Oğuz (Tomruk)

En iyi müzik: Yeni Türkü Grubu (Derman)

En iyi kadın oyuncu: Hülya Koçyiğit (Derman)

En iyi erkek oyuncu: Genco Erkal (Faize Hücum)

En iyi yardımcı kadın oyuncu: Asuman Arsan (Faize Hücum)

En iyi yardımcı erkek oyuncu: Talat Bulut (Derman)

Antalya Şenliği Onur Ödülü: Lütfi Ömer Akad (Oybirliğiyle)

Belgesel Film dalında en iyi film: Süha Arın'ın yönettiği Kültür ve Turizm Bakanlığı Sinema Dairesi yapımı **"Kula'da 3 Gün"**

Belgesel Film dalında en iyi 2. film: Yalçın Yelence'nin yönettiği Evrensel Filmcilik yapımı **"Çocuklar Çiçektir"**.

Canlandırma filmi dalında en iyi film: Ateş Benice'nin **"Sentez"**.

Yarışmaya katılan filmlerden **"Faize Hücum"** ve **"Derman"**, oyunculukta, görüntüde, senaryoda, diğerlerinden farklılığını hemen gösteriyordu. **"Faize Hücum"**, 24 Ocak kararlarıyla ardından beş yüzü bini aşkın aileyi etkileyen bankerlik olayını sergilemeyi amaçlayan bir film. **"At"** filminden sonra sinema oyunculuğundaki gücünü perçinleyen Genco Erkal, filmin akışına uygun olarak çizdiği kompozisyonla filmi daha bir etkileyici kılıyordu. Bunda Yardımcı Kadın Oyuncu Ödülü'nü alan Asuman Arsan'ı ve Ayşe Selen'in sinema oyunculuğundaki güçlerinin payı büyüktür. Zeki Ökten'in kalabalık sahnelerdeki yönetim başarısı hemen göze batıyordu. Kahvehane, sokak ve bankerlik bürosundaki genel ve ayrıntı çekimler bunun örnekleridir. Fehmi Yaşar'ın bir insanın tragedyasından, toplumun, toplumsal yaşamın tragedyasını anlatan senaryosu, ödülü alıştaki haklılığını ortaya koyuyordu.

Derman filminde, bir ebenin (Hülya Koçyiğit) Doğu Anadolu'ya atanmasından sonra başından geçenler anlatılıyor. Film insanımızın sevgi çeşitlemelerini gösteriyor. Sevgi için yapılanlar, insanı sevmekten, insanları sevmeye uzanan bir yol filmi biçimlendiriyor. Antalya Şenlikleri'nde dördüncü kez En İyi Kadın Oyuncu Ödülü'nü kazanan Hülya Koçyiğit, sinemadaki başarısını bir kez daha ortaya koyuyordu. Şerif Gören'in titiz çalışmasıyla, Yeni Türkü Grubu'nun müziği birleşince, filmin atmosferi daha çarpıcı oluyordu. Talat Bulut'un filmdeki başarısı ve

yaşamaktadır, nâlâ gücü ve sağlığı yerindedir gelininin ölümünden sonra (büyük oğlunun karısı) evde tek kadın olarak kalmıştır, evin bütün işlerini tek başına yapmaktadır. Önünde ancak bir yılı kalmıştır, bir yıl sonra 70 yaşına geldiğinde büyük oğlu tarafından Narayama dağına (meşeli dağ) götürülüp bırakılacak ve orada ölümü bekleyecektir. Japon inanç ve gelenekleri böyledir. İhtiyar Orin orada tanrısına kavuşacaktır. Gitmeden önce büyük oğlunu komşu köyden bir dul kadınla evlendirir. Yeni gelinine bildiği bütün sırları öğretır onu kendinden sonra evin bütün yükünü

yadırganmaz. Palyaço, çocukların en sevdiği öğelerden biridir. Üstelik çocuklar onun konuşmasına değil, koşup düşmesine, türlü sakarlıklar yapmasına gülerler. Bu nedenle palyaçonun bir eğlence öğesi olarak programa alınması çok doğal. Ancak bu programdaki palyaçonun sanki gırtlaklanır gibi konuşturulmaya çalışılmasına aklımız ermiyor. Üstelik çizilen tip son derece kıskanç, kötü, kavgacı vb. Çocukların tu TİP'in konuşma ve davranışlarından olumsuz etkilenecekleri kesin. Kuşkusuz bütün çocukların yarım yarım konuşmaya özeneceğinden ve çevrelerinde-

YAZAR, OKURUNU KİTAP, SEVENİNİ BEKLİYOR...

Bu yıl gene, dünyaca ünlü pek çok yazarımız, -ünlü R. Garaudy ve N. Vrettakos'la birlikte- 2. Kitap Fuarı'nda...
Okurlarıyla yanyana gelmek için.
Kitaplarını imzalamak için.

365 günde, yayın dünyamızda ne varsa hepsini toplu olarak görebileceğiniz 9 gün...

1 gününüzü Kitap Fuarı'na ayırın.

2. Kitap Fuarı
26 Kasım - 4 Aralık 1983
TÜYAP TİCARET MERKEZİ
ETAP MARMARA/TAKSİM

İMZA GÜNLERİ
(Saat 15.00-19.00 arası)

TARİH	ALT SALON	ÜST SALON
26 Kasım Cumartesi	Roger Garaudy	Nikiforos Vrettakos / A. Kadir
27 Kasım Pazar	Recep Bilginer / Mehmet Kemal	Salah Birsel / Kemal Özer
28 Kasım Pazartesi	Tarık Buğra / Mehmet Çınarlı	Asaf Savaş Akat / Haldun Taner
29 Kasım Salı	Çetin Altan / İsmail Cem	Ataol Behramoğlu / Bekir Yıldız
30 Kasım Çarşamba	Yavuz Bahadıroğlu / Cemil Meriç	Necati Cumalı / Doğan Hızlan
1 Aralık Perşembe	Adalet Ağaoğlu / Orhan Hançerlioğlu	Oktay Akbal / Nadir Nadi
2 Aralık Cuma	Gülten Akın / Uğur Mumcu	Rıfat Ilgaz / Tarık Dursun K.
3 Aralık Cumartesi	Demirtaş Ceyhun / Aziz Nesin	Attila İlhan / Şükran Kurdakul
4 Aralık Pazar	Melih Cevdet Anday / Ferit Edgü	Füruzan / Muzaffer İzgü

Konuk yazarlarla basına ve okurlara açık söyleşiler: 26 Kasım Cumartesi
R. Garaudy: 15.00-17.00 N. Vrettakos: 17.00-19.00
Ziyaret saatleri: 11.00-20.00
Giriş, öğrenci ve öğretim üyelerine ücretsizdir.

TÜYAP
"Seçkin fuarlar...
Seçkin ziyaretçiler..."

İSTANBUL

"GILGAMIŞ" (Orhan Asena)/AKM Büyük Salon/30 Ekim Pz.
"MİKADO'NUN ÇÖPLERİ"(Melih Cevdet Anday)/AKM Oda Tiy./28 Ekim Cm.

ANKARA

"AK TANRILAR" (Güngör Dilmen)/Büyük Tiy./28 Ekim Cm. ve 30 Ekim Pz.
"MİNE" (Necati Cumalı)/Yeni Sahne/Cm.Ctsi, Pz.
"KANLI NİGAR"(Sadık Şendil)/Altındağ Tiy./Cm. Ctsi, Pz.

İZMİR

"KÖŞEBAŞI"/İzmir Tiy./Ptsi. hariç hergün.

BURSA

"MAKİNE"/A.V.Paşa Tiy./Cm, Ctsi, Pz.

ERZURUM

"KARACAOĞLAN"/Erzurum Tiy./Cm. ve Ctsi.

ANTALYA

"ACILI TOPRAK"/Antalya Tiy./Cm, Ctsi. ve Pz.

ŞEHİR TİYATROLARI

"FİGARONUN DÜĞÜNÜ"/(Beaumarche)/Harbiye Ş.Tiy./Çrş. Prş: 21.00, Pz: 15.30-19.00
"HEPSİ OĞLUMDU"/(Arthur Miller)/Fatih Ş. Tiy./Çrş. Prş: 21.00, Pz: 15.30-19.00
"MACBETH"/(Shakespeare)/Harbiye Ş. Tiy./Cm: 21.00, Ctsi: 15.30-21.00
"ONİKİ ÖFKELİ ADAM" (Reginalt Rose)/Fatih Ş. Tiy./Cm: 21.00, Ctsi: 15.30-21.00
"SEVDİĞİM ADAM"/(Recep Bilginer)/Üsküdar Ş. Tiy./Cm. 21.00, Ctsi: 15.30-21.00
"SUSUZ YAZ" (Necati Cumalı)/Üsküdar Ş. Tiy./Çrş, Prş: 21.00, Pz: 15.30-19.00
"ŞİMDİ SIRASIMI" (Feydeau)/Kadıköy Ş. Tiy./Cm: 21.00, Ctsi: 15.30-21.00, Pz: 15.30-19.00

ÖZEL TİYATROLAR

İSTANBUL

"ARZU TRAMVAYI" (T. Williams)/Kent Oyuncuları/Kenter Tiy./Cm: 21.00 Ctsi Pz: 14.30-17.00, Çrş: 18.00
"ANNA'NIN 7 ANA GÜNAHI" (Brecht)/(Ortaoyuncuları) Küçük Sahne/Cm. 18.30, Ctsi, Pz: 15.30-18.30
"İKİZ KARDEŞİM DAVİD" (Ted Allen)/Enis Fosforoğlu Tiy./Çrş, Prş, Cm, Ctsi: 21.15, Çrş, Ctsi, Pz: 15.30
"KALDIRIM SERÇESİ"/Şan Tiy./31 Ekime kadar / Ptsi, Cm: 21.15, Ctsi, Pz: 14.30
"KELEBEKLER ÖZGÜRDÜR"/Hadi Çaman-Yeditepe Oyuncuları/Kenter Tiy./Sl, Çrş, Prş: 21.30, Ctsi: 19.30-21.00, Pz: 19.30
"KOLTUKTAN KALKMAYAN ÇOCUK"/(Çocuk Oyunu)/Hodri Mey./Ctsi, Pz: 10.00
"NASREDDİN HOCA VE EŞEĞİ"(Z. Diper)/Bizim Tiy. (Üsküdar Sunar)/Ctsi, Pz: 11.00
"ÖP BABANIN ELİNİ" (H. Fahri)/T. Gelenbe/Ptsi, hariç hergün: 21.15, Ctsi: 15.30, Pz: 18.00
"SEVGİLİ YALANCI"(Tevfik Suat)/Tuncay Özinel Tiy./Pz. ve Ptsi. hariç hergün: 21.15, Ctsi: 15.30, Pz: 15.30-19.00

SERGİLER

Akbank Bebek Sanat Galerisi: **Ahmet Arısan,** resim (4 Kasıma kadar)
Bakraç Sanat Galerisi: Niyazi Toptoprak, resim (31 Ekim-19 Kasım)
Baraz Sanat Galerisi: **Nancy Prager Bennet,** resim (1-15 Kasım)
Erenköy İş-Sanat Galerisi: **Ali Haydar Pektaş,** resim (4 Kasıma kadar)
Süha Öztartar Sanat Galerisi: **Ayla Hüngen Seli,** resim (24 Kasıma kadar)
Tiglat Sanat Galerisi: **Ferruh Başağa,** resim (2-22 Kasım)
Tanak Sanat Galerisi: Fahire Belen, seramik (9 Kasıma kadar)
Urart Sanat Galerisi: **Karma Resim Sergisi (Ülkü Ünsoy yararına)** (28 Ekim-2 Kasım)
Ümit Yaşar Sanat Galerisi: **Karma Resim Sergisi (Türk Resminin Ustaları) (5 Kasıma kadar)**

4. İSTANBUL SANAT BAYRAMI

28 Ekim cm.
18.00 **Klasik Gitar Resitali/Carlo Ambrosio**/M.S.Ü. Toplantı Salonu **1-2-4 Kasım günleri**
15.00 Film Gösterisi/**'Uygarlıklar'/M.S.Ü. Toplantı Salonu.**
7 Kasım Pts.
15.00 Film Gösterisi/**"John Cage'e Saygı-Elektronik Pencereler Arasından Görünümler**/M.S.Ü. Toplantı Salonu
8 Kasım Sl.
16.00 Film Gösterisi/**"Leonardo Da Vinci"—"Henry Moore"**/Sin. TV Birimi M.S.Ü.
11 Kasım Cm.
16.00 **Keman Resitali/Nuri İyicil**/M.S.Ü. Toplantı Salonu

haba Dünya" filmlerinin ilk gösterimlerinin Antalya'da olması, Antalya Şenliği için önemliydi. **"Merhaba Dünya"**; Jery Kosinski'nin yazdığı, Hal Ashby'in yönettiği, Peter Sellers, Shirley McLaine, Merluyn Douglas gibi önemli oyuncuların oynadığı bu film, bir bahçıvanın yaşamından, A.B.D.'nin siyasal yaşamına uzanan, A.B.D.'ndeki televizyonun kişiler üzerindeki etkilerini anlatan, siyasal taşlamaları olan bir film. **"Elveda Güzelim"**; tiyatro yazarı Neil Simon'un yazdığı, Herbert Ross'un yönettiği ve Richard Dreyfuss'un güçlü oyunculuğuyla süslenen bir güldürü. Diğer filmlerden geçtiğimiz yıllarda çokça sözedildiğinden burada değinmiyoruz.

Bilindiği gibi şenliğin en ağırlıklı etkinliği film yarışmasıydı. **"Faize Hücum"**, **"Derman"**, **"Tomruk"**, **"Alişan"**, **"Arkadaşım"**, **"Küçük Eller"**, **"Aptal Kahraman"** adlı filmler, Özdemir Nutku (jüri Başkanı), Atilla Dorsay, Ülkü Tamer, Rekin Teksoy, Süreyya Duru, İzzet Günay, Gani Turanlı, Ziya Uçkan, Cihat Çiftçili, Nazan Akyön, Hurşit Yenigün, Süheyla Uysal ve Hayati Tungar tarafından değerlendirildi. Ödüllerin dağılımı şöyledir:

En iyi film: Faize Hücum (Oybirliğiyle)

En iyi 2. film: Derman

özverili çalışması hemen farkediliyordu.

Zaten genelde bu iki filmin ödülleri paylaşmış olması bunun kanıtıdır. Diğer filmler, söylenilegelen "Yeşilçam Filmleri" tanımlaması dışına çıkmış değil. **Tomruk** filminde bazı iyi yanlar olmasına rağmen, onu bu tanımlamadan fazlaca ayırmıyor.

Ateş Benice'nin **"Sentez"** adlı filmi, canlandırma filmi olarak yetkin bir çalışmaydı. Süha Arın'ın yönettiği **"Kula'da Üç Gün"**, Yalçın Yelence'nin yönettiği **"Çocuklar Çiçektir"** ve Ahmet Yüzüak'ın yönettiği **"Merhaba Yaşamak-Cüzzam"** adlı kısa filmler görülmeye değer çalışmalardı.

Şenliğin tek tiyatro gösterisinde, geçen yıllarda İstanbul, Ankara, İzmir'de oynayan ve Orhan Veli Kanık'ı şiirleriyle anlatan oyunda Müşfik Kenter, Murathan Mungan'ın başarılı şiir düzenlemesini, Oğuz Aral'ın yönetmenliğini, dekorunu ve başarılı oyunculuğunu Antalya'da sunarken şenliğe ayrı bir hava getirdi.

Uluslararası Antalya Şenliği'nin ağırlıklı yükünü, Antalya Belediyesi Basın Bürosu omuzluyor. Bu yılın afiş, broşür basımında Film Market dergisinin katkısı da önemsenmeli. Kısacası dokuz gün süren Antalya Şenliği, yapılanıyla, yapılmaya çalışılanıyla bir şeyler üretmenin kaygusunu taşıyordu.

Milliyetçi Demokrasi Partisi

(Baştarafı 7. sayfada)

Enerji Politikamız:

MADDE 38 — Hızla büyüyen Türkiye'de enerji yetersizliği, açık bir gerçektir. Ekonominin gelişmesini engelleyen ve sanayimizi verimden düşüren bu durumun sür'atle izalesi, partimizin temel görüşlerinden biridir. Bu itibarla:
— Ekonominin yerli enerji kaynaklarına dayanmasına,
— Mevcut enerji kaynaklarının azamî seviyede üretimine,
— Hızla yeni kaynakların devreye sokulmasına,
— Petrol arama işlerinin çağdaş boyutlara ulaştırılmasına,
— Tarımımızı da geliştiren barajların bir an önce bitirilip, yenilerine başlanmasına,
— Nükleer santraller kurulması dönemine girilmesine,
— Yeterli enerji sağlanıncaya kadar başta elektrik ve petrol olmak üzere enerjinin tasarrufla kullanılması tedbirlerinin getirilmesine kararlıyız.

Madencilik:

MADDE 39 — Maden ve hammadde rezervlerinin tesbiti ve yenilerinin bulunması için, çağdaş teknoloji çizgisinde çalışılmasını sağlayacağız. Bilhassa, petrol aramasında dış kaynakları da seferber etmeye mecburuz.

Partimiz, çeşitli sahalarda olduğu gibi, petrol ve madencilik sahasında da süregelen tereddütleri ve engelleyici uygulamaları millî menfaatler açısından ortadan kaldıracaktır.

Ulaştırma:

MADDE 40 — Ulaştırma alt yapısının, her bakımdan temel ehemmiyetini takdir ediyor ve gidilemeyen yerin gerçek mânada bizim sayılamayacağını biliyoruz. Yeterli, hızlı ve rasyonel ulaştırma şebekesini kurmak, hedeflerimizden başlıcaları arasındadır. Bunun için:
— Karayolu, demiryolu, deniz ve hava ulaştırmacılığının birbiri ile âhenkli biçimde gelişmesi,
— Ulaştırma politikasında bölge ve nüfus yoğunluğuna dikkat edilmesi,
— Demiryollarımızın modernize edilmesi,
— Karayolları şebekemizin genişletilmesi,
— Köy yollarının tamamlanması,
— Deniz Ticaret Filomuzun hızla yeterli düzeye çıkarılması,
— Tersane ve Gemicilik Sanayiinin Türkiye'nin ihtiyaçlarını tamamen karşılayacak şekilde gerçekleştirilmesi,
— Hava ulaştırma şebekemizin modernize edilmesi, dış havayollarımızın genişletilmesi, iç havayollarının yaygınlaştırılması ve havayolları ulaşımının özel sektöre açılması,
— Hava limanlarının kitle turizmine açılması,
— Limanlarımızın geliştirilip genişletilmesi,
Bir bütün halinde ve plânlı şekilde ele alınacaktır.

Haberleşme:

MADDE 41 — PTT hizmetlerinin gelişen Türkiye'nin ihtiyaçlarını karşılayabilmesi için bütün tedbirleri almakta kararlıyız. Bilhassa telefon, teleks ve telekominikasyon hizmetinde çok gerilerde olduğumuzu kabul ederek işe başlayacağız.

Turizm:

MADDE 42 — Ülkemiz, tarihî ve tabiî zenginlik, coğrafi mevki ile, dünyanın kitle turizmine en uygun nadir memleketlerinden biridir. Bu çok büyük potansiyelin bugün pek küçük bir kısmı kullanılabilmektedir. Bunun başlıca sebeplerinden biri de turistik alt yapı eksikliğidir. Halbuki turizm, döviz girişini artıracak başlıca kesimlerden biridir.

Turistik alt yapının, geniş ölçüde yabancı sermaye ve tecrübeden de faydalanmak yollarını arayarak, hızla tesisi gerekmektedir. Bunun yanında tabiat ve kültür varlığımızın korunması, hizmet sektörünün eğitilmesi ve halkımıza turizmin ehemmiyetini anlatacak çalışılmalara girişilmesi icap eder. İç turizmin şartları da düşünülmelidir. Kitle turizmine geçebilmek için, rekabet şartlarınında gözönünde bulundurulması lâzımdır. Partimiz, turizme ve turizm sanayiine ileri bir öncelikle ağırlık vermeye kararlıdır.

(Sürecek)

4. Yeni Eğilimler Sergisi üzerine Yılmaz Aysan'la söyleşi:

"İçerik ve biçim diye bir ayrım yoktur"

ÜLKÜ DEMİRTEPE

1977 yılından bu yana iki yılda bir gerçekleştirilen İstanbul Sanat Bayramı çerçevesinde Mimar Sinan Üniversitesi'nin düzenlediği "Yeni Eğilimler Sergisi"nin dördüncüsü 17 Ekimde açıldı. Yeni Eğilimler sergisi'ndeki yapıtların yer aldığı katalogda, sergi sorumlusu Şükrü Aysan Yeni Eğilimler'in amaçlarını şöyle belirtiyor: "Yeni Eğilimler Sergisi, ülkemizde sanatlardaki gelişmeleri somut sonuçlarıyla iki yılda bir sanat çevresine ve kamuya sunmak; bu yapıtların başka uluslardan sanatçıların yapıtlarıyla karşılaştırılıp tartışılmasını sağlamak istemektedir. Çokça açılan karma sergilerde olduğu gibi, yalnızca, birçok sanatçının yapıtını bir arada sergilemekle yetinmeyerek; ülke sanatını, evrensel sanat yönelimleriyle karşılaştırılıp sorunlarının irdelenmesi; devindirici etkisini yitirmiş 'emin değerler' devresini aşacak çabaların sonuçlarına algılanabilme olanağı tanınması yoluyla, zenginleştirmek bu serginin amacıdır."

Plastik sanatlarda dal ayrımı gözetilmeksizin, hiçbir gereç ve uygulayım sınırlaması getirilmemiş olan Yeni Eğilimler Sergisi'nde bronz madalya alan Yılmaz Aysan 1953 yılında Seydişehir'de doğdu. 1976'da Orta Doğu Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümünü bitirdi. Aynı üniversitede lisansüstü çalışma yaptı. Afiş dalında dört karma sergiye katıldı. 1978'de '3. Balkan Ülkeleri Sinema Şenliği Afiş Yarışması'nda Başarı Ödülü ve 1981'de Abdi İpekçi "Kültürümüzün Geleceğine Sahip Çıkalım" Afiş Yarışmasında Mansiyon aldı.

Ülkemizde kısa bir geçmişe sahip olan Yeni Eğilimler'in anlamını, amacını daha da açımlamak amacıyla Yılmaz Aysan'la konuştuk.

— Sayın Yılmaz Aysan sanatsal evrelerinizi anlatır mısınız?

— Mesleğimin mimarlık olduğunu biliyorsunuz. 'Modern Mural Hareketler' (Duvar üstüne yapılan çeşitli teknikteki resimler) konusunda yaptığım tezden sonra plastik sanatlarla ilgilenmeye başladım. Okuldan mezun olduktan sonra birbuçuk yıl bir mimari büroda çalıştım. Patronum iyiydi, işimden hoşnuttum. Ama bu çalışmanın sanatsal açıdan hiçbir doyurucu yanı yoktu. Her şeyin boyutları belliydi, işe yaratıcılık katılamıyordu. Bunun dışında, mimarlığa olan inancımı da yitirmiştim. Mimarlar başka insanların barınma gereksinmesini karşılayan insanlar. Ben, başka insanların yaşayacakları mekanları üreterek onların yaşamlarına müdahale hakkını kendimde görmüyorum. Bu düşüncem plastik sanatlara kayış nedenlerinden biri oldu.

1977'de grafikle uğraşmaya başladım. [illegible] ortadan kalktı. Olay tümüyle tecimsel olmaya başladı. Ben yine de tecimsel olandan uzak durmaya çalıştım. Film, tiyatro, kitap gibi kültürel etkinliklerin duyurusunu yapan grafikleri yeğledim. "Toplu konut" olayının tersini savunurken bunun reklamını yapmak bana pek namusluca gelmiyor. Kişi savunduğu düşüncelerden ortama ve koşullara göre ödün vermemelidir. Bana ters gelen bu. Yoksa reklamı iş olarak düşünen, bunun karşıtı düşünceleri taşımayan yani düşünce ve uygulamaları arasında çelişki olmayanlara sözüm yok. Ben de bu düşünceleri taşırken öte yandan para için tecimsel amaçlı grafikle uğraşmak istemiyorum. Sevdiğim, saygı duyduğum bir ozanın bir reklamda okuduğum dizelerinden sonra şiirleri doğrusu pek inandırıcı gelmiyor. Amacım düşünce ve duygularımı herhangi bir yolla topluma iletmek. Bu, mimari, sinema, heykel, ya da bu tür tanımlamalara sokulamayacak çalışmalar da olabilir. Ben de Yeni Eğilimler Sergi-

Nazım Timuroğlu

si'ndeki bu yapıtımla böyle bir alana yöneldim.

— Yeni Eğilimler'in amacı nedir?

— Aslında bu akım dünyada eski ama bizde yeni yeni filizleniyor. Dolayısıyla dünyadaki yeni eğilimler ile Türkiye'deki yeni eğilimler arasında zaman farkı var. Evrensel ölçülerde olaya baktığımızda buradaki yapıtlar gerilerde kalıyor. Ancak bu bir olumsuzluk değil. Çünkü Türkiye'nin kendine özgü bir kültürü ve gelişimi var. İnanıyorum ki, bizde dünya ölçüsünde başarı kazanacak sanatçılar var.

— 'Yalnızım' adlı yapıtınızı oluştururken topluma ne gibi bir düşünce iletmek istemiştiniz?

— Mesajımı açıklamak istemiyorum. [illegible]

düşünüyorum. Yapıtı çeşitli ortamlarda deneyerek iletmek istediğim düşünceyi iletebildiğimi, amacıma ulaştığımı gördüm.

— Peki, yapıtı nasıl oluşturduğunuzu açıklayabilir misiniz? Neler düşünmüştünüz?

— Iki boyutlu bir karenin 'ön' ve 'arka' yüzeylerinin birbirinden ayrılmasını düşündüm. Böylece resimdeki üç boyut yanılsamasından gerçek üçüncü boyuta geçen bir resim elde ediyordum. Bunu iki parçaya ayıracak olsaydık ortaya dört boyut çıkardı. Ben resimdeki gibi bir 'ön' bir 'arka' yüzey oluşmasını istedim. Resimde önemli olmayan arka yüzey böylece önemli hale geldi. Yapıtın önünde var olan imajın tersi, arka yüzeyde gözüküyor. Böylece resmin 'arka' yüzeyi de önem kazanıyor, nesne iki boyutlu olmaktan çıkıp üç boyutlu olarak çevreden izlenebilir hale geliyor. "Ön" ve "arka" yüzeyleri birbirinden ayırdıktan sonra, daha fazla ayrılmasını engellemek gerekiyor. Ayrışma sürecini belli bir noktada tutmak için 'ön' ve 'arka'yı birbirine bağladım. İki yüzeyin birbirine bağlanması için gerekli sistemi 'sözcük' (Y,A,L,N,I,Z,I,M) oluşturuyor. Karenin yüzeyini dokuz eşit parçaya bölen 'sözcük' dizgisiyle iplerin nereden geçirileceği belirleniyor. Sözcüğün anlamıyla bağlama sistemi uyuşuyor. İpler sözcükteki anlamı ayırıp yalnızlaştırıyorlar. Sözcükteki harfler anlamı bozulmayacak kadar birbirinden uzaklaştırılınca, harflerden yeni sözcükler oluşturulabiliyor. Toplu haldeyken anlamları olmayan harfler, ayrılınca ayrı kişilikler kazanıyorlar. Sonuçta üstünde tanıdık öğeler olan, ama alışılmadık bir nesne çıkıyor ortaya. Sonra nesnenin denenmesi, nesneyle çevre ve insanların ilişkilerinin gözlenmesi gerekiyordu. Çünkü bu seyirlik bir nesne olmaktan çıkıp yaşayan bir nesne haline dö-

kiler fotoğraflarla saptandı. Nesne içindeki belgelerden arınarak fotoğraflarla tek bir belge olarak yeniden yaratıldı.

— Neden 'YALNIZLIK' sözcüğünü seçtiniz. Bu sözcükle, kişinin giderek yalnızlaştığını vurgulamak mı istediniz?

— Daha önce de söylediğim gibi izleyiciyi etkilemek istemediğim için sorunuzu yanıtsız bırakmak zorundayım.

— Sanat anlayışınız nedir?

— Şimdiye dek kullanılmamış araçlarla duygu ve düşünceyi iletmek. Klasik sanat yöntemlerinin doğurduğu tembellikler, alışkanlıklar ve kemikleşmeleri aşabilmek için daha etkili araçların araştırılması gerek.

— İçeriğe nasıl yaklaşıyorsunuz? İçerik/biçim dengesini kurduğunuzu düşünüyor musunuz?

— İçerik ve biçim diye bir ayırım olmadığını düşünüyorum.

— Soyut sanatta estetik kurallar var mı?

— Bu çalışma kavramsal bir çalışmadır, estetik kriterlerle değerlendirilemez. Amacım bir güzellik yaratmak değil, bir düşünceyi iletmekti. Estetik kaygıyla yola çıkmadım. Sanat bence hüner göstermek değildir. Ben yapıtımla sanatın ve sanatçının ne olduğunu, ne olmadığını sorguluyor ve izleyiciye de bunu sorgulatmak istiyorum. Sanatla sanat olmayan arasındaki sınır hiçbir zaman kesin olarak çizilemez. İnsanlar kurallar koyarlar, sonra da bunları yıkarlar. Sanatla sanat olmayan arasında bir ayırım var mı? Nerede başlıyor, nerede bitiyor? Amaç bunu sorgulamak ve sorgulatmak.

— 'Sanat bir iletişim aracıdır' diye düşünüyor musunuz?

— Bir yaratı yaparak bir düşünceyi iletmek amacında değilim. Düşüncenin kendisini sanat yapma amacındayım. Bugün şöyle tartışmalar sürüp gidiyor: 'Estetik açıdan mükemmel bir yapıt ama mesajı yok. Ya da mesajı var ama güzel değil...' Benim için amaç bir sanat eseriyle mesaj iletmek değil, düşüncenin sanat haline getirilmesidir.

— Türkiye'de sanatın ve sanatçının sorunları nelerdir?

— Sanatçının sorunu bence kendisidir. Sanatçılar sanatla ilgili sorunları mazeret olarak ileri sürüyorlar ve göstermeleri gercken çabayı göstermiyor, kendi yaratıcılıklarına gem vuruyorlar. Ben sorunlara kesinlikle çıkış noktaları da olabileceği gözüyle bakıyorum. Kişi isterse üstesinden gelemeyeceği sorun yoktur bence.

— Peki öneriniz nedir?

— Kişi sorunla karşı karşıya gelince bu-

YALNIZIM

Anlaşılmadık fakat tanıdık çağrışım ögeleri barındıran bir nesnenin oluşturulması ve belirlenmiş ortamlara müdahale edilmesi üzerine bir tasarım.

1. Nesnenin oluşturulması.

Gereçler:

- 90 cm eninde ve 190 cm boyunda pamuklu siyah bez,
- 4 cm yüksekliğinde, harfli yazı şablonu,
- 10 m uzunluğunda 6 mm kalınlığında kenevir ip,
- Dikiş iğnesi ve siyah iplik,
- Beyaz plastik boya ve fırça,
- Fotoğraf makinası ve renkli negatif filmler,
- Kişisel belgeler.

1. Gerçekleştirme Bağlamı

Geniş ve uzun, yüksek tavanlı, duvarları beyaz badanalı, yapay olarak aydınlatılmış, boş ve sessiz bir mekan.

1.2. Gerçekleştirme süreci,

Tüm gereçleri mekanın ortasına topla.

Siyah pamuklu bezi ortadan ikiye katla. Bir kenarı açık kalmak üzere kenarlarını siyah iplik ve iğneyle dikerek kapat.

Tersyüz et.

Daha önceden hazırladığın tüm kişisel belgeleri; hatıra defteri, nüfus hüviyet cüzdanı suretleri, okul diplomaları, ödül belgeleri, mektuplar ve zarfları, ayırıp sakladığın gazete kupürleri, dergiler, kenarlarına not düştüğün kitaplar, fotoğraf albümü, çizdiğin resimler ve şiirleri bir kenara topla. Tek tek sayfalarına ayır ve buruşturarak bezin içine doldur.

Bezin açık kalan kenarını dikerek kapat.

Daha önceden hazırladığın iple, içi doldurulmuş bulunan bezi önden ve arkadan dokuzar parçaya ayıracak biçimde sar ve uçlarını bağla.

Önceden hazırladığın yazı şablonundan Y,A,L,N,I,Z,I,M harflerini ayır. Bezin bir yüzündeki üst sıraya sırasıyla Y, A ve L harflerini beyaz plastik boya ile boya. İkinci sıradaki parçalara N, I ve Z harflerini boya. Alt sıraya ise son parçayı boş bırakmak üzere I ve M harflerini boya. Bezin öbür yüzünü çevir. Şablondan ⅃,A, Y, Ƨ I, И, M harflerini ayır. Üst sıraya sırasıyla ⅃ A ve Y harflerini, orta sıraya Ƨ, I, И harflerini alt sıraya ise ilk parçayı boş bırakarak M ve I harflerini boya.

2. Nesneyle Belirlenmiş Ortamlara Müdahale Edilmesi,

Nesneyi yukarda tanımlandığı biçimiyle oluşturduktan sonra, aşağıda belirtilen ortamlara götür. Nesnenin o ortamda çevre ve insanlarla kurduğu ilişkiyi, çevre ve insanların nesneye müdahalesini, nesnenin ortama müdahalesini gözle. Bu ara ilişkileri fotoğraflarla sapta. Oluşan gerçekliği fotoğraflarla yeniden tanımla Yaşanan müdahale ile fotoğraflarda izlenen müdahaleyi karşılaştır. Daha sonra nesneyi ve müdahalenin fotoğraflarını birlikte sergile.

Ortamlar:

a. Saat 18.10 Kabataş-Yalova vapuru.
b. İstanbul Hilton Oteli 157 numaralı oda.
c. Saat 22.00'da Arnavutköy Kaptan Lokantası.
d. Saat 18.00'da Aksaray'dan Bahçelievler Minibüsü.
e. Saat 11.00'da Fındıkzade Veled Çelebi Sok. 30/8.
f. 1.IX.1983 saat 10.00'da MSÜ Yeni Eğilimler Jürisi.

afişlerini yaptım ve afişlerin çoğunu kendim bastım. Giderek bu tür afişler yapma olanağı

ceden koşullandırmak ve yapıtla kuracağı iletişim özgürlüğünü sınırlandırmak olacağını

nüşmüştür. Nesne bazı ortamlara götürülüp oradaki insanların nesneyle kurdukları iliş-

nu çözümler. Aynı soruyu ben de kendime soruyorum.

Bir serginin ardından

İzmir'de süren DYO 17. Resim Sergisi'nde ödül ve mansiyon alan sanatçılardan birkaçıyla, açılış sonrasında sergi üzerine bir söyleşi yaptık. Bu sırada serginin daha sonra, 8-22 Kasımda İstanbul Sanayi Odası (Odakule) Sergi Salonu'nda ve 3-17 Aralıkta Ankara Güzel Sanatlar Galerisinde (Zafer Çarşısı) açılacağını duyuralım okurlarımıza.

Söyleşimiz sırasında, sanatçılar, üç temel soru çerçevesinde düşünce alışverişinde bulundular daha çok.

Cuma Ocaklı / "Rastlantısal denge"

FERHAN DEMİRAĞ

DYO 17. Resim Sergisi'nin Türk resmi içinde değeri ve konumu nedir?

MAHMUT CELAYİR (ödül): DYO Resim Sergisi 17 yıldır süregelen neredeyse geleneksel denebilecek bir sergi.

EKREM KAHRAMAN (ödül): Türkiye'de galerilerle anlaşarak yaptığı eserleri sergileyen sanatçılar, DYO'ya rağbet etmiyor. Ama gerçek şu ki, DYO, sergi kalitesi, çalışmaların düzenliliği açısından devlet sergisinden de aktif, özellikle gençlere yönelik çabaları olan bir kurum niteliğinde.

BİLAL ERDOĞAN (mansiyon): Ülkemizde resim deyince yenileşme adına çaba gösteren kurumlar içinde DYO ilk akla gelen. Ancak bu serginin bir yıl öncekinden ileri gittiğini sanmıyorum. Tek sevindiğim, yenilerin de ödül alabilmesi.

NECDET ÖKSÜZ (ödül): 12. sergiden bu yana izlediğim kadarıyla sanatçı doğrudan kendi yeterliliğiyle katılıyor bu yarışmaya. DYO'nun genç kuşağa da açık olmasını özellikle takdir ediyorum, yeni tatlar var sergide.

CUMA OCAKLI (mansiyon): Sanatçı bulunmuş olduğu konumu laboratuvar kabul edip incelemelerini yürütürken, ortaya çıkan ürünleri bazı kurumların beğeniye veya irdelemeye sunması gerekir. Bu Devlet, DYO gibi bir kurum ya da galeriler olacaktır. DYO, ülkemizde yukarıdaki işlevselliği 17 yıldır sürdürüyor, bu küçümsenemez.

Eğer resim bir konuşma diliyse; sorunu yaşam biçimi, dervişçe bir tavır olarak ele alan nice bilinmez sanatçının çıkıp, aynı dili konuşan, ancak kendine özgü tatları sunmaya yönelik aşıkların bir araya gelişi olarak nitelendiriyorum.

Sergide özgün sanat ürünleriyle karşılaşıldı mı?

B.E.— Buradaki yapıtlar eski bir türkünün yeni düzenlemesi gibi geldi bana. Birçoğu aynı sanatçının elinden çıkmış sanki. Bir sergide türün iyileri olmak başka olay, özgün olmak başka. Ana sorun türü çoğaltabilmekse bu sergi ilginç değil benim için. Yapıtta ille de boya tadı, fırça ahengi gerekmez. Ön koşulsuz olarak, düşünceyi belli bir amaç için kullanmak yolunda fantastik olmaya da, ütopik olmaya da razıyım. Önemli olan tüm etkilerden kurtulup kendi çizgimizi bulabilmek. Belirlenmiş bir çemberi kıramadıktan sonra eskinin bir parçası olmaktan öte tadımız kalmaz.

M.C.— Bence henüz alt düzeyde de olsa belli bir gelişme olduğu gerçek. Belki yerleşememiş bir anlayış ama kimlik arayışı, özgünlüğe yönelme sezilebiliyor sergide. Doğayı, insanı, kendi çabasını, toprağını kaygı edinmiş bir resim anlayışı var, bize özgülük var kökende. Ancak bugün batıda sağlanmış olan birey olabilme savaşı da var.

B.E.— Biz belli bir akışın içindeyiz kuşkusuz. Ancak sanatçının işlevi, gerektiğinde, yozdurucu dış etkenlere karşı tavır alabilmek olmalı. Bana yapılan bir öneride "resimlerini galerimize ver, seni ünlü yapalım" dendi. Tabii fiyatı belirleyen de galeri olacakmış. İşte burada başka bir sorun çıkıyor ortaya; sanatçı kendini güvencede hissetmezse bu tür bir teklife —ne denli kabullenmese de— nasıl tavır koyabilir?.. Batıda biri geliyor, seni beğeniyor ve yapıtlarını sergiliyor galerisinde. İlk aşamada beğeni ve benimsenmek söz konusu yani. Oysa bizde galeri sahiplerinin ticari metaısı olmak var.

N.Ö.— Ve böylece de niteliksiz birçok sergiye tanık oluyoruz. Evet, sergi olayı zor. Bu aşamada DYO ve olaya onun niteliğinde bakan kurumlar resim kültüründen uzak, resime sermaye gibi bakan bir tabakanın galericiliğine bağımlılıktan alıkoyuyor bizi. Kendi çabasıyla ortaya çıkan, bir çizgi saptamış sanatçının seçkinlik kazanacağına, bulunacağına inanıyorum. Yaptığımız işin bilincine varmak, sorumluluğunu duyabilmek gerekli.

M.C.— Biz öncelikle amacı belirlemeli ve sonra da onu korumalıyız. Bir resimden neler beklediğimizi bilmek zorundayız. Kendi varlığımıza, özümüze dayanabiliyorsak, gelişmemiz için yeterli çabamız vardır zaten.

C.O.— Bu arada özgün olacağız diye de uzaya gitmemiz gerekmediğini söyleyeyim. Her tür kendi içinde net, dürüst, namusluca yapılmışsa tümüne saygım var.

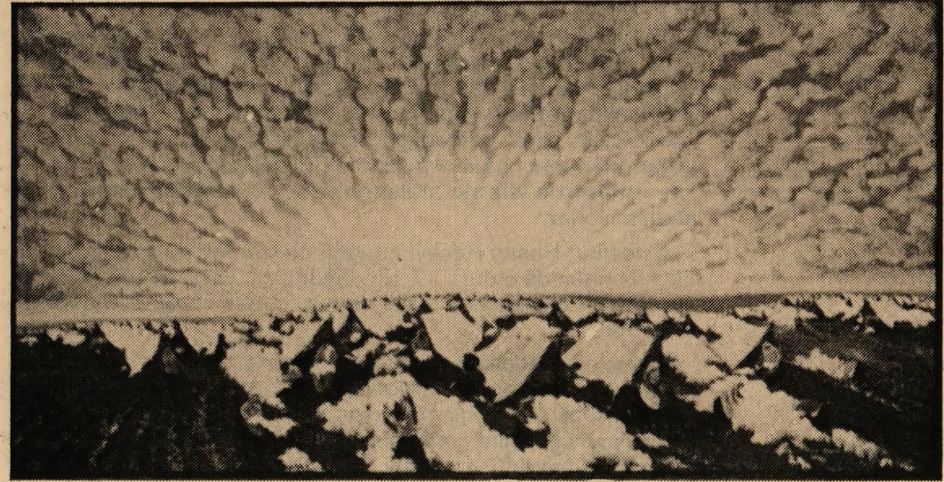
Resimde 'geleneksellik' konusuna nasıl yaklaşılıyor?... Sizce nasıl yaklaşılmalı?

B.E.— Ulkemizde son 10 yıldır korkunç bir furya oldu. Toplumumuz cennet deyince, meyva bahçeleri, huriler algılıyor. Biz de görsel anlatım derken gelenekselliğe dönüşen belli koşullanmalara soktuk kendimizi, dışlanmak korkusunu yenerek bakamıyoruz sanatá. Sonuçta da modaya bağımlı kalıyor sanatçı.

E.K.— "Sanatçı modaya bağımlı kalıyor" dediniz. Geleneksellik diye bir olay var. Sanatçı geçmişinden etkilenecek, olanı kavrayacak ve bu birikimin üzerine yeni bir yapıya başlayacaktır. Özgünlük için de gerekli olan bu değil mi?

B.E.— Ben resimi, olanı kavramak, ancak olanın dışına da çıkabilmek olarak görüyorum. Olanı kavramak, gerçekte yılları gerektiren bir birikim ister. Günümüzde bir senede bile korkunç gelişme, değişme olduğuna göre, önemli olan zamanı işlemek, tarih birikimine de gerektiğinde ihtiyaç duymaktır. Bence çağdaşlık, tarihsel sürecin işe yarar noktasını almak...

M.C.— Oluşuma açık olmak gerekli elbette. Burada sorun resim yapmaktan uzaklaşıyor. Temelde toplumsal değişmeler, gelişme, teknoloji içinde kendimizi bulmak, olanı irdelemek zorunluluğumuz var.

Ekrem Kahraman / "Çocukluğum o en büyük Çukurova"

C.O. — Ben geleneklerin çağa göre yorumunu savunuyorum. Yarar ve işlevsellik önemli. Ki resimlerim otantik yapının ötesinde, bireyin iç tepisel, günlük çevresindeki yaşantısını kaygı ediniyor. Sanatçı önce kendini çözüp sonra çevreye yönelecektir. Böyle çalışıyorum ama yarın 'Gılgamış Destanı'nı da işleyebilirim. Sanatçıyı dünyaya karşı koyabilecek kadar güçlü kılan bir şey varsa, o da iç dünyasındaki özgürlüğüdür.

B.E. — Sorun geleneğin işlevselliğini yitirip yitirmediğinin araştırılmasına geldi yine. Bütün olay hangi yörede, hangi koşulun, neden gelenek şekline dönüştüğünü çözümleyebilmek. Gelenekleri yıkarken, işlevsel olanları da yıkıyoruz. Camiye gittiğimizde geri kalmışlıkla suçlanacağımızı düşünüyoruz örneğin... Oysa kendimizi çağın içinde iyi irdeleyebilirsek çağdaşızdır. Çağdaş boyutlara nasıl ulaşabileceğimizi de korkmadan, kendimiz bulmalıyız.

"Mahmut Celayir / "Bir yalnızlık öyküsü"

Resimde iletişim sorununa değinir misiniz?...

E.K.— Türkiye'de sanatsal çalışmaları amaç edinmiş bazı dergilerin konu plâstik sanatlara gelince dağınıklığa, amaçsızlığa, hatta ilkesizliğe sürüklendiğini gözlemliyorum. Her türlü sanat etkinliğinin plânlılığı dışında plâstik sanatlar boşta gibi. Ayrıca üretim için koşullanmaları aşmak gerekli, ödül alan bir ressamın katıldığı sergiyi dergisinde övmesi de hoş karşılanmaz herhalde.

C.O.— Basınımızsa tamamen dışlamış kendini. Ergin İnan'ın 3000 sanatçı arasından —yurt dışında— aldığı ödülle ilgilenmiyor da, yurt dışına çıkacak bir dansözü manşet olarak verebiliyor. Bu sanat adına utanç vericidir. Resim-sanatçı iletişimine gelince, resimi sanatçı da sanatsever de eleştirsin, konuşsun. Ancak gerçek şu ki sanatçı söyleyeceğini yaptığı işle söylemeli. İş gerekeni söylemiyorsa, konuşma dili olarak ortaya çıkmamıştır zaten.

N.Ö.— Toplumumuzda resime ilgi de az... Bazıları gidip Anadolu'dan malzeme topluyor, figüratif anlatımla resim yapıyor. Sonra da 'kopyacı resim'in adı 'toplumsal içerikli' oluveriyor onlarca. Ama ben konu üzerindeki düşüncelerimi, yerleşimlerimi, algılamalarımı kullandığımda 'anlaşılmaz' olarak nitelendiriliyorum. Anlaşılmazsam nedenini kişisel sanat kaygılarıma bağlamak gerek.

B.E.— Beğenimizi kazanabilecek bir şeyin özünü, kökenini bilmediğimizde ters düşebiliyoruz. Ancak alışılagelmiş dengeler zorlandığında bir şeyler olmaya başlar. Yenilik de burada başlıyor ve bununla birlikte yöneldiğimiz topluluğu da alıp gelişmek. Artık kimse elektronik gitara kızmıyor, oysa "bu resmi neden böyle yaptın" diye kızabiliyorlar bize. Sanırım yapılması gereken sanatçı olarak, bir bütün olma savaşının başlatılmasıdır. Sistem açısından kendimizce bir nesnel dünya açıklaması oluşturmamız gerek.

C.O.— Son bir şey söylemek istiyorum, sanatçının bireysel dostlukları, klikler içinde sanatla ilgili çevrelerde yerini buluyor, buna karşıyım. Onun çektiği sancı kendisine yeter. Dergiler ve eleştirmenler hiç değilse yüreklice yaklaşsınlar yapılana, sanatçının tüm beklediği de bu.

Nükhet Aksoy

Nükhet Aksoy yapıtlarını Münih'de sergiliyor

Ressam Nükhet AKSOY, yapıtlarını 19 Ekim-8 Kasım 1983 tarihleri arasında Münih'de sergiliyor.

Bedri Rahmi Eyüboğlu, sanatçının yapıtları üzerine görüşlerini şöyle açıklıyor:

"Nükhet Aksoy, boyayı renk yapabilen sayılı ressamlarımızdan biridir. Boyanın renk yapabilen sayılı ressamlarımızdan biridir. Boyanın renk oluşu bir kelime oyunu değil bir resim sorunudur. Dükkancı boya satar, ressam bu boyaya yüreğinden birşeyler katarsa boya renk olur..."

Muazzam bir sergi

SEZER TANSUĞ

Mimar Sinan Üniversitesi'nce düzenlenen 4. Sanat Bayramı kapsamında yer alan etkinlikler arasında Atatürk Kültür Merkezi'nin üst salonunda açılan Galeriler 83' sergisi, büyük bir olay niteliği ile karşımıza çıktı. İstanbul'daki bütün galerilerin seçme yapıtlarla katıldığı bu muazzam sergiyi görünce olumsuz tavrımı hemen değiştirdim. Gerçi çoğunluğunu özel galerilerin gerçekleştirdiği sergi, bir fuar düzeni içinde sıralanan bölmeleriyle herhangi bir tasnif sistemi oluşturmuyor, ama ülkenin ne denli gür ve çeşitli yapıt üretme faaliyetine sahne olduğunu, yüksek bir artistik potansiyelin çizim ve renk tınılarıyla duyurabiliyor.

"Galeriler-83" sergisi, 4. Sanat Bayramı'nın yeni eğilimler ve diğer etkinliklerinin İstanbul büyük metropol ölçeği düzeyinde değerlendirilebilmesine olanak veren heyecan verici bir gösteri özelliği taşıyor. Yazık ki bu muazzam etkinlik, ziyaret koşulları güç bir mekanda yer alıyor. Oysa halkın geniş ilgisine sunmak için böyle bir fırsat kaçırılmaz ve büyük kalabalıklarca görülürdü. Bu arada itiraf edilmesi gereken bir gerçek, galerilerin sorunları olan ve faaliyetlerini üstün bir feragat ile sürdüren kişilerin, Galeriler-83 olayının derin yankılarını beklemekte çok haklı olduklarıdır. Daha iki yıl önce özel galerileri "istihkar" edenler, özel galerilere karşı sanatçıların korunması "vehmederek" o yönde sergiler düzenleyenler, bu kez özel galerilerin büyük kent kültürüne en büyük rengi katan değerleri karşısında tutunamayıp böyle bir düzenlemeye gittiler. Oysa dünyanın en ileri ülkelerinde sanatın milli gururu yücelten değerini anlayan ve sanatsal ürünleri uluslararası ortama mal etmeye çalışan devlet, sanat fakültesi ya da akademisi hocalarıyla değil, özel galerilerle işbirliği yapmaktadır.

Özel ve resmi tüm İstanbul galerilerinin içtenlikle katıldıkları bu olay, çoğu birer panayır niteliğinde olan fuar ve benzerlerinin tümünün üstünde bir düzey niteliğine sahiptir.

Bu yıl Sanat Bayramında yeralan ve en önemli etkinlik sayılan Yeni Eğilimler Sergisi, dördüncü kez jürisinde bulunan tek kişi olmama rağmen bende çok derin ve hoşnut edici bir izlenim bırakmadı. Bu sergiye katılan sanatçıların pekçoğu yenilik, öncülük, atılımcılık gibi kavramlara "muhallit" gibi yanaşarak bu kavramları da kalıplaştırmaya başladılar. Çoğunun dünyada sık sık yapılan ve gına getiren işler olması bir yana, sanatsal değer ölçütlerine katabildikleri nitelikler de sınırlı kaldı. Obje niteliğinde olan ya da çok sıradan bir pentürü göz bağcılığıyla birleştirenler bu kez ol dukça boşuna bir çabaya girmiş oldular. Bunların yanında, gelişen ve modası asla geçmeyen tuval-pentür olgusunu güçlendirmeye yenilenmiş üslup çabaları ile yeni anlam zenginliklerine ulaştırmaya çalışanların, sergiye yaptıkları katkı bu kez ödül alanları aştı.

yazko somut

HAFTALIK SANAT VE KÜLTÜR GAZETESİ

"D" GRUBU ÜZERİNE

ABİDİN DİNO

Her şeyden önce ne idüğü belirsiz bir ad vardı ortada.

Gerçi elifbâ sırası bakımından dördüncü harfe bağlanan bu hurufî cilvesi, Türkiye'de kurulan dördüncü modern sanat topluluğuna işaret ettiğine göre büsbütün tutarsız sayılmazdı.

Mantıklı gibi görünen bu yorum, aslında "D"nin seçilmesinde sadece etkenlerden biridir diyelim.

Maksat çarpıcı çağrışımlar yaratmaktı, merak salmak, şaşırtmaktı.

Neden mi başvuruyordu bu çareye, son derecede durgun olan resim ve heykel ortamında bir kıpırdama sağlamak için. Maksat resimle heykeli gündeme getirmekti, basını ve basının ötesinde halkoyunu etkilemek, sarsmaktı, yeni bir ressam kuşağının varolduğunu duyurmaktı.

"D" yaftası, iletişim bakımından başarılı seçilmişti denebilir. "D Grubu" üstüne 50 yıl sonra getirilecek yorumlar korkarım ki, grubun oluşmasındaki baş etkenleri biraz örtecek... Evet, altı kişiydik ama, bir yedinci kişi vardı aramızda: Fikret Adil, yani bir resim deli divanesi. Resim yapmazdı ama resmi severdi, resmi severdi ne demek resmi yaşardı!

Çoğunlukla Fikret Adil'in evinde, olmazsa Babı Âli'nin eteklerinde, Beyoğlu'nda herhangi bir meyhanede sanat, resim, heykel üstüne konuşulan şeyler "ciddi" sayılabilirdi, fakat ciddi şeylere alayla, şakayla "matrak" bir hava içinde yanaşılırdı.

Bu kurala uymayanlar aramızda barınamaz, ukalâ, kasıntı, çok bilmiş olarak ilişki çevremizin dışında kalırdı.

İşin içinde, bir şenlik havası esiyordu.

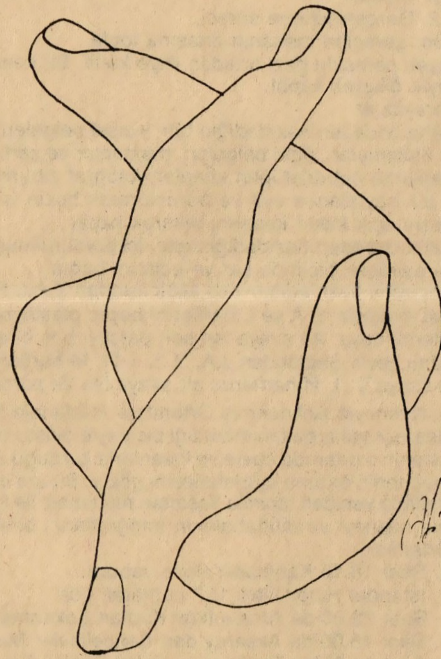
' D Grubu'nun kurulması 10. yıldönümümüze rastlar, 1933'de Cumhuriyet'in 10. yıldönümü yaşanıyordu.

Sanatçıların durumu genel olarak kolay değildi. Güzel sanatlara gelinceye kadar insanların çözülmesi gereken öncelikleri vardı. Resimle ilgili tarihsel engeller vardı kafalarda. Akademiye (Sanayi-i Nefise'ye) yanaşabilmiş olanlar hadi neyse, ötekilerin hali parlak sayılmazdı, geçmiş zordu, çok az resim satılıyordu. Bütün bunlar bir yana, müthiş bir iyimserlik birikimi vardı içimizde. Ne olursa olsun: *Çıktık açık alınla, 10 yılda her savaştan...* " Cemal Reşit'in 10. yıl dönümü için döktürdüğü marş, gümbür gümbür çınlatıyordu ortalığı. Nice cümbüş görmüş tarihsel İstanbul kenti, böylesi bir coşku asla görmemişti... Atatürk yaşıyordu.Ankara'da Hitit aslanı gibi kükrüyordu zaman zaman, az kısık unutulmaz sesiyle. Hızlı yaşıyordu Türkiye, özgür.

tuyordum az kalsın, Ankara'da tek parti döneminin bir kültür bürokrasisi oluşmuştu bile. "Halkçı"ok..çelişki az değildi, hem "çağdaşlık" peşinde hem de bütün yeryüzü bürokrasileri gibi yenilikten ürken bir çevre vardı. Hele resim konusunda. Başka bir çelişki: Nâzım "içerdeydi," dışarda ise Varoşilov karşılanıyordu 10. yıldönümü törenlerinde. Diyeceğimşu ki çapraşık toplumsal etkilerin ortasında, yaramazlıkla tedirginliğin —

"D" Grubu için yazdığı yazıda Nazım şöyle karşılık veriyordu sergiyi eleştiren bir kişiye:

"Kafanda önceden kararlaştırılmış'nass-ı kat'i' haline gelmiş resim telakkisile bir resim sergisini gezmişsin. Bu sergide, kendi kafanın içindeki donmuş, çerçeveli, zincirli resim tarifine uymayan şeyler görmüşsün. Ve anlamamışsın. Kabahat sende."

bilinçli bilinçsiz— karıştığı bir huruç eylemiydi, "D Grubu". Bence budur işin özeti.

Bir "program" ortaya konmuştu (herhalde o günlerin basınında yayınlanmış olmalı). Bu programı yanılmıyorsam, ilkin üç kişi kotardık, yani Fikret Adil, Nurullah Berk ve ben. Diğerleri de katıldılar, bu taslaktan başlayarak kendi görüşlerini açıkladılar. Be-

kolay da, uygulamak başka mesele).

Evet, ilk sergiden önce programı Akademi Müdürü ressam Namık İsmail'e de okumuştuk, *"iki elimle imzalarım bunu"* demişti sadece. Hoş adamdı, üstelik gerçek bir ressam.

Bizlere gelince, Fikret Adil'in arkadaşı bir takım toy ressamlardık. Birbirlerimizden bambaşka, ayrı ayrı kişiler, kişilikler, ama yenilikten yana altı grup üyesinin dördü "Avrupa'dan" yani Paris'ten yeni dönmüş "burs"lu sanatçılardık. Üçü (Berk, İzer, Tollu) kübist ertesi (Post-Cubiste) atölyelerde çalışmışlardı. Kübist ertesi diyorum çünkü bilindiği gibi kübizmin yaratıcı dönemi 1906 ile 1913 arasında yer alır.

Gerçi, bu akım daha biraz sürmüştü, ikinci kuşak kübistler türemiş, çalışma alanını genişletmişlerdi. Çözümsel Kübizm, Bireşimci Kübizm, altın kesitçiler ortaya çıkmış, Apollinaire'den Metzinger'e Kahnweiler'e kadar teorik kitaplar, aydınlar arasında yayılmıştı, dahası "kübist" sözcüğü, birçok ülkede halka ulaşmıştı, köşeleme, geveleme biçiminde bile olsa, kübizmin alevi modaya, mobilyaya sıçrıyordu. 1930 yıllarında "Kübist" mobilya yapımcısı bir beyaz Rus Beyoğlu'nda dükkân açmıştı. Muhallebici dükkânlarının duvarlarında "Kübist" süslere rastlamak mümkündü, bir çeşit halk kübizmiydi bu... Eski akbaba koleksiyonlarınca bakın, kübist sözcüğü ile, modası ile alay eden karikatürler yayınlanmıştır kuşkusuz. Kübist sözcüğü Türk edebiyatına oldukça erken girmiştir:

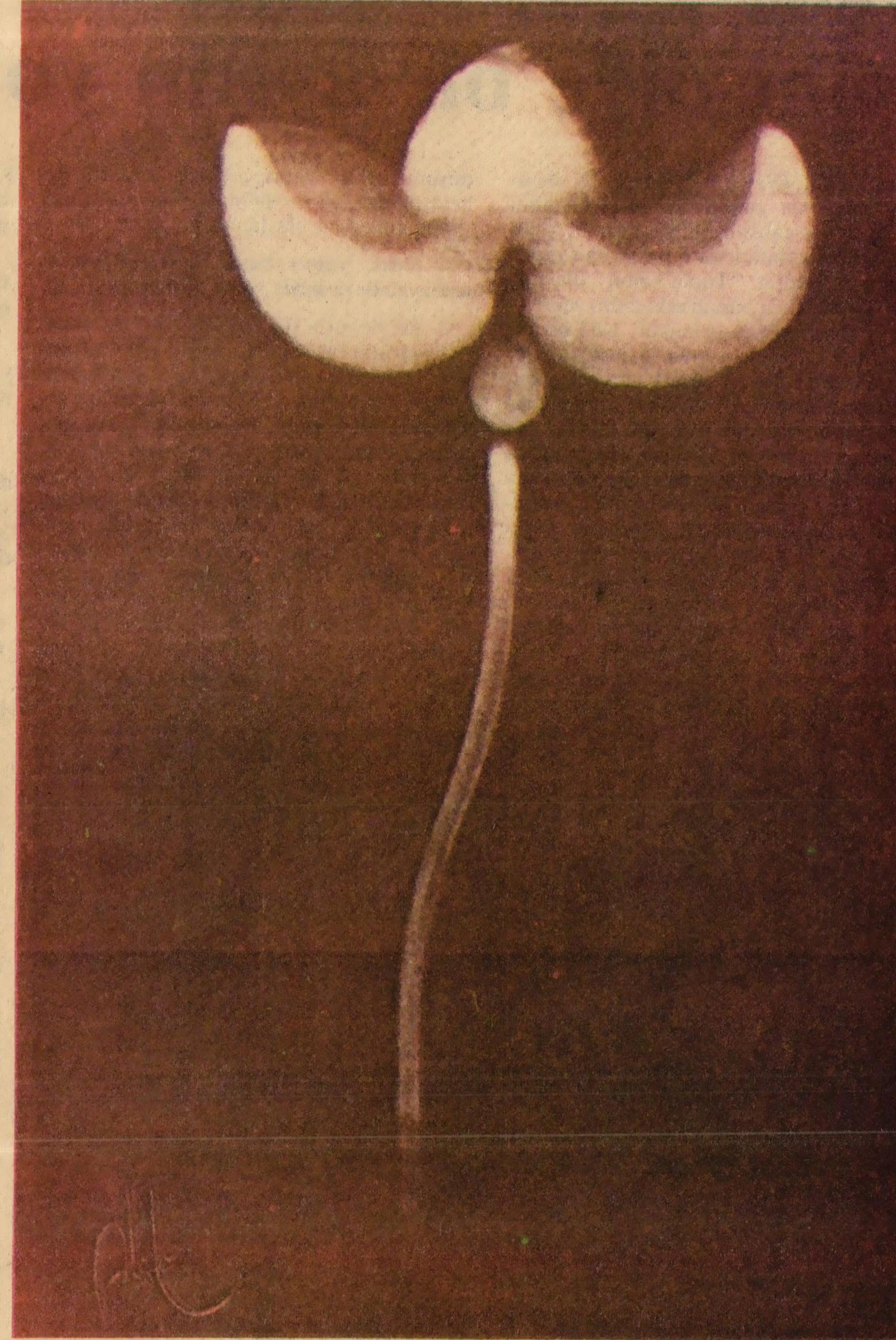
"Dilerim ki,
Kübist bir ressama fırça olsun kemikleri
Leonardo da Vinci'nin (1928 N.H.)

Neden anımsıyorum bu ayrıntıları? Paris'e giden Sanay-i Nefise öğrencilerinin, asistanlarının, doğal olarak LHOTE, GLEİZES, GROMAİRE atölyelerine dadandıklarını anlatmak için. (Birçok nedenle o sırada Paris'te üremiş olan gerçeküstü akımla MaxErnstile Dali ve Tanguy ile ilgilenmeyeceklerdi.) Müridoğlu ise DESPİAU'yu yeğlemişti. Araştırmaları daha klasik bir çerçeve içinde gelişiyordu, kendine buyruktu. Arta kalan iki kişiydik "alaydan gelme". Belki iftira ediyorum Elif'e, belki o da bir ara akademik öğretiden geçmiş bulundu? Kendisi söylesin. Fakat onunla "Babı-Âli Akademisi'nde" buluştuk, ekmek parası, az da olsa, ordan geliyordu. Elif Naci'nin, resimlerinde cin gibi kişiliğinin çekiciliği vardı. Ben ise karman çorman "parmak" istifleri çiziyordum...

Peki örneğin neden Fikret Muallâ, Arif Dino, Turgut Zaim, Epikman yoktu aramızda? Fikret Muallâ "Akademi takımından" hiç hoşlanmıyordu, Arif ise sanat anlayışı bakımından bölük pörçük bir grubun faydasına inanmıyordu, Turgut'sa, Epikman gibi grup değiştirmek istemiyordu vb...

Evet, Kübist analizi getiren üç arkadaşımız, Birinci Dünya Savaşı'ndan önce esmiş uzak bir fırtınanın son dalgalarını yansıtıyorlardı, 25 ya da 30 yıl sonra Boğaziçi kıyılarında.

Ona bakarsanız, 30 yıllarına kadar bizde

sergisi ise Paris'te 1886'da yapılmıştı...

Paris'te ne oluyor, ne bitiyorsa eş zamanda yapmak zorunda değildik elbet. Ne var ki, bu tarihsel "gecikme" ta Şeker Ahmet Paşalardan Çallı ve Nazmi Ziya'ya kadar süregelmişti. Batı'ya dönüklük, teknolojik sosyal ve siyasal alanda ağır basınca, kültürel kimliğe hiç ilişmemesi mümkün müydü? Elbette ki hayır. Bunu söyledikten sonra Şeker Ahmet Paşa'dan Cemal Tollu'ya ve sonralarına kadar ressamların yöntem bakımından Batı'ya dönük oldukları için kişiliksiz ve ulusal kökenden yoksun olduklarını sanmak tümden yanlış bir yargı olur kanısındayım.

Türk minyatürü akımı yaratabildilerse kendine özgü... Her ülkenin sanatında buna benzer dış esintiler gösterilebilir.

"D Grubu"na dönelim:

Fikret Adil'in, Elif Naci'nin ve benim basını etkilememiz doğaldı, eli kalem tutan herkesi tanıyorduk "D Grubu"nun ilk sergisi bir olay oldu, Nazım'dan Peyami'ye kadar kaleme sarıldı yazarlar, Ankara yokuşunda. Gazetelerin olumlu-olumsuz yankıları seyircileri çoğalttı, hatta az rastlanır bir olay, birkaç satış bile oldu ilk sergide. "D Grubu" için yazdığı yazıda Nazım şöyle karşılık veriyordu sergiyi eleştiren bir kişiye:

kisi ile bir resim sergisini gezmişsin. Bu sergide, kendi kafanın içindeki donmuş, çerçeveli, zincirli resim tarifine uymayan şeyler görmüşsün. Ve anlamamışsın. Kabahat sende."

Daha sonra, aynı yazıda Nazım şunu ekliyor: *"Yalnız san'at işlerine değil, bir hareket, bir değişim içinde olan sosyal hayatın her bölümünde bizi kör kılan doğmacılığımız, bu donmuş, çerçeveli âyetçiliğimiz"dir.*

Yankıları bugüne dek süregelen bir tümce...

Evet, "D" Grubu yöntem bütünlüğünden yoksundu ama, yüzeysel görünümlerin ötesinde gerçeği daha derinlemesine yansıtmayı deniyordu başka başka yollardan.

Bir "dogma" yerine başkalarını getirmişse bile, "D" Grubu, salt "manzaracı" tutumu aşarak sorunsallık taşıyan imgelere yol açacaktı bir ölçüde. Az başarı değil.

"Manzaracı" deyimi belki bir küçümseme olarak anlaşılabilir, oysa Nazmi Ziya gibi bir ressam empresyonist, izlenimci resmin bütün bilimsel örgütünü kavramış, "tamamlayıcı renkler teorisini", ışık analizini ve felsefesini kendi yorumuyla birlikte Türkiye'ye getirmiş büyük bir Türk ressamıydı. Başkaları da vardı. Ama köprüler altında sular akmış, CEZANNE baba'nın biçimlerin özüne inme çabasıyla başlayan tepki, bize kadar gelecek, yerli izlenimcilerimizin karşısına çıkacaktı ergeç, (er'den fazla, geç.)

İster Kübist yöntemle, (LHOTE gibi kuru bir dal'dan gelme de olsa), ister daha kendine özgü yollardan geçerek, mehtaplardan, çayırlı kuzulardan, minarelerden, "ayol, tıpkı"lardan kurtulmayı özlüyorduk "D Grubu"nda.

"D Grubu" ile yeni bir kuşağın kendi grubunu kurma erdemini, etkinliğini de ortaya koymuş oluyorduk ayrıca. Elli yıllık ara ile (sanki marifetmiş gibi!) Diyeceğim şu ki: Artık Türk resmi 20-30-50 yıllık bir açıkla izlemiyor düny asanat akımlarını. İletişim hızlandı, içerde ve dışarda aynı olaylar, düşünceler, arayışlar beliriyor,paylaşılıyor,yaşanıyor zor da olsa devlet kapısı dışında geçim sağlanabiliyor. Dış dünyada bir Türk resminin varolduğu imgesi yerleşiyor gün geçtikçe. Kültürel kimliği bir sorudan bir cevaba dönüştürmüş sayılabilir artık Türk sanatı. Özeleştiriyi, özbeğeni türüne dönüştürmeden, en azından bu yolda ilerlediğimizi, artık Türk sanatçılarının —diledikleri zaman— dünyanın her yerinde geçimlerini sağlayabildiklerini (iyi kötü) ekleyebiliriz.

Asıl hüner, yerli yerinde, köklü bir ressam ve seyirci kalabalığının varolduğunu izlemektir Türkiye'de. Ressam, ya da yontucu, artık yapayalnız değil, sanatı seven kalabalık gençlik var etrafımda.

Olumlu ya da olumsuz olarak ekonomik etkenin sanat işlerine büyük ölçüde (bize göre) girmesiyle, "D Grubu" günlerinden uzak bulunuyoruz ama, belki ağabeyim Arif Dino haklıydı, ilk "D Grubu" sergisinde ilk resmi sattığım gün gerçekten bana çok kızmış: *"Seni gözüm görmesin, ayıbettin, resim satılır mı hiç, bunun ötesi fahişelik!"* demişti,

Ülke, Nasreddin Hoca'nın memleketiydi aynı zamanda, gülmesini biliyorduk, kendi kendimizden başlayarak alay etmesini beceriyorduk.

Şeker Ahmet Paşa'ya yetişmedim, ama Çallı İbrahim'e, evet, bir kol çengiydi!

Bütün dünyada çok gerilerde çıkan bir gelenektir, ressamlarda biraz serkeşlik! Unutmamak gerekir ki nim katkım Leonardo da Vinci'nin bir sözünü tekrarlamaktan ibaretti: *"La pittura e cosa mentale"*, yani *"resim bir düşün işidir."* Evinde resim asan vatandaşın çoğu, sadece gözlere şenlik bir görüntü kavramı ile yetiniyorlardı. Bizlerse demek istiyorduk ki, resmin görüntü niteliği ötesinde, düşünsel, sorunsal bir içeriği vardır. (Bunu söylemek

"yeni" olarak kendini gösteren akım "empresyonizm"di, empresyonizmin en büyük

Nasıl ki önceleri İran minyatürüne dönük, (yani Doğu'ya dönük) nakkaşlarımız, bir

"Kafanda önceden kararlaştırılmış, donmuş, "nassı kat'i" haline gelmiş resim telak-

gözlüklerini alnına kaldırarak!

Dev gibi adam.

Karacaoğlan Devlet Tiyatrosunda

Devlet Tiyatrolarının ilk tur oyunları arasında yer alan "KARACAOĞLAN" geniş ilgi ve beğeniyle karşılanıyor.

Bir barış destanı özelliği taşıyan oyunda, Karacoğlan'ın öyküsü şiirli bir dille ve çağdaş bir yaklaşımla anlatılıyor.

Dinçer Sümer'in yazıp yönettiği Karacaoğlan'ın dekorlarını Orhan Alpaslan, müzik düzenlemesini Tuğrul Şan gerçekleştirdi. Kalabalık bir sanatçı grubunun rol aldığı yapıtına başlıca karakterleri Kâzım Akşar, Nesrin Erten, Ayberk Çölok, Alpay İzbırak oynuyorlar. Ankara Küçük Tiyatro'da sahnelenen oyun önümüzdeki günlerde Konya ve Adana'da sahnelenecek.

Ataköy Folklor Festivali yapılıyor

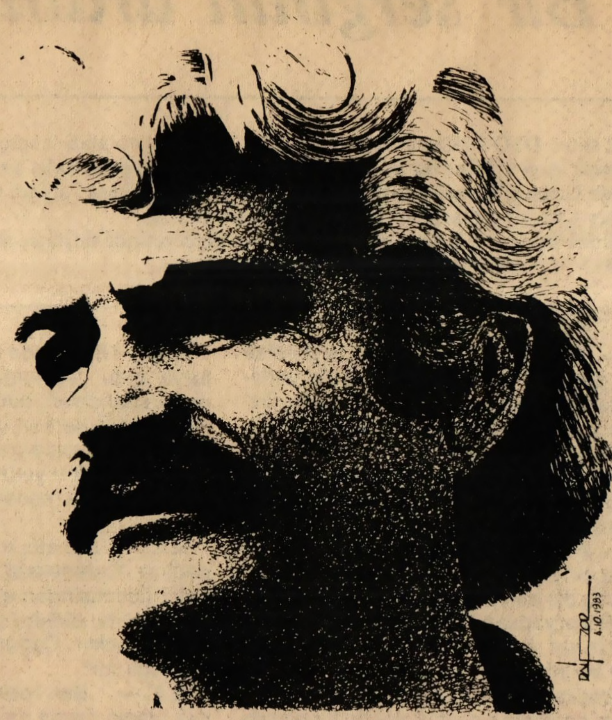
İlki 1981 yılında yapılan festivalin 3.sü 26-31 Ekim 1983 tarihleri arasında Ataköy Folklor ve Spor Kulübünün organizasyonu ile yapılacaktır. Festivale İtalyan, Macaristan, Romen, Türk ve Yugoslav folklor ekipleri katılacaktır. 26 Ekim saat 20.00'de Cağaloğlu Halk Eğitim Salonu'nda başlayacak olan festival 27 Ekim saat 20.00'de Yeşilköy Hava Harp Okulu Salonu, 28 Ekim saat 15.00'de Spor ve Sergi Sarayı, 29 Ekim saat 20.00'de Pendik, 30 Ekim saat 20.00'de Darüşşafaka Salonu'nda sürecek ve 31 Ekim saat 20.00'de Spor Sergi Sarayı'nda bir kapanıs töreniyle son bulacaktır.

Bu tür festivallerin ulusların birbirine yaklaşmasında, dostluğun, barışın oluşmasında önemli rol oynadığını söyleyen tertip komitesi sözcüsü her yıl bu festivalleri yineleyeceklerini belirtiyor.

Uçmalı Hitit Kartalı

İLHAN CEM ERSEVEN

-ekmeği bol eyledik
sıratı yol eyledik
acıyı bal eyledik
geldik bugüne-
H.H.

Anadolumun ortasında bir yayla vardır. Adına Sivas Yaylası derler.. Bir böğrünü Kızılırmak'a dayamıştır.. Toprağı gür, suyu gürül gürüldür.. türkü gibice... Soluğunu "**Şah'ım**" diyen bir ozandan.. Pir Sultan'dan alır... Yıldız belinden türküler akar Kızılırmak gibi çılgınca.. delice.. coşkunca.. ama hep sevgi dolu.. sevdalıca. Kızılırmak bir yerde kol verir.. Ki bu kol, şiirini kanatlarına yüklemiş Hitit Kartalı örneği Hasan Hüseyin'dir.. şiiri'dir.

İşte bu Kızılırmak'ın Hasan Hüseyin kolu, artık eskisi gibi devinimli değil... 7-8 ay oluyor ki çağıl çağıl akamıyor. Neden mi? Nedeni ise son kitabının başında, gelmiş de şiire dize olmuş: "**sayrılık da insan için / sağlık da / dilerim ki düşmesin / kimse yatağa**" dizelerinde de belirttiği gibi savuşturmaya çalıştığı **sayrılık** denen bir illet bu kez, şiire nisbet olsun diye gelip Hasan Hüseyin'in başına çöreklendi. Şiirlerini kıskanmıştı saçaklara tüneyen baykuşlar gibi.. Susturmak istemişti.. suyun başını kesmek istemişti. Sayın "**sayrı efendi**". Ama baş gelemiyordu 8 aya yakın bir süredir. Sayrı/şiir kavgası hep gündemde.. ve "**şiir**" hep ilerde... Şiir korkmuyor hiç bir zaman sayrıdan. Korksaydı başkaldırır mıydı:

diyelim ki düştük birgün yatağa
kurtulup kalkmak ayağa
elbette ki güzel şey
elbette ki mutluluk
hangi balık hoşlanmaz ki
oltadan kurtulmaktan

ama asıl mutluluk
ama asıl güzellik
sayrılarevine girebilmekte
doktorun eline varabilmekte
ak çarşaflı yataklarda yatabilmekte
ak kanatlı meleklerin o güleç yüzlerinde
sevecen ellerinde sağlık işçilerinin
yaşamanın gül yüzünü görebilmekte
hele de bizim burda
hele de bizim burda

(Işıklarla Oynamayın)

"Kulun kula kul olmayacağı bir düzenin evrensel inşası için yaşamından en güzel günlerini ayırdığı, türlü yokluklara yoksunluklara, eziyetlere karşın soluğuyla yararlı olmaya çalışan **şiir** ve **ekmek** kavgasını birlikte sürdüren Hasan Hüseyin 22 Şubat günü geçirdiği bir beyin kanaması sonucunda Ankara Tıp Fakültesi Hastanesi'nde yoğun bir bakıma alınmış ve 6 ay kadar bir zaman yattıktan sonra taburcu edilip evine.. şiir dokuduğu.. şiir nakışladığı atölyesine çıkarıldı.. Şu an evinde **şiir** denen çekiç örse inmeyi bekliyor...

Fakat çekiç, örse inmeyi bekleye dursun, bana öyle geliyor ki Hasan Hüseyin'i ve dolayısiyle şiirlerini "ölmeden mezara koymak" için acele eden ve pusuda bekleyen dost (!) yüzleri sezinler gibi olmaktayım. Ozan'ın hastaneye yatmasıyla kendine övgü dolu, göklere çıkarıcı, baştacı edici, süslü yazılar günlük ve aylık yayın organlarında çarşaf çarşaf yer almaktadır.. ve de sürmektedir. Yine bana öyle geliyor ki, ölüm sonrasında yayınlanmak üzere şimdiden kaleme alınıp bir köşede bekleyen yazıların varlığı da söz konusu. Öyle ya, Hasan Hüseyin, şiir yoluna deli olmuşların önünde belki bir engeldir.. settir.

A dostlar! Bu mu Hasan Hüseyincelik ..O'nun şiirlerini severlik? Dün Hasan Hüseyin'e, "**ozan**" demeye dili varmayanlar, ne dili varması daha açıkyüreklicesi, "**ozan değildir.. O, Nazım Hikmet taklitçisidir... O, öykünmecidir..**" diyenler vardı. Oysa, şimdi gerçeği gördüklerinden midir yoksa utandıklarından mıdır ağız değiştirdiler. Şimdi kendilerini, O'nun için "**şiirimizin yüz akı.. Kızılırmak'ı..**" demekten kendilerini alamıyorlar.

A dostlar! Hasan Hüseyin bugün ne ise dün de o idi.. dün ne ise bugün de o'dur... O, şiir doğdu.. şiir yaşıyor.. şiir soluyor. Şiirleri bitmeyecek o illet denen "**sayrı**" başında nöbet tutsa da...

Sayrıyla cebelleşmeye başladıktan sonra hakkında yazılan iyi niyetli olduklarından kuşku duymadığım yazılar, acaba giderayak Ozan'a son bir görev sorumluluğu mu taşımaktadır? Ya da sayrılığın şiire üstün geleceği inancı daha mı güçlü de "**Hasan Hüseyin**" bu kadar çok gündemde?

Hayır.. hayır. Dileriz hiçbiri değildir. Değildir de şiir, sayrılığa üstün gelsin... Gelsin ki kilimde bir nakış eksik kalmaya...

Ey sayrılık.. kulak ver Ozan Dostumuza.. abimize.

ey sayrılık
gelme n'olur üstüme
çalma kapım ey sayrılık
izin ver de önce doktor bulayım
sonra sana gel diyeyim
izin ver

(Işıklarla Oynamayın)

Şiirce.. sağlıklar ereğiyle çabuk iyileşesin Hasan Hüseyin!..

Kaynak Yayınları yeni mevsime dört edebiyat yapıtıyla giriyor

Daha çok toplumsal bilimler alanında telif ve çeviri yapıtlar yayınlayan Kaynak Yayınları ekim ve kasım aylarında dört edebiyat yapıtı yayımlayacak.

Yayınlanacak kitaplar; Polonya Ölmedi Daha, Tek At, Tek Mızrak (Nimet Arzık), Yıkılmış Kadın (Simon De Beauvoir), Orphée (Nazlı Eray) olarak belirlendi.

Bedri Baykam Cumhuriyet'in 60. yılında Amerika'da sergi açıyor

Türk ressamı Bedri Baykam, Cumhuriyet'in 60. Yıldönümü nedeniyle 28 Ekim 1983 günü San Francisko'nun ünlü şehir galerisinde sergi açıyor. Sergi, Bedri Baykam'ın dünyanın çeşitli yerlerinde açtığı 30. kişisel sergisi olacak.

1957 yılında Ankara'da doğan Bedri Baykam, iki yaşında resim yapmaya başladı. Altı yaşındayken Ankara, Bern ve Cenevre'de ilk kişisel sergilerini açtı. Sekiz yaşındayken, resimleri New York'taki Greer Galeri'de satılmaya başlandı. "Resmin Mozartı" ve "21. Yüzyıl Sanatının Kurucusu" diye adlandırılan Bedri Baykam, Sorbonne Üniversitesi'nden mezun olduktan sonra California Güzel Sanatlar Okulu'nda çalışmalarını sürdürdü.

"Nasreddin Hoca ve Eşeği" yeniden Bizim Sahne'de

Üsküdar Sunar Tiyatrosu Salonu'nda üçüncü yılına giren Bizim Tiyatro, 16 Ekim 1983 tarihinden başlayarak "Nasreddin Hoca ve Eşeği" adlı müzikli oyunu yeniden sahnelemeye başladı.

Geçen yıl Akşehir Uluslararası Nasreddin Hoca Festivali'nde 109. kez sahnelenen yapıt toplam 20 bin dolaylarında bir izleyici kitlesine ulaştırılmıştı. Zafer Diper'in yazıp yönettiği ve müziklerini Nadir Göktürk'ün yaptığı Nasreddin Hoca ve Eşeği, Üsküdar Sunar Tiyatrosu'ndaki salonda cumartesi ve pazar günleri saat 11.00'de gösterilmeye devam ediyor.

"Ankara Oyuncuları" Anadolu turnesine çıkıyor

"Ankara Oyuncuları" iki yıllık bir aradan sonra iki ay sürecek bir Anadolu turnesine çıkıyor.

Tiyatro, Kocamustafapaşa Zengin Sineması ve Taksim Sanatevi salonlarında, Oktay Güzeloğlu'nun Muzaffer İzgü'nün yazdığı "Donumdaki Para" adlı öyküsünden oyunlaştırdığı oyunu sergilemişlerdi.

Ankara Oyuncuları Anadolu turnesinde ise, Oktay Güzeloğlu'nun çeşitli öykü ve dergilerden oyunlaştırdığı "Bir teselli ver" adlı oyununun çalışmalarına başladılar. Oyunda şu sanatçılar yer alıyor: Bülent Balakoğlu, Osman Gürbüz, Oktay Güzeloğlu, Baykal Kent, İlknur Yüksekeker, Aytekin Özen, Oğuz Atay, Yasemin Alp.